



خدا آفرین

تورکجه - فارسی

فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

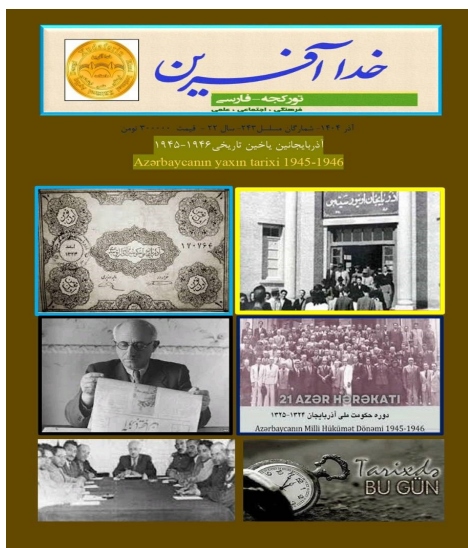
آذر ۱۴۰۴ - شمارهگان مسلسل ۲۴۳ - سال ۲۲ - قیمت ۳۰۰۰۰۰۰ تومن

آذربایجانین یاخین تاریخی ۱۹۴۵-۱۹۴۶

Azərbaycanın yaxın tarixi 1945-1946



خداآفرین 243



ایچینده کیلر:

- ۱۹۴۵-۱۹۴۶ - جی ایلرلر آذربایجان تاریخین ده...
- آذربایجان دئموکرات فیرقه سینه آیت اولان تازا تاپیلیمیش ایکی مکتوب
- آذربایجان مسئله سی مسالمت آمیز یولیه حل ایدیلیمه سی
- ازمشاهیر ومفاخر مرند شیخ محمد حسین برهانی
- آذربایجان میلی حکومتی حاققیندا ییغجام بیلگی
- نگاهی به «افسانه محبت» صمد بهرنگی
- صمد بهرنگی نین حاققیندا سایین " دوکتور عبدالغفار بدیع " ین جوابیندا
- عاشیق دهقان
- آشیق لار یمیز
- محمد بی ربانین ایستیناقنامه سی
- تبریزی موردشیر و یا محمد بی ریا فاجعه سی
- ساوالان یا سبلان
- صفر خان قهرمانیان کیمدیر ؟
- خطای زن مطلقه روشنفکران باستاگرای فارسگرا
- " نام زبان ما ترکی است یا آذری ": چرا عده ای برای انکار زبان ترکی در
- آذربایجان از کلمه آذری استفاده می کنند؟
- بخش هایی از مصاحبه با دکتر حسن عشایری لزوم آموزش زبان مادری و به زبان مادر
- وجه تسمیه خوی
- قارا در زبان تورکی
- واژه آذری، اشتباه ساختگی
- مفهوم ایرانشهر را بفهم!
- فریدون ابراهیمی کیمدیر ؟
- ناغیل و اوکو لریمیز
- تلغرده اسکی پارچه لار و گیملرین ادلاری
- شعیریمیز و شاعیریمیز
- هویت دوگانه ی ترک های ایران: از جذب نمادین تا ازخودبیگانگی فرهنگی

الله

شماره مسلسل ۲۴۳ - سال ۱۴۰۴ آذر ماه - ۷۸ صفحه

مدیر مسئول سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

خبرنگاران: فرید ستاری فر

علی محمد نیا

تانای شرقی دره جک

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسایل اجتماعی؛ معلومات عمومی و طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ تحقیقی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران/پ ۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن: ۰۹۱۹۲۲۸۱۹۱۶

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت word به ایمیل یا آدرس ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی

جهت معرفی آثار دو نسخه همراه با توضیح مناسب ارسال نمایید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۰۰۰۰۰۰ تومان به شماره کارت بانک شهر

۷۰۰۷۸۶۴۷۹۳۸۹ به نام حسین شرقی دره جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and scial mnthly magazin managing Directr
cncessiner and chief Editr: Dr. HOSSEIN
SHARGHIDAREHJAK (SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

Say 243 - il 22 - Dekabr (Aralık) 2025, Tehran

tiraj: 1000

www.khudafarin.ir

Telegram: <https://t.me/xudafarindergisi>

khudafarin@yahoo.com

۱۹۴۵-۱۹۴۶ - جی ایللر آذربایجان تاریخین ده...

1945-1946 – cı illər Azərbaycan tarixində...

تورکون تورکدن باشقا دوستو اولمادیغینی بیلیریک . بو معلوم تاریخی حادثه ده ده روس و غرب امپریالیزی ال اله وئره رک بیزیم تاریخی مجاديله میزی یوخ ائتمک اوچون کاپیتالیزم غرب خصوصیه ده آمریکا وکومونیزم روس بلوکو ایکسی بیرله شرک بیر قوشون دیگری خیانتله بیزی محو ائتمه یه باشلادیلار. اوز - اوزه دوشمن کیمی گورونن ایکی جبهه ده واحد یوموروق آلتیندا تپه میزه چوکیدولر. اونلارین ال آلتیلاری دا داخل ده قارداش قیرغینی ائدرک منحوس شاه محمدرضائین امری ایله و خائن قوامین ایکی اوزلو سیاستی ایله یارانمیش وضعیتی بادییراراق مینلرجه وطن اولادینی تبریزین و آذربایجانین دیگر شهرلرین ده قانینا غلطان ائدرک آذربایجان تورکجه سین ده یازیلان کتابلاری کوتلوی شکل ده یانديراراق محو ائتدیلر.

بئله لیکله بیر میللتین اوپانیشین قانلا و آتشله بادیردیلار. آنجاق هئچ بیر ظالم ظلميله مظلومون آهینی یوخ ائده بیلزم . چونکو الله هر شیعه نظارت ائدیر. ساده جه زامانلا کوزو کولون آلتینا ساخلایا بیلرلر. زامانی گلینجه آتالار دئمیشکن " سو گلن آرخا بیر ده سو گلر". آذربایجان تورکلری همیشه حقیق و عدالتین یانیندا اولموشلار. تورکلر هیچ واخت آج گوز اولمامیشدیر. بیز دوشمنه ملایم دوستا آرخا اولما کاکترینه مالیک میللتیک. تورکون توره سینده چوره یینی بولمک واردیر. مین ایللر بویو اوغروندا اولدویوموز اولکه ده امپریالیزم دستکلی کوللا رژیمین قاتیل اوردوسو طرفیندن دار آغاجلارینا آسیدیلار دده ننه لریمیزی. دیلمیزه ققیل ووردولار مدنیتیمیزی یوخ ائتدیلر. بیلگینلریمیزی اولومه و سورگونه محکوم ائتدیلر. گوز گوره گوره پهلوی منفور قورولوشونون تجاوزونه معروض قالدیق. میلی کیملیمیزله آلاي ائتدیلر. دده



مدیر مسئول و سر دبیر :

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

Sorumlu müdür və baş yazar :

Dr. Hüseyn Şərqidərəcək (SOYTÜRK)



دونیا دا ائله بیر میللت یوخدور کی اونون ائیشلی و یوخوشلو تاریخی اولماسین. اولوسلار جانلی و دینامیک اولدوغوندان اونلارین دا یاخشی و پیس زامانلاری اولور. خالقلارین خسته لیکلری ایله دیریلیشلری و قازانیملاری ایله یاناشی یئنیگیلری ده اولور.

تیترا ائله دییم جمله ایسه ساده جه بیز آذربایجان تورکلرینین بیر ایلیلک تاریخینی یادا سالیر و قدیمتاریخی اولان بو دیارین و اولوسون بیر ایل ده اوغورونو و مغلوبیتینی گوز اونونه قویور.

بیز ایسه مین ایللر باشی دیک و اوجا میللت اولماقلا یاناشی البته چتین و ازیق گونلریمیزده اولموشدور. او گونلرین بیر ایسه ۱۹۴۵-۱۹۴۶ جی ایللردیر. ظلمه قارشی کوتلوی دیره نیش سرگیله ین آذربایجان تورکلری باشا خالقلارا دا اورنک تشکیل ائدیردیلر. عدالت و حق نامینه پهلوی رژیمین آنتی تورک و آنتی اینسانی سیاستلرینه دیره نیش و مقاومتله یاناشی عدالتی دولت قوروجولوق نمونه سی ده اورتایا قویموش اولدولار.

دیلمیزه و مدنیتیمزه دیوان توتان قوندارما پهلوی رژیمینه تاریخی درس وئرن آذربایجان انسانی هم ده سوسیال عدالتین برپاسی اوچون کوتلوی مقاومتله ال آتاراق ظالیم رژیم و اونون امپریالیست اورتاقلارینا محکم درس وئرمیش اولدولار.



مردن ده فرقه دن قالان بعضی الیازمالاری اولدوغو
کیمی اوخوجولارا تقدیم اندیریک.

آذربایجان دئموکرات فیرقه سینه آیت

اولان تازا تاپلمیش ایکی مکتوب

آشاغی دا گلن ایکی مکتوب ژنرال جعفر کاویان قلمی ایله
یازیلیپ و ایمضالانیپ. مکتوبلاردا بیر پارا سؤزلر
آچیکلانماکتادی کی مومکون دور فیرقه نین پرده آرخا
تاریخینین بیر گوشه سینی آیدینلادیپ و بو قونودا چالیشان
تحقیقاتچیلارین ایشینه یارییا.

جعفر کاویان سهلانلی ممد علی و مردین کول لو
کندیدن اولان زیور خانیمدان، ۱۹۰۱ جیوارین دا او گونکو
مردنه باغلی اولان ساھلان کندین ده دونیا یا گؤز
آجدی. (باشکا دئییشله گؤره تبریزده دوغولدو)

کاویان نین چوک قاریشیق یاشامی اولوپ، نیهایت ۷۳ ایل
اؤنجه دئموکرات فیرقه سینین حربی باشکان و ناظری اولوپ
و بیر ایل سونرا باکییا مولتجی اولماک زوروندا قالیدی.
کاویان ۱۹۷۴ دا باکینین رازین کویون ده وفات ائتتی.

دؤکتور هیدایت سیدمردنی

*آشاغی دا گلن مکتوبو ژنرال کاویان عرب آلفابتیله تورک
دیلین ده یازمیش. اونو لاتین آلفابت چئوریلشینه عینی
یازیلار یازیلیپ، یالنیز مکتوب دا بیتن سطرده ایکی اولدوز
(*) (**) سیمگی سی قویولوپ.*

آذربایجان داخیلی ایشلر ناظری قوسکوف یولداشا

کاویان جعفر ممد علی اوغلو طرفین دن معلومات

بیله کی ۱۹۴۶-جی ایلده گونئی آذربایجاندا باش وئرمیش
حادثه نتیجه سین ده سوؤت* آذربایجانینا بیر عده
دموکرات فیرقه سینین عضولری بورایا مهاجیرت
ائتمیشک* آذربایجان دئموکرات فیرقه سینین
عضولرینین علاقدار ایشلرینی ایداره ائتمک اوچون* باکیدا
بیر کومیته تشکیل ائدلمیشدیر.

۱۹۵۳-جی ایلده میر جعفر باقیروف همین تشکیل
ائدلمیش کومیته نی باشقا بیر کومیته ایله عوض* ائتتی.
بو کومیته نین عضولریندن بعضیلری و اونو ایجرائیه*
بوروسونون عضولری صلاحیت سیز و فیرقه ایشلرینه یاراماز
بیر عنصوردورلر دور.



بابالاریمیزی لاغا قویدولار. تحقیرلره معروض قویاراق کوله
وضعیتینه دوشوردولر.

بوتون سیاسی و حربی هم ده فرهنگی امکاملاردان استفاده
ائدرک آمانسیزجا بیزه سالدیررارق درین تاریخی
یادداشیمیزی یوخ ائتدیلر. اونودولماز فاجعیوی کولتورل
ژنوسیده معروض قویولار. ۱۰۰ ایلدیر هله ده اوزوموزه گله
بیلمه میشیک. اینانیلماز باسقیلار معروض قویاراق مختلف
تهمترلره آنتی وطن ایماژی یاراتدیلا حال بو کی تورک
ایسانی همیشه وطنپرست اولموشدور.

آشاغیدا دیرلی دوقتور سید مردینین آرشیوینده اولان
بعضی سندلری ده اوخوجولارا تقدیم ائدجم. دکتر بی و
دیگر ادیب و شاعیرلریمیزه درین تشکر ائدیرم. خدافین
درگیسی ۲۲ ایدیر دیرلی خالقیمیزین یوکسک سئوگی
دسته یی ایله یایما داوام ائتمکده دیر. انشالله بو ایش و بو
کیمی دیرلی مدنیت ایشلری گنجلر طرفیندن داوام
ائتدیریلرک مدنیتیمیزه جانسویو اولماغا چالیشارلار.
یازیسی و یارادیجیلیغی اولمایان خالق یوخ اولماغا
محکومدور. اونوتمویاق کی سوزوز قویو سو توکمکله دولماز
گرک قویونون اوزوندن سو چیخسین .

اونا گوره باشقاسینین دیلی و مدنیتیه پوز وئریب یئکه
جیرماق نتیجه اوز یوخلوغونا سبب اولار. اوزوموزو اویرنک و
اوزوموزو قورویاق و سئوک چونک قونشویا اومود اولان آج
یاتار.



قانون سوز اولاراق ایرانا گئتمیشدیر. بو حادثه‌نی لنین رایونوندا یاشایان کوهنه** ایشچیلرین بیر چوخو بیلیرلر. گونئی آذربایجانین میلی حکومتی دئورینده دانشیانیان باشچیلیغ ائتتیغی میانه- زنجان ** ناحیه‌لریندن بیر چوخو خیانت و جینایتلر عمله گتیرمیشدیر. هانسی کی حال حاضره ** کیروفابادا (گنجه/ رند) یاشایان غلام حسین اوصانلو، زاکالاتا دا یاشیایان حسین رضوان ** و مرکزی کومیتهدا ایشله‌یه‌ن داراندازی و دوکتور جهانشاهلو بو باره‌ده آرتیق معلومات ** وئره بیلرلر.

گونئی آذربایجان میلی قوشون و فدایی حیه‌لرینین بویوک بیر قیسمتی ** غلام یحیی نین ائتتیگی میانه جیه‌ه‌سینده اولماسینا باخمییاراق دشمن قووه سیله**.....کلمه...دن و میلی حکومتین... باش قرارگاهینین هیچ بیر امری اولمادان ** غلام یحیی میلی قوشون و فدایی حیه‌لرین باش‌سبز بوراخاراق تورکومن چایی‌دان ** قره‌چمن نهایت بیر باش تبریزه قاچمیشدور. بو یول ایله بویوک تلفات وئریلمه‌سینه ** سبب اولموشدور. ۳= رحیم قاضی ۱۹۴۷-جی ایلهده باکی‌دا ایران قونسولخاناسیلا علاقه ساخیلیاراق ** حزبی مکتبده اوخویان آذربایجان‌لی و کورد طلبه‌لرینین ایرانا گئتمه‌سی اوچون تحریک ائتمیشدور.

۴= میر رحیم ولایه ایسه ۱۹۳۷-۳۸-جی ایللرده سووئت اولکه‌سینده یاشایان وقت ** تئروتسکیچی آدی ایله حبس اندیلیمیش بیر مددتتن سونرا ایرانا گؤندریلمیش دور.

۵= میر قاسیم چشم آذر گلدیکده ایسه اونون آیلولی وضعیت یقین سووئت حکومتینه معلوم‌دور. بیله کی اونون قوهوم و عائله‌لریندن آنتی سووئت آدینا گؤره شامخور ** رایونوندا حبسه آلینیب و سورگونلره گؤندریلمیش دیر. اونون شخصی وضعیت ** ایسه فیرقه‌یه یاراماز حال‌دا اؤزونو گؤستریب و گؤستریمکته‌دیر.

بیله کی حکومت میلی ** دئورینده حکومتین و پارتیانیان گؤستردیگی لازیمی امردن بویون قاچیریپ و باشقالارینی‌دا ** تحریک ائتمیشدیر. بونا گؤره‌ده میلی حکومتین نظارتی آلتینا آلمیشدور و بیر نیچه گونده حبس اولونمیشدور.

کاوایان امضا کاویان

۱= ۱۹۳۷-۱۹۳۶-جی ایللرده تهراندا دوکتور آرانینین باشچیلیق ائتتیگی ۵۳ لر آدلانان**کومونیست قوروبو موقع ده(وخنده) عبدالصمد کامبخشده توتولموشدور.** کامبخش ایستینتاق دا بویوک ضعف نیشان وئرهرک بیر سیرا فیرقه‌نین تشکیلاتی و** تبلیغاتی و باشکا اسرارینی پلیس اوچون آچمیشدیر. کامبخش پولیس اوچون آچدیغی و ** وئریدیغی فیرقه سیرلارینی زیندان داخیلینده اولان یولداشلار ایچری‌سینده دوکتور ** آرانینین آدینا پراووکاسیون ائتمیشدی و بو یول ایله ده اونو یولداشلار آراسیندا ** لکنمغه چالیشمیشدور و بونادا مووفق اولموشدور. حتی بیله بیر وضعیت چاتمیشدور کی ** دوکتور آرانینین اؤز یولداشلاری اوندان اوز چئویریپ ناحق اولاراک دؤکتور آرانینی ** دفعه‌لر ایله تحقیر و بایکوت ائتمیشدورلر. نهایت محاکیمه وختینده دوکتور آرانینین ** تمامیه پاک و ناموس‌لو بیر آدام اولدوغو معلوم و کامبخشده خاین و ساتقین آدام ** اولدوغو میدانا چیخمیشدور. بو مسئله زینداندا اولان یولداشلار او جمله‌دن ** باکی‌دا تقی شاهین، ممی دهقان، میر قاسیم چشم آذر، دوکتور جهانشاهلو، میر رحیم ولایه،** صادق پادیقان و غلام یحیی دانشیان دا اؤزو بیلیر... ** حزب توده نین وختیله اولان رهبرلریندن حال حاضردا مسکو‌دا یولداشلار بو حادثه‌نی بیلیرلر. سووئت اوردوسو ایرانا داخیل اولان کیمی کامبخش محاربه وقتیندن ** ایستیفاده ائدرک نه یول ایله اولسادا باکی‌دا گلمیشدور. میرجعفر باقیروف ** اونون سابقه‌سی ایله حسابلاشمادان اونو بیر سیرا موهوم ایشلره تعیین ائتمیش و نهایت ** اونو حزب توده نین مرکزی کومیته‌سینین عضولیغینه و هابیه آذربایجان دئموکرات ائتمیشدور و بئله‌لیکله میرجعفر باقیروف ** کامبخشین بوتون خیانتلرینین اوستونو پردلمیشدور.

*** مکتوبون آرکا صفحه‌سی ***

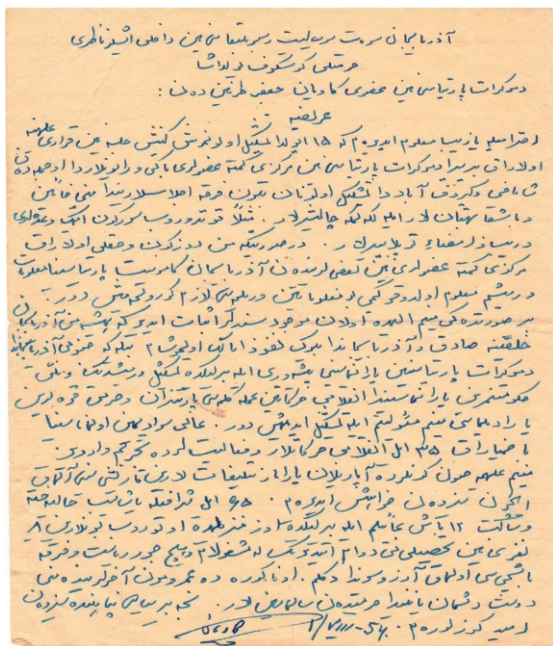
فیرقه‌سینین مرکزی کومیته‌سینین عضولیغینه تحمیل ائتمیشدور و بئله‌لیکله میرجعفر باقیروف ** کامبخشین بوتون خیانتلرینین اوستونو پردلمیشدور.

۲= بعضی معلوماتا اساساً حالی حاضیره آذربایجان دموکرات فیرقه‌سینین مرکزی کومیته‌سینین ** صدری اولان دانشیان غلام یحیی گئچمیشده باکی لنین رایونوندا رایون سووئتینده ** ایشلرکن اونون مرتکیب اولدوغو یاراماز ایشلرینه گؤره سووئت اتفاقیندان **



راحت‌سبز اولوب و کاویانا قارشی تحریکاتال وورموشلار. بو مکتوب اسکی آلفابتینده و تورک دیلینده یازیلیمیشدیر. آذربایجان سووئت سوسیالیست رئسپوبلیکاسینین داخلی ایشلر ناظری حورمت‌لی کوسکوف یولداش دئموکرات پارتیاسینین عضو کاویان جعفر طرفیندن:

عریضه



احترامیه یازیب معلوم ائدیرم کی ۱۵ ایولدا (ایلولدا؟) تشکیل اولونموش گئیش جلسه‌نین قراری علیه ینه اولراق بیر سیرا دموکرات پارتیاسینین مرکزی کومیتة عضولری باکی و رایونلاردا او جمله‌دن شاماخی و کیروفاباد دا تشکیل اولونان بوتون فیرقه ایجلاسارلاریندا منی خاين و باشقا بوهتانلار ایله لکلنمغه چالیشیلار. مثلاً توتدوروب سورگون ائتمک وعده‌لری وئریب ایمضا توپلاییلار. در صورتیکه (او حالدا کی) من دوزگون و حقلی اولراق مرکزی کومیتة عضولرینین بعضیلریندن آذربایجان کمونیست پارتیاسینا معلومات وئرمیشم. معلوم اولدوغو کیمی بو معلوماتین وئریمه‌سی لازیم گؤرولمیش دور.

بیر صورتده کی منیم الیمده اولان موجود سندلر اثبات ائدیر کی همیشه من آذربایجان خلقلینه صادق و آذربایجاندا بویوک نیفوزدا مالیک اولموشام. بيله کی گونئی آذربایجاندا دئموکرات پارتیاسینین یارانماسی پیشوری ایله بیرلیکده تشکیل وئرمیشدیک و میلی حوکومتیمیزین یارانماسیندا اینقیلابی حرکاتینهمعله

ایکینجی مکتوبو کاویان فارس دیلینده یازمیش دیر. اونو آذربایجان تورکجه‌سینه چئویرلیب:

حزب توده نین محترم اجراییه مرکزی کومیتة هئیتینه: تمام احترامیه او محترم هئیتین خاطرینه چاتدیریر، آلینمیش خبرله گؤره او هئیت نئچه نفر ایران حزب کومونیست تاریخی یازماق اوچون تعیین ائتمیش کی خاطره توپلاییلار.

من بو قونویا توخونمورام کی بو آداملار بو ایشه نه قدر صلاحیتی وار یا یوخ فقط بونو دئتمک ایستیرم کی حزب کومونیست تاریخی و ترتیباتینی یازماغا، یازانلارا یازماق و من جعفر کاویان کی ایفتیخار ایله حزب کومونیستین بیرینجی گئیش ییغیناغیندان او حزبین عضو ایدیم، وظیفه گؤردوم نئچه نوکته‌نی حضورونوزا قئید ائتم:

نئجه کی بیلیرسبز حزب قورانلار و اونون باشچیلاری و حزبین فعالیت زمانی (۱۹۳۸-۱۹۴۰) چالیشانلارینین بیر-ایکی نفردن باشکا چوخو حیاتتا دئیللر.

حزبی فعالیت تاریخینین یازماق او جومله دن حزبین سون سازمانی یعنی آرائی تاشکیلاتی و ۵۳ نفر دؤوره‌سی قارانلیک و بیلینمیش دیر. بو دؤوره‌یه نظر وئرمک او آداملارین ایشی‌دیر کی اؤزلری ایش ایچینده اولوب و حزبین فعالیتلرینده چالیشیلار.

من تصوور ائدیرم بونلارسیز، بیر حزبین اؤزللیکله (به خصوص) کومونیست حزبینین تاریخی یازماغا، هئج کومیسونون صلاحیتی اول بیلمز.

من کی ایران کومونیست حزبینین قورولوشوندان تا ۱۹۳۲ قدر بو حزبین تمام چالیشمالاریندا اؤزللیکله تشکیلاتیندا، و ولایت و ایالت شعبه‌لرینین سازمانیندان، کامیل اطلاعاتیم وار، پیشنهاده (ؤنیریم) ائدیرم تحقیق کومیسونو او آداملاردان تشکیل تاپسین کی اؤزو یاخیندان حزبین چالیشمالاریندا حضور واریدی.

منیم عقیده مه دوکتور آرائینین تشکیلات و سیاسی فعالیتینی همن اجرایی هئیتینده اولان سیز اوچ نفر ویا ان آزی او آدام کی او تشکیلاتتا وار ایدی و یازماغا قابیلیتی اول، یازا بیلر.

اومودوم وار یازدیقلاریمی توجه آلتینا آلاسیز.

آشاغیداکی مکتوبدان بيله آنلاشیلیر کی بیرینجی مکتوبدا آدی گئچئلردن بیر پاراسی بو آچیکلامالاردان

حقوقلاریندان تامامیله محروم اولاراق مطلق اسارت* آلتیندا یاشاییردی‌لار ملت دولتین نه اولدوغینی بیلیمیردی مشروطیت* قانونلاری تامامیله ایاق آلتینا آلینیب و بیرعه خلقه تحمیل اولموش* لار آخردا او منحوس دوره یه [سون] قویولماق

ایندی آذربایجاندا داها بوش بوغازلارین سوزلرینه قولاق* آسماق ایسته‌مه‌ییب ایران ملتینین مصالحین نظره* دوتماق لا ایران باشچیلارین دان [؟] [دوزگون عمل طلب ایدیرلر* بو عمل لر شبهه سیز ایران اوزرینده ایران آزادبوخواهلا* رین کمک‌لیغی ایله حیاطه کتجه‌جکدیر بونا امینیک*

صفحه ۳=

مختارنماینده لری آقایان پیشه‌وری صادق پادگان* دکترجهانشاهلو فریدون ابراهیمی صادق دیلمقانی* آقای محمدحسین خان سیف قاضی آذربایجان کردستانین* نماینده‌سی اوبیری طرفدن دانشیق عمله گلدی یوخاریدا* قید اولونموش نماینده‌لر ئوز نقص سیز ویرادسیز* اعتبارلارینی مبادله ایتدیکدن صورنا آشاغیداکی ماده‌لرین* باره سینده موافقت ایتدیلر

۱) ماده، کتچمیش مستبد حکومتین لشکری وکشوری مامورلارینین* فشاری آزادلیق ودموکراسی د شمنلرین تحریکاتی نتیجه* سینده ۱۳۲۴نجی ایلین شهریورآیین ۱۲سنده وجودا گلمیش* نهضت مترقی دموکراتیک و ایران حقیقی استقلالیت و تمامیتینی ضامن اولان بیر نهضت تانییر

۲) ماده آذربایجان که کتچمیش ۳-۴نجی استانلار وخمسه *ولایتینه شاملدیر معین ارضی بیر واحد صورتینده خودمختار حکومت* آدی ایله ایران مملکتینین جزوی ومرکزی ایسه تبریز دیر

صفحه ۴=

چهارشنبه گونی اردیبهشت آیینین ۲۵نده آخشام ساعت ۸* تمامدا تبریز [ایکی کلمه اوخونامادی]مختلف طبقه‌لرین* تشکیل اولونموش عمومی کنفرانسا آذربایجانخلقینین تهران* گوندهریلن دانشیق‌لاری تصدیق وتقدیر وتمجید(؟)* [آندیریب=؟] ایدیلر

نمره ۲۰۱ ایکینجی دوره

آذربایجان نماینده‌لری ایله طهران حکومتی* ایله آپاردیق‌لاری مذاکره باره‌سینده

گلمه‌سی پارتیزان و حربی قوه‌لرین یارادیلماسی منیم مسولیتیم ایله تشکیل ائدیلمیشدور. عالی سوادیمین اولماماسینا باخمییاراق ۳۵ ایل اینقیلابی حرکاتلار و فعالیتلرده تجربوهم واردیر. منیم علیه یمه سون گونلرده آپاریلان یاراماز تبلیغاتلارین قارشسیینی آلماق ایچون سیزدن خواهیش ائدیره‌م. ۶۵ ایل شرافتله یاشاییب حالیه خسته و ساکیت ۱۲ باش عائلهم ایله بیرلیکده اؤز منزلیمده اوتوروب بونلارین ۸ نفرینین تحصیلینی دوام ائتتیرمکله مشغولام و هئج جور ریاست و فیرقه باشجی‌سی اولماق آرزوسوندا دئیلم. اونا گؤره ده عمرومون آخیرلرینده منی دوست دوشمان یانیندا حؤرم‌تدن سالماسینلار. نئجه بیر سیاسی پناهنده سیزدن اومود گؤزلوره‌م.

امضا: کاویان ۵۴

آذربایجان مسئله‌سی

مسالمت آمیز یولیه حل ایدیلمه‌سی

بوگون ۲شنبه ۳۰ ساعت ۵ده خبر وئردیلرکه* دولت قوه‌سی صائین دژ منطقه‌سینده سورات وباغچه* میشه طرفیندن شدید صورته حمله‌یه کتچمیشلر* بو ایسه قوام‌السلطنه‌نین دونکی اعلامیه‌سینین کاملاً* خلافینه‌دیر.

فدائیلره مدافعه امری وئریلمیشدیر قوی ایران خلقی* آذربایجان[ایله ایرانین آیری نقطه‌لرینده نفاق* تولید ائندلری تانیسینلار قارداش خائن لر] [؟] [شدید* صورته جزالاناجاقلار. خلقیمیز بیرتن واحدکیمی آیاغا* قالخیب آزادلیغیمیزدان مدافعه ائتمه‌لیدیر* همین گونده شهری حکومت نظامی اعلان* اولدی. گئجه ساعت ۱۱دن صورنا* بیرگون صورنا همین حکومتی نظامی لغو اولدی.

ایران ملتینین آزادلیغی ۵۰-۴۰ ایل بوندان قاباق آذربایجان* خلقی ایران اوزرینده مشروطیتی حیاته کتچیریپ و وئردیگی قربانلیقلارین* سایه‌سینده آزادلیق بایراغین اوجالتمیشدی ایرانین بین‌المللی موقعیتی* نین ایجاباتینه گوره بعضی خارجی سیاستلر اثرینده آذربایجان ملتین* مینلرجه شهید اولموش قربانلارین نتیجه‌سی هدره گئدیپ ارتجاع* دا یرهلر(؟) ئوز استعماری نغلرینی حفظ ائتمک ایچون ایرانی ئوز* لرینه اویونجاق ایتدیکده بورانین دوره سینده چین دیواری چکمیشدیلر* بو وقت رضاخانین استبداد سلطه‌سی نتیجه‌سینده ایران ملتی* ئوز



اعلامیه

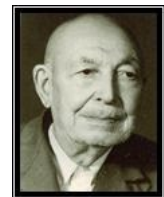
تبریز نماینده‌لری ۲۳-۲۵ تیریزه قایتدی

ستارخان مجسمه‌سینین آچیلشی

جمعه گونی اردیبهش آیین ۲۷ سینده دموکراسی*
حرکاتیمیز تاریخینده ینی پارلاق بیر صفحه آچیلدی

از مشاهیر و مفاخر مرند شیخ محمد حسین برهانی

(۱۳۶۱-۱۲۷۴ش)



برهانی یکی از فعالین خوشنام سیاسی و اجتماعی مرند بوده است. ایشان در سال ۱۲۷۴ شمسی در مرند متولد و در مهر ۱۳۶۱ در تبریز فوت نموده و در وادی رحمت تبریز مدفون است. وی از تحصیل کرده های اولیه و قدیمی مرند بود در سال ۱۳۰۹ شمسی با حکم مستقیم رئیس الوزراء (نخست وزیر وقت) به نماینده بلدی مرند منصوب می شود. و سپس به عنوان مدیر کتابخانه مرند مشغول فعالیت می شود، در سال ۱۳۲۰ درخواست اولین موتور برق مرند (توسط ایشان) مورد تصویب هیئت دولت آن زمان قرار نمی گیرد. در زمان فرقه دموکرات از مهره های اصلی مرند به شمار می رفته و در یک سال حیات فرقه، جان چند مرندی را از تسویه حساب های شخصی نجات می دهد و پس از شکست فرقه حاضر به ترک ایران و مرند نمی شود، هر چند حکم اعدام او صادر می شود اما به علت محبوبیتی که در بین مرندی ها داشته است و روی وساطت مقامهای بالا عفو او از سوی شاه اعلام می شود در نتیجه مدتی را در زندانهای مرند، تبریز و اصفهان به سر می برد. پس از سپری کردن دوران زندانی خود، مدتی نیز در مسجد سپهسالار تهران تحت نظر اقامت کرده است و پس از آن در تبریز رحل اقامت افکنده و در کتابخانه ملی و تربیت تبریز مشغول خدمت می شود. محل خدمت و منزل اومیعادگاه فعالین سیاسی و اجتماعی هم چون، جبارباغچه بان، رضازاده شفق، تقی زاده و دکترسلام الله جاوید و ... می شود. در دوران اقامت در تبریز مقالات زیادی را در نشریات تبریز، چون تبریز و مهد آزادی به چاپ می رساند، در تمامی مقالات از او با عنوان (دانشمند محترم) یاد شده است. دکتر سلام الله جاوید در فوت او

اعلامیه منتشر می کند و در نشریات بدین مضمون به چاپ می رساند: «نام نیک رفتگان ضایع مکن تا بماند نام نیک ات برقرار» به عقیده اینجانب ارزش هر یک از افراد انسانی مربوط به خدمات اجتماعی اوست و به همین ملاحظات سعی کرده ام خدمات افراد را که از نظر خیرخواهی و حقیقت به جامعه انجام داده اند معرفی نمایم. آقای محمد حسین برهانی که در سن صدسالگی به رحمت ایزدی پیوسته، یکی از آزادیخواهان قدیمی آذربایجان بوده (شهرمرند) مرحوم ۶۴ سال از عمر خود را برای احقاق حق صرف کرده و در راه مبارزه حق با باطل سالهای زیادی در حبس و تبعید بوده است. او شخصی متعهد و نیکو سیرت بوده خدمت به مستضعفین را از وظایف مهم خود می شمرد و در این راه هرگز خستگی نمی شناخت. نگارنده فوت او را به یگانه پسر و علاقمندان تسلیت گفته، بقای عمر و موفقیت بازماندگان و علاقمندان آن مرحوم را از خداوند متعال خواستارم.» (دوست قدیمی مرحوم: س-ج) ژنرال جعفر کاویان یکی از افراد تأثیر گذار و مطرح مرندی که در فرقه ی دموکرات آذربایجان و در بین سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۵ فعال بوده مشهدی جعفر محمدزاده است. او در میان مردم به مشدی معروف بوده است. وی موقع صدور شناسنامه نام خانوادگی کاویان را برمی گزیند. پدر او محمد علی سهلانی است که به (علی دایی) معروف بوده و در مبارزات مشروطه از یاوران نزدیک ستارخان شمرده می شد. مادر ژنرال کاویان (زیورخانم) دخترنورمحمداز اهالی کندلج مرند است. او در حدود سال ۱۲۸۰ در روستای سهلان در ۱۸ کیلومتری شمال تبریز که آن روزها آن روستا از توابع مرند بود به دنیا آمد. پدر کاویان با سواد بوده و دروس طلبگی را گذرانده بود در نتیجه کاویان نیز ۶ - ۵ سال درس طلبگی را در تبریز گذرانیده و روی پرورشی که در زیر دست پدر مبارز خود یافته بود در ۱۸ سالگی وارد تشکیلات (آزادلیق مشروطه) می شود و در مبارزات شیخ محمد خیابانی و لاهوتی نیز شرکت می کند تا در رهایی مردم زجر کشیده در زیر دست ظلم های اربابان و حکومت استبدادی قاجاری نقشی داشته باشد. پس از سقوط دولت قاجار روی افکار انقلابی خود و مبارزاتی که بر علیه رضاشاه داشته است دستگیر و زندانی می شود و پس از آزادی از زندان، سالهایی را به تبعید در زنجان محکوم می شود. در سال ۱۹۲۱ میلادی (۱۳۰۰ شمسی) به

باکیخانوف(رازین)فرستاده می شود. ژنرال کاویان تا آخر عمر در این قصبه بوده و در سال ۱۳۵۳ در این روستا به خانه ی آخرت سپرده می شود.

آقای ژنرال کاویان مرکزی کمیته دن ۱۷-۷-۱۳۲۵ تاریخی هیئت عامله جلسه سینی آلدیغی قرارا گۆره لازیمدیر آقای کاپیتان عینکیان-سرابی- بابازاده- وحسن حسینی نژادی قره آغاجدان احضار و توقیف اولسون تا محاکمه ویریلیب

مجازات اولسونلار مرکزی کمیته صدری پیشه وری ۲۴-۱۱-۸ نمره ۲۶.د.ف.اک آقای کاویان سیز آ.د.ف. تبریز تشکیلاتی ۱ کنفرانس طرفیندن شهرکمیته عضولیگینه انتخاب اولونوب در اونا گۆره شنیه گونو آبان آیی نین ۱۲نده آخشم ساعت ۳ مرکزی کمیته سینین عمومی اجلاتسیندا اشتراک ائدین ک.د.ف. اک صدری پیشه وری دوستی مکاتبه ای مؤلف با دکترسلام الله جاوید وزیرکشور فرقه دموکرات ایران در سالهایی ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۰ توسط دو دوستم اولین نشریه مرد را تحت عنوان اویاناق منتشر می کردم. این نشریه دو زبانه ترکی و فارسی بود. چون اطلاعات دستوری زبان ترکی من ضعیف بود در اوائل سال ۱۳۶۰ برای تقویت آن یک کتاب جیبی بنام (خودآموز زبان آذربایجانی) نوشته س. جاوید راخریده و به مطالعه دقیق آن پرداختم. در کتاب غلطهای چاپی و محتوایی وجود داشت. با احساس مسئولیت و دقت آنها را در جدولی یادداشت و به آدرس ناشر فرستادم. پس از مدتی از سوی نویسنده کتاب یعنی آقای دکترسلام الله جاوید(عکس در صفحه ۶۹) نامه ای دریافت کردم که با سعه صدر به اشکالاتم جواب داده بود. پس از آن؛ بدون اینکه ایشان را بشناسم و یا ملاقات بکنم دوستی مکاتبه ای مان دوام یافت. در عیدها به همدیگر کارت تبریک می فرستادیم. روزی فردی به اسم آقای مهندس کریمی به بیمارستان و برای دیدار آمد و گفت که از سوی آقای دکترجاوید تعدادی نشریه و کتاب فولکلور همراه آورده است و من نیز تعدادی از نشریه اویاناق را جهت تحویل به دکترجاوید به ایشان تسلیم کردم بدون اینکه حدس بزنم که مهندس کریمی ضمن رسانیدن نشریات در باطن از سوی دکتر جاوید مأموریت داشت مرا و اینکه کی هستم و دلیل ارتباط نامه ایم با دکترجاوید چیست را ارزیابی بکند؟! در آن زمان من در وادی تاریخ نبودم؛ در حقیقت نمی دانستم که این دوست مکاتبه ای من یعنی آقای دکترجاوید همان وزیر

تفلیس رفته و پارتیا مکتبی را به اتمام می رساند و در ۱۹۲۷ به نخجوان فرستاده می شود تا بعنوان مربی به دوزلاق برود. او در دوزلاق بعنوان رئیس (همکارلار اتفاقی) مشغول کار می شود. در آنجا با سکینه خانم آشنا شده و ازدواج می کند. کاوه فرزند بزرگ پیشه وری در سال ۱۳۰۶ در باکو متولد می شود سپس به ایران آمده و صاحب پنج فرزند دیگر می شود. البته کاویان به غیر از زن نخجوانی خود با یک خانم رشتی بنام شمسی نیز ازدواج می کند که از او صاحب فرزندی نمی شود. کاویان از سالهای قبل از ظهور فرقه با سید جعفر پیشه وری رئیس فرقه دموکرات دوست بوده و در سال ۱۳۰۸ که پیشه وری از دست مأموران رضاشاه فراری شده بود، در خانه او پناه می گیرد و وقتی مأمورین رضا شاه برای جستجوی پیشه وری بخانه ی او هجوم می آورند، با خوابانیدن پیشه وری در رختخواب زن زائوی خود باعث رهایی پیشه وری از دستگیری می شود، هر چند در اوج قدرت فرقه، اختلافاتی بین او و پیشه وری رخ می دهد. کاویان سواد نظامی نداشت ولی با توجه به اندوختن تجارب انقلابی فراوان، می تواند در پا گرفتن و نظم گرفتن فرقه نقش اساسی ایفا بکند و در نهایت وزارت جنگ دولت خود مختار آذربایجان را در یک سال فعالیت از ۲۱ آذر ۱۳۲۴ تا ۲۱ آذر ۱۳۲۵ بعهد می گیرد. ژنرال کاویان در مبارزات لاهوتی، امنیت یازده روزه ی تبریز را بعهد می گیرد. در زمان فرقه نیز برای امنیت تبریز از کشتن "قارنی پیرتیق کاضیم" و حتی فرزند بزرگ خود کاوه که روی شوخی، یکی از افراد فرقه را بضرب گلوله کشته بود خودداری نمی کند (هرچند اعدام کاوه بدست پدر، روی دخالت مستقیم پیشه وری صورت نمی گیرد). موقع عزیمت فرقه های ها قرار بود کاویان در تبریز باقی مانده و از هرج و مرج بیشتر جلوگیری بکند ولی کاویان با برآورد موقعیت قبول نمی کند و اصرار می کند تا به همراه پیشه وری از ایران خارج شود. در نتیجه با گرفتن دستور مستقیم از استالین توسط دوستش (آقا کیشی اف) او نیز به همراه خانواده ی ۸ نفره ی خود به نخجوان وارد شده و چند روزی در خانه ی اقربا اقامت می کند ولی با در نظر گرفتن محرومیت های حاصله از جنگ جهانی دوم، برای اقامت به خانه ی رئیس دادگاه نخجوان فرستاده می شود و پس از ۲۰ روز اقامت در خانه ی رئیس دادگاه به منطقه ی مردکان باکو و قصبه ی



کنترول کامسیونون صدری افندی یف یولداشا

کاویان - جعفر طرفیندن

عریضه

احترامیله یازیب سیزه معلوم اندیرم که ۱۹۵۴نجی ایلدن باشلایاراق * بو گونه قدرمن اؤز سیاسی و اقتصادی وضعیتیم حقه دفعه لرایله کتبی * وتلگرافلا مصطفی یف یولداشا مراجعت ائتمیشم آنجاق * بیردفعه ده اولسون قبول ائتمه ییب.

آ.د.ف.نین^۱ مرکزی کمیته سینه رجوع ایتدیکته ایسه اونلار بئله کوستریرلر* که یرلی یولداشلاردان آسیلی دور. بیلله اولدوقدا من ایسه یرلی پارتیایا* مراجعت ایتدیکده ایسه بیلله کوستریرلر که بیز سیزین ایشینیزه مداخله ائتمیریک* حقیقت ده بیلله دیرسه نه ایچون یولداش مصطفی یف آ.د.ف.نین* کنفرانسنین دا چیخیش ایدرکن آیری آیری تقصیرلندیریجی سوزلریله

ایکینجی صفحه:

منی گناهلانیرلار. بیلله کی یولداش مصطفی یف کنفرانساندا منیم حقیقه دانیشدیقلاری* سوزلری سیزه کونده ریرم. معلوم اولدوقو کیمی آ.د.ف.نین ۱۹۵۵نجی ایلدن بویانا* ئوز پلنیوم و کنفرانسلاریندا اندیلن چیخیش لار ثبوت ائتمیشدیر که بیزیم* حقیقیزده اونلارین سویله دیکلری سوزلر یرسزیمیش. بونا اساساً ده ۳یلدیر که عایلم و اؤزوم سیاسی و اقتصادی سیخینتیلیقدا* قالدیقیمیزدان باشقا اؤزوم نرو^۲ خسته لیگینه دوچار اولموشام ویولداشیم ایسه* نرو خسته لیگی نتیجه سینده ۳یل دیر که کیروف آدینا مریضخانه ده یاتیرم* و بتون عایلم مندهن اؤز چؤندریب داغیلماقدادیر.

منیم همیشه مصطفی یف یولداشا حرمتیم اولوب آنجاق منه عایدین دکل [دگیل] که* نه ایچون یولداش مصطفی یف منیم شکایتلریمه باخیب نتیجه ورمییبلر. صفحه ۳:

اونا کوره د^۳ه منیم ایستهر حاضرکی وایسته رسه ده کله جک سرنوشتیم تهلیگه قارشیسیندا* دیر. من اورتادان

کشور دولت فرقه یا همان حکومت پیشه وری بوده است؛ که اگر می- دانستم روی اعتمادی که پیدا کرده بود می توانستم سئوالات زیادی را از ایشان بپرسم. به هرحال بدون اینکه بشناسمش رخ در نقاب خاک کشید و رفت. نامه های زیر از این دوستی مان است.

در اغلب تحقیقات راجع به فرقه دموکرات آذربایجان و روزهای پرماجرای یک سال فعالیت آشکار فرقه در آذربایجان؛ اغلب محققین به این یک سال بسنده کرده و اغلب به پشت پرده حضور فرقه ای های پناهنده به حکومت شوروی و چگونگی گذران زندگی آنها کمتر بها داده اند.

طبق گفته های مرحوم ابوالفضل جعفرلی شاعر پراحساس مرندی که حدود ۴۰ سال وشش ماه مجبوره اقامت در کشور شوراها شده بود، هم دولت شوروی بارها در تلاش بود تا او را برای جاسوسی به ایران بفرستد و هم زمانیکه فرح دیبا به دوشنبه سفر کرده بود عریضه وی مورد قبول واقع شد و اما ایران تنها به خود وی اجازه مراجعت می داد و وی نمی توانست همسر و سوزی و دو دختر کوچک خود را در کشور شوراها به امان خدا رها کرده و به ایران برگردد. بخصوص وقتی وی بالاجات در حفظ شناسنامه ایرانی خود مصر بود از خدمات دولتی هم محروم شده و باتدریس زبان و ادبیات فارسی در مدارس به زندگی محقر خانواده خود ادامه می داد.

نامه های شخصی و عریضه های افراد صاحب مقامی همچون جعفر کاویان نیز که در زمان فرقه حکم ژنالی و وزارت جنگ را داشت نشان می دهد که اعضای پناهنده فرقه در شهرهای شوروی وضع چندان مطلوبی را نداشتند و برای بدست آوردن امکانات رفاهی بیشتر مجبور به مجیزگوئی و حتا مجبور به جاسوسی هموطنان خود را بودند.

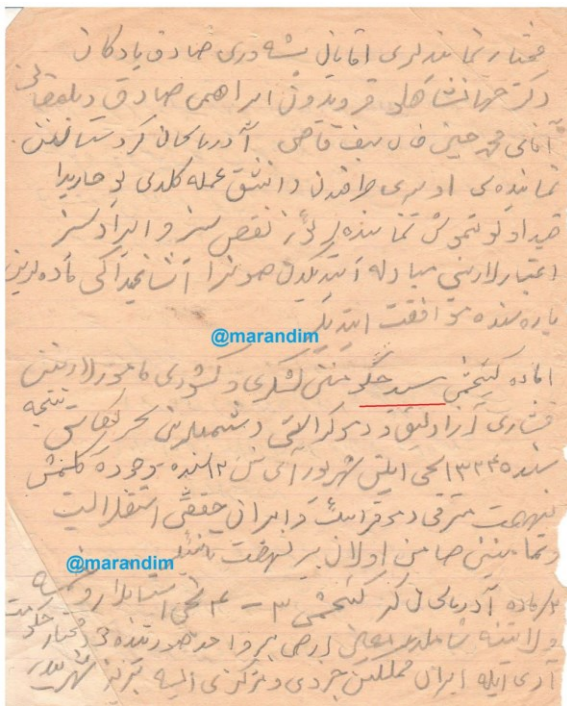
عریضه زیر که به قلم جعفر کاویان است نشان دهنده گوشه ای از وضعیت رفاهی و فکری پناهندگان ایرانی در شوروی را نشان می دهد.

۱ - آ. د.ف. = آذربایجان دموکرات فرقه سی

۲ - نرو خسته لیگی - عصب ناخوشلوقو

۳ - کاویان تمام مکتوبلاریندا گ حرف یئرینه ک دان استفاده ائدیپ ویا یئر عوضیه یر وگؤز یئرینه گوز ویا کوز یازیب کی امانت اوچن؛ دوزلیمه بیبلر.

مکتوبلاری اولدوغو کیمی درج اندیریک



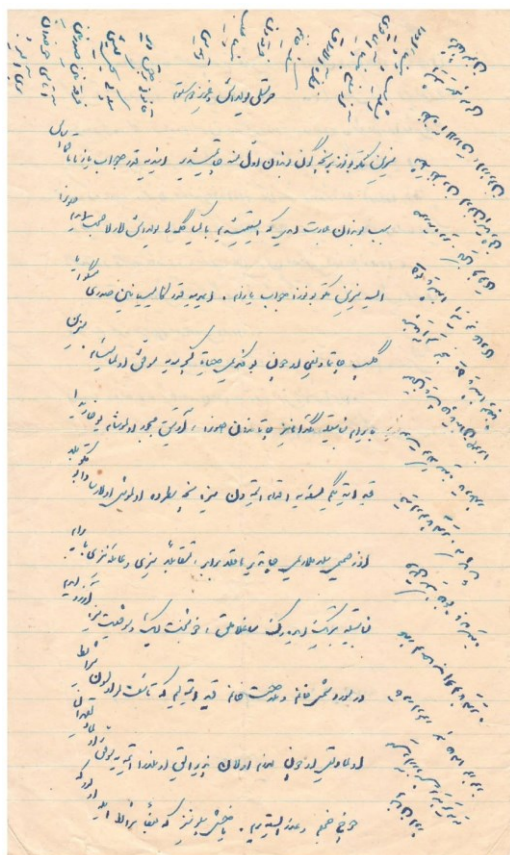
کندیکن صونرا منیم حقلی اولدوقوم ثبوت اولمالی دیرمی؟

حرمتملی افندی یف یولداش من اؤز وضعیتیم حقدە یولداش بلغانینه ده* یازمیشام و یولداش بلغانین منیم شکایتلریمه باخماق ایچون کمونیست* پارتیاسی نین مرکزی کانترول کامیسیاسینا کونده ریلر. وضعیتیم آرتیق درجه دوزه لمژ اولدوقو ایچون بتون سندلری* وشکایتیمی سیزده کوندیریم تاصلی سببی سیزده آیدینلاشدیراسینیز* و اؤزومو [۹] کوتوره سینیز.

کاوایان

☆ سایین دکترشرقی عزیزیم بومکتوبلار ایلک دفعه دیر بیر درگیده تقدیم اولونور. یئتیریر کی باکی یا قاچانلار، باکی دادا بیربیرنین علیه ینه ایشله بیردیلر و قویو قازیردیلار تا بیر آز امتیازلار آلسینلار. ایسته سه نیز زمانلا بو مکتوبلاری خدمتینیزه گؤتدررم.

از راست رفیع زاده - ژنرال کاویان- مارکس کاویان - صادق پادگان ۱۹۷۰ باکو



دایره‌لرینده شوروی مغلوب اولارسا، "زاقافقازیا و اورتا آسییانین ۱۶ شهرینین" ایرانا بیرلشدیریلمه‌سی باره‌ده پلانلار قورولوردو.

نازیست آلمانیا‌سینین شوروی-یه هوجومندان سونرا، ۱۹۴۱-جی ایلین ایون-یول آیلاریندا شوروی اتفاقی ایرانا اوچ خبردارلیق نوتاسی وئرمیش، همین ایلین ایون آییندا بریتانیا خارجی ایشلر ناظری ایرانین صلاحیت‌لی نماینده‌سی قارشیسیندا "آلمانلارین ایراندکی شوبه‌ه‌لی فعالیتینه" سون قوبولماسی طلبینی ایرلی سورموشدو. ایولون ۱۹-دا بریتانیا ناظیرلر کابینه‌سی ایرانین جنوبونا داخل اولماق باره‌ده قرار قبول ائتمیشدی. بئله‌لیکله اینگیلیس-شوروی قوشونلارینین ایرانا موداخيله‌سی اوچون زمین یاراندى.

دؤولت مدافعه کومیتة‌سینین قرارى ایله شوروی قوشونلاری ۱۹۲۱-جی ایل ۲۶ فئورال تاریخلی شوروی-ایران موقاويله‌سینین آلتینجی ماده‌سینه اساساً، ۱۹۴۱-جی ایل آوقوستون ۲۵ - ده گئجه ساعت ۲-ده ایران سرحدینی کئچه‌رک، اردبیل و تبریز ایستیقامتینده ایرلیله‌دیلر. حربی عملیاتلاردا ناخچیواندان خزرین جنوبونا دوغرو بوتون ایستیقاملردن شوروی سرحد قوشونلاری، ۴۴-جو (ترکیبینده ۷۷-جی آذربایجان و ۲۰-جی دیویزییالار) و ۴۷-جی اوردولار، خزر دونانماسی، زاقافقازبیاداکى ۸-جی نیروی هوایی، یتولاخ‌داکی ۱۳۲-جی آویادیویزییا ایشتیراک ائدی‌ریدیلر.

شوروی قوشونلاری ایله بیر واختدا ایرانین جنوب و قریبندن اینگیلیس قوشونلاری دا اؤلکه‌یه داخل اولدو. شوروی اوردو حیصه‌لری آوقوستون ۲۶-دا تبریز و اردبیل، آوقوستون ۳۰-دا زنجان، آوقوستون ۳۱-ده قزوینه گیریدیلر. شهریورین ۷-ده شوروی، شهریورین ۸-ده ایسه اینگیلیس قوشونلاری تهرانا داخل اولدولار. شوروی اوردو حیصه‌لری اوشنویه - میانداپ-زنجان-قزوین-بابل-زیراب-سمنان-شاهروددا، شرق‌ده ایسه علی آباددا یئرلشدیلر. اینگیلیس قوشونلاری خانکین-کرمانشاه-خرم آباد-مسجد سلیمان-رامهورموز-بندر-دئیلیم خطیندن جنوب و قره‌دوغرو اولان اراضینی توتدولار.

شوروی قوشونلارینین ایراندکی کئچیردی سونراکی حربی عملیاتلاردا آذربایجان شوروی-دن خصوصی بیر قروپ ایشتیراک ائتمیشدی. گونئی آذربایجاندا شوروی تأثیرینی

آذربایجان میلی حکومتی حاقیندا

یغجام بیلگی

AZƏRBAYCAN MİLLİ HÖKÜMƏTİ HAQQINDA YIĞCAM BİLGİ

Dr.HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏK (soytürk)

حاضرلادی : دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)



آذربایجان میلی حکومتی (آذربایجان میلی حکومتی، فارسجا. حکومت خودمختار آذربایجان) و یا ۲۱ آذر حرکاتی - ۱۹۴۵-جی ایلین ۱۲ دکابریندان ۱۹۴۶-جی ایلین دکابر آیینا قدر آذربایجاندا فعالیت گؤستمیش سوسیالیست حکومتین پایتختی تبریز شهری اولموشدور. جمعی بیر ایل مؤوجود اولماسینا باخمایارق، تاریخ‌ده ایکینجی دفعه آذربایجاندا مستقل معاصر میلی دؤولت‌چیلیک جهدی اولموشدور.

ایران ایکینجی دنیا ساواشیندا بیطرف مۇق‌ده قالاجاغینی بیان ائتسه ده، آلمانیا ایله ایستراتژی امکداشلیق خطینی داوام ائتدیریردی. آلمانیا ایرانین خارجی تیجارتینده ایکینجی یئری توتوردو. ایران‌دان بنزین و دیگر نفت محصوللاری غیر-قانونی یوللارلا آلمانیا‌یا پارایلیردی.

آلمانلار ایرانین دؤولت موسسه‌لری و حربی ایداره‌لرینده مهندس، تکنیک، مصلحت‌چی آدلاری آلتیندا اؤز حربی و خصوصی ایداره‌لرینین نماینده‌لرینی یئرلشدیریر، تبریز، ماکو، خوی، میانه، مرندده‌کی فیرمالاریندا خصوصی خیدمت اورقانلاری ایشچیلرینین سایینی آرتیریدیلار. آلمانیانین محاربه‌نین ایلک ایللرینده‌کی غلبه‌سی ایراندکی آلمانپرست میلی گوجلندیریردی. بو اؤلکه‌نین رهبر

شوروی خالق آرتیستی شۆوكت مەمەدووا تېرىزىلەر قارشىسىندا گىنىش كونسىرتلە چىخىش ئاتمىش، ۱۹۴۲-جى ايل فئورالين ۲۰-دن آپرئلىن ۹-دك رشيد بېھودوون ايران قاستروللارى اوغورلا كىچمىشىدى ۱۶ باكى فىلمى اولان "كندىلەر"، "باكىلەر"، "ت۹" سۆلتى قاينى "بديعى، "وردئلى آذربايجان"، "ابدى اودلار اۆلكەسى" سىندىلى و "زوي"، "او، وطنى مدافعه ائيدى"، "۲۱۷ سايلى آدام" دىبىلار فىلملىرى نومايش ائىدىرىلمىشىدى. درحال سوسپالىست كاراكتىرلى اصلاحاتلار باشلادى، اصلاحاتلاردان بىرى دە آذربايجان دىلىنىن موختارىت اراضىسىندە دۆولت دىلى اعلان اولونماسى ايله باغلى ايدى. پارالل اولاراق، ايكى آذربايجان آراسىندا مدنى علاقلەر گوجلەنىردى.

۱۹۴۲-جى ايل يانوارين ۲۹-دا تهراند شوروى-انگلىس-ايران آراسىندا اتفاق موقاويلەسى باغلاندى. همين ايلين مارتىندا آذربايجاندىن ايرانا گۆندىرلىمىش سىياسى ايشچىلارنى اكثريتى گىرى چاغىرىلدى. ۱۹۴۲-جى ايلين اورتالارىندا بورادا باكى كارمەندلىرىدىن جمعى ۸۴ نفر قالمايىشىدى. آپرئل آينىدا "وطن يولوندا" قرئتىنن نىشى داياندىرىلدى. ۱۹۴۳-جو ايل نوياىرىن ۲۸-دن دىكابرىن ۱-دك آمريكا، شوروى و انگلىس دۆولت باشچىلارىنىن تهران كونفرانسىندا قبول ائىلىمىش "ايران حاقىندا بياننامە" دە بوتون طرفلر بو دۆولتىن اراضى بوتۇلوپونون قورونوب ساخلانامىسىنا طرفدار اولدوقلارنى بىلدىردىلر.

۱۹۴۴-جو ايلين اوللىرىندە بىين الخالق عالمده و ايراندا يارانمىش وضعىتله علاقه دار شوروى اتفاقى يئىندىن ايران آذربايجانين مسئلەسىندە دقتى آرتىردى. شوروى ۱۹۴۴-جو ايل مارتىن ۶-دا "آذربايجان اهالىسىندە اقتصادى و مدنى ياردىمىن گوجلەندىرىلمەسى تدبىرلىرى حاقىندا" مسئلە مذاكىرە ائدرک، اهمىتلى قرار قبول ائتدى. قراردا سىياسى ايشچىلارنى تىركىيىندە، دىپلوماتىك اورقانلاردا چالیشان كونسول، كونسول معاوانى و كونسوللۇغون كاتىبى وظيفەلىرىندە، تهراندكى شوروى سفىرلىگى و تىجارت نومايندىلىرىندە چالیشان آذربايجانلىلارنى سايىنى آرتىرماق، هفته دە اوچ دفعەدن آز چىخماقلا "آذربايجان دىلىندە اوردو قرئتى نىش ائتمەك"، تېرىزدە پولسوز "آذربايجان دىلىندە تحصيل وئرنە اونىللىك مەكتەپ"، "مەكتەبە كىتابخانا - اوخو سالونو"،

يىماق مقصدىلە ۱۹۴۱-جى ايل سىنتىابرىن ۲۱-دە ايران دۆولتىنىن آذربايجان اراضىسىندە آذربايجان شوروى-دن سفير ائىلىمىش پارتىيا، شوروى، حقوق محافظە، تصروفات و مدنىت ايشچىلارىندىن عبارت قروپ آذربايجان كومونىست پارتىياسى م ك-نىن اوچونجو كاتىبى، تېرىزدە كى ۴۷-جى اوردونون حربى شوراسىنىن عضو ع. م. علىوين رهبرىگى ايله فعالىتە باشلادى. بو قروپا سلىمان رحىموو، مىرزە اىبراھىموو، مصطفى قولىئو و ب. داخىل ايدى.

۱۹۴۱-جى ايلين سونونا قدر باكىدان - جمهوريت فوندوندىن ياردىم اولاراق گوننى آذربايجانا ۲۵۴۸ تون قند، ۱۳۷۱ تون اون، ۱۸۱۴ تون بوغدا، ۱۴۹۴۰۵۳ متر پارچا و عمومى دىرى ايكى مىليون ماناتلىق دىگر ماللار گۆندىرىلدى.

ايران آذربايجانيندا فعالىت گۆستىرىش آلماق فېرمالارىنىن املاكى موصادىرە ائىلىپ، شوروى-يە گۆندىرىلدى. مطبوعات، هيئت تحريره قروپو ۱۹۴۱-جى ايل اوكتىابرىن ۱۱-دن عرب اليفباسى ايله آذربايجان دىلىندە "وطن يولوندا" قرئتىنن نىشە باشلادى. اورمىە دە آذربايجان دىلىندە "قىزىل عىسكر" (رئداكتورو زولفعلى اىبراھىموو) و رشت دە فارس دىلىندە "سربازى سرخ" ("قىزىل عىسكر") (رئداكتورو خاصى وزىروو) اوردو قرئتلىرى بوراخىلىردى.

آذربايجاندىن گلىمىش حكىملر اهالىيە طىببى ياردىم گۆستىرىر، بىداشت ساحەسىندە آموزشى ايشلىرى آپارىر، مالاريا قارشى گىنىش تدبىرلر حياتا كىچىرىدلىر. شوروى-ايران مدنى علاقلەلىرىنىن اينكىشافىندا آذربايجان جمهوريتى مدنىت خادىملرى مەم رول اوينايدىلار. ايرانا كىسرت سفيرىندە گلىمىش اىلك شوروى ھنرمەند كوللەكتىولرىندىن بىرى - م. ف. آخوندو آدىنا آذربايجان دۆولت اوپئرا و بالئت تئاترى اوزىير. حاجىبىوون "كوراولو"، "لئلى و مچنون"، "اصلى و كرم"، م. ماقومايئوين "شاھ اىسماعىل" اوپئرالارىنى، او. حاجىبىوون "آرشىن مال آلان" موسىقىلى كومىدىياسىنى تاماشاچىلار گۆستىرىشىدىلر. سفر موفقىتله كىچمەسىندە كارگردان اىسماعىل ھىدايت زادە نىن، دىريژور نىازىنىن، بالئت آنسامبلىنىن رهبرى قمر آلماسزادە نىن، آرتىستلردىن بولبولون، الووسط صادىقوون، حقيقت رضائوونين بۇيوك امىي اولموشدو. ۱۹۴۱-جى ايل اوكتىابرىن ۲۶ - دا





اوپون اؤادانلیق، ۵۰ نفرلیک یتیمکخانا اوچون اینوئنتار آيیردی. شوروی ۱۹۴۴-جو ایل ایونون ۲۴-ده تبریزده

آذربایجان دیلینده اورتا مکتبین آچیلماسی حاقیندا قرار قبول ائتدی. ج. علسگرووون دیرئکتور اولدوغو، ۳۶ نفر معلم و اینضیباطی-تصرفات ایشچیسیندن عبارت بو مکتبده درس لر نوپابرین ۱-ده باشلاندى.

۱۹۴۴-جو ایل سننتیابرین ۳-ده تبریزده شوروی خستخاناسی (باش حکیم ص. صمدوو) آچیلدی. هر گون ۱۵۰ خسته یه طبیبی خیدمت گؤسترهن خستخانادا ۲۰ تخت، جراحلیق، داخلی خسته لیکلر، گؤز، زنان، شعبه لری وار ایدی. خستخانانین نزدینده دیش و دری، زؤهروی خسته لیکلر ده داخل اولماقلا، هر جور خسته قبول ائدن پولیکلینیکا دا فعالیت گؤستریردی. بورادا تصویر برداری دستگاهلاری، پالچیق موعالیجه خاناسی، لابوراتوریالار، همچنین داواخانا یئرلشیردی.

۱۹۴۵-جی ایلین اوکتیابریندا باکیدا آذربایجانین ایرانلا مدنی علاقه لر جمعیتی یارادیلدی. جمعیتین صدری ص.

وورغون چیخیشلاریندان بیرینده دئمیشدی: آذربایجاندا یارادیلان ایرانلا مدنی علاقه لر جمعیتینین مقصدی آذربایجان خالقینین مدنیت ساحه سینده کی نایلیت لرینی ایراندا تانیتدیرماق، هابئله ایرانین علم و هنر ساحه سینده کی موفقیت لرینی آذربایجانین گئنیش زحمتکش کوتله لرینین مالی ائتمک دیر

او جمله دن ادبیات (رهبری م. عاریف)، موسیقی (ق. قارایف)، هومانیتار علملر (ح. حسینوو)، طیب (ض. ممدوو)، معمارلیق (س. داداشوو)، رساملیق (ق. خالیقوو)، اینجه صنعت (م. هاشیموو) و نشر (ح. سولتانوو) بؤلمه لری فعالیت گؤستریردی.

ایران آذربایجان یازچی و شاعرلرینین اثرلرینین نشری و اهالی آراسیندا یاییلماسی مقصدیله آوادانلیقلا یاخشی تجهیز اولونموش "تبریز" مطبعه سی آچماق، مای-ایون آیلاریندا آذربایجان دؤولت درام تئاترینین آذربایجان شهرلرینه گوروشلر تشکیل ائتمک، "تبریزده جوراب تریکو فابریکی"، "تبریز رایونوندا نومونو اکین صنایعسی" یاراتماق کیمی اهمیت لی مسئله لر اؤز عکسینی تاپمیشدی.

قرارا او یغون اولاراق، ۱۹۴۴-جو ایل مارتین اوللرینده آذربایجانلیلار ایران آذربایجانیندا چالیشمالاری اوچون سیاسی ایشچیلر اوزره ۳۳، تجارت موکیللیگی اوزره ۱۱، دیپلوماتیک ایداره لر اوزره ۱۴، قزئتین نشری اوزره ۲۷ یئر آیریلیمیش و عمومی رهبرلیک ح. م. حسنوو تاپشیریلیمیشدی. ۱۹۴۴-جو ایلین یاز و یاییندا آذربایجاندا ۶۲۰ نفر دن چوخ موختلیف ایشچیلر گؤندریلمیش و داها ۳۷۵ نفر سفربر ائدیلمیشدی.

مهم تاپشیریقلار گئندلرین قارشیسیندا دوران او تاینیداکى آذربایجانلیلارین میلی اؤزوندورک اساس وظیفه آرازین حسینى آرتیرماق، اونلارین تک اولمادیغینی، سرحدین شیمال طرفینده قارداشلارینین یاشادیغینی تبلیغ ائتمک ایدی.

ایکی ایل لیک فاصیله دن سونرا ۱۹۴۴-جو ایل آپریلین ۱۰-دا "وطن یولوندا" قزئت یئنیندن نشره باشلادی و اونون نشری ۱۹۴۶-جی ایل مایین ۱-دک داوام ائتدی (بوتؤلوکده، ۱۹۴۱-۱۹۴۶-جی ایللرده قزئتین ۴۰۶ نؤمره سی نشر اولونموشدو. م. ایبراهیموو، ه. شاهگلدیئو و ر. قولیئو اونون باش رئاکتورو اولموشلار).

ایچمه لی سو اولمادیغی اوچون باکیدان ۱۹۴۴-جو ایل مایین ۱۱-ده قزوینه قازما قورغوسو، بورو و ۳۳ قازماچیدان عبارت هئیت گؤندریلدی. قزوینده ۴، تبریزده ۸ سو قویوسو قازیلدی ۱۹۴۴-جو ایلین یاز-یای آیلاریندا "تبریز" مطبعه سینین یارادیلماسی و فعالیتی اوچون عرب و کیریل ایفباسی ایله ایشله یین مطبعه ماشینى، ۳۰ تون کاغید، کیتابلار، مبل، دمیر سوبالار، یاغلی بویا، ماکینا و هر آی ۴۰۰ لیتر بنزین و س. گؤندریلدی. آذربایجان شوروی حکومتی تبریز نومونوی کند صنایعسی یارادیلماسی اوچون ۱۵ تراکتور، ۵ ماشین، توخومچولوق لابوراتوریاسی

حکومتی آپرئل آییندان استعفا یا گتسه ده، هله یئنی حکومت قورولمامیشدی. نهایت، ۱۳ مایدا قاجارلار دؤورونده سولاله‌نین حکیمی اولموش ۷۶ یاشلی ایبراهیم حکیم المولکو باش ناظر و داخلی ایشلر ناظری وظیفه‌سینه گتیریلیر. او، سید حسن تاغی‌زاده ایله بیرلیکده ترققی پارتیاسینین قوروجولاریندان ایدی. همین دؤورده‌کی شوروی قاپنقلارینا گۆره ایسه ایبراهیم حکیمی نینکی اینگیلتره مثیل‌لی ایدی، حتی مرکزی لوندوندا اولان فراکسیون آدلی گیزلی پارتییانین عضوو قبول ائدیلمیشدی. ایبراهیم حکیمی حکومتینین خارجی سیاستینده ایلك آددیم تهرانداکی شوروی، اینگیلیس و آمریکا سفیرلرینه قالیب اۆلكه عسگرلرینین ایراندا چيخاريلماسی حاقیندا نوتا وئرمک اولموشدو. ایران خارجی ایشلر ناظری انوشیروان سپهبدینین شوروی سفیری م. ماکسیمووا وئردی ۱۹ مای ۱۹۴۵-جی ایل تاریخلی ۱۱۱۷ ساییل نوتا دا دئییلیر:

محاربه‌نین سونا چاتماسی مونسایتیله اورکدن سئویندیک. ایران حکومتینین تهریکلرینی بؤیوک موتفیقلرین قهرمان اوردوسو ایله بیرلیکده دوشمنین قوه‌لرینی ازمیش، آلمان اوردولورینی شرطسیز تسلیم اولماغا مجبور ائتمیش شوروی-نین قوتلی اوردوسونا چاتدیرماغی اؤزوموزه بورج بیلیریک. ایران ایله شورویلر بیرلیگی آراسینداکی یاخشی مونسایتلری تصدیق ائتمکله یاناشی ایران حکومتینین آشاغیداکي فیکرینی و ریجاسینی ذاتی-عالینیزین نظرینه چاتدیریریق.

بئله کی، آوروپادا محاربه رسماً بیتیمیشدیر. محاربه‌نین نتیجه‌سی اولاراق ایرانداکی مؤوجود وضعیتي ساخلاماغا احتیاج دویموروق. اۆلكه‌نین قیسا مدتده نورمالا دؤنمه‌سینین ضرورلیینی و ایران خالقینین ایراده‌سینی ایفاده ائدرک بیلدیریریک کی، آرتیق ایران اراضیسینده سیزین دؤولتینیزین سلاح‌لی قوه‌لرینین قالماسینا احتیاج یوخدور. آلمانیا ایله محاربه‌ده بیزیم موتفیقلرین قالیبتینه یاردیم مقصدیله امضالانمیش اوچ دؤولتین موافاقیله‌سینین روحونا اویغون اولاراق ایران حکومتی ریجا ائدیر کی، شوروی اتفاق‌لی سلاح‌لی قوه‌لری ایران اراضیسینی ترک ائتسین. شوروی سفیریندن ریجا ائدیریک کی، یوخاریدا دئییلهلری شورویلر بیرلیگی حکومتینین نظرینه

شوروی اتفاق‌لی گونئی آذربایجانداکی آزادلیق ایده‌آلارینی و میلی پروستسی اؤز تاثیر آلتیندا ساخلاماق ایسته‌مه‌سی، ایکینجی دنیا محاربه‌سینین سونوندا بوراداکی سیاسی حادثه‌لره بین الخالق عالمده آرزوولونماز بیر مونسایت فورمالاشدیرمیشدی. شوروی-نین مرکزی و شرقی آوروپاداکی اۆلكه‌لرین بیر چوخلارینا ائتدیکلریندن سونرا، بؤیوک بریتانیا و آمریکا بو حادثه‌لره میلی آزادلیق حرکاتیندان داها چوخ شورویلرین ایرانا اراضی، اقتصادی و ایدئولوژیسی کیمی باخیردی. بونون نتیجه‌سیدیر کی، ۱۹۴۴-جو ایل سئنتیابرین ۱۰-دا شوروی خالق خارجی ایشلر کومیسسارینین معاوینی س. ای. کاتاردزنین صدرلیگی ایله شوروی حکومت کومیسسیاسی تهرانا رسمی سفری زامانی شیمالی ایراندا - سمنان، گرگان، مازنداران، گیلان و آذربایجاندا نفت کونسرسیومو حاقیندا تکلیفلرینه موثبت جاواب آلا بیلمه‌دی.



بیلیندی کیمی، ۱۹۴۵-جی ایلین ماییندان اعتباراً آوروپادا ۱۹۳۹-جو ایلدن بری داوام ائدن ساواش سونا چاتدی. مایین ۸-ده دنیا آگنت‌لیکلری آلمانیانین شرطسیز تسلیم اولماسی باره‌ده خبر یایدیلار. ساواشین بیتمه‌سی، آلمانیانین مغلوبیتی قبول ائتمه‌سی خبری ایران سیاسی دایره‌لرینده اۆلكه‌ده کی یابانچی عسگرلرین چيخاريلمه‌سی یؤنوده بعضی اومیدلر دوغورموشدو. بئله کی، آلمانیانین تسلیم اولماسی خبرینین گلدی ۸ مای تاریخینده ساعت ۱۷ - ده تهراندا دؤولت بینالارینین اوزرینده دالغانان اینگیلیس، شوروی، آمریکا و چین بایراقلاری ائندیریلیمیشدی. خالق دا اؤز ائولرینه ایران بایراقلاری آسماغا باشلامیشدی. اوچطرفلی آنلاشما یا گۆره آلتی آی عرضینده روس و اینگیلیس بیرلیکلری ایراندا چکیمه‌لی ایدیلر. بو وضعیت به‌خامی‌اراق، ایراندا سیاسی دایره‌لرده هله بیر بوشلوق اولدوغو گۆرونوردو. چونکی مرتضی بیات

اوغرۇندا دئموكراتىك حرىكاتىن اۋئۇندە گئىدن آدپ-ننن يارادىلماسىنى، اونون مقصد و وظيفهلىرىنى اعلان ائدن مراجعتنامه يايىلدى. ۷ سئنتىابر ۱۹۴۵-جى ايلده ايران خالق پارتياسى آذربايجان تشكىلاتىنىن اونونلا بىرلشمەسى آذربايجان خالقىنىن هم گۇننى آذربايجاندا، هم ده شىمالى آذربايجاندا ياشايان عضولى طرفىندىن طرفىندىن رغبىتلە قارشىلانمىشىدى. اساس وظيفهلىرى بىرى كىمى آذربايجان خالقىنا داخىلى آزادلىق و موختارىت وئرىلمەسى، مەكتەپلەردە درسلىرىن آذربايجان و فارس دىلىندە آپارىلماسى طلبى ايرلى سورۇلدۇ. آذربايجان بۇلگەسىندەكى بوتون شەھەرلىن دىوارلارىنا پارتيانىن قورۇلماسى حاقىندا آذربايجان دىلىندە يازىلمىش اعلانلار آسېلمىشىدى. اعلانلارنى بىرىندە بئله يازىلىرىدى:

تارىخ دە مۇستەقىللىك مەدافەچىسى اولاراق تانىنان آذربايجان آرتىق تەھران حەكۇمەتىنىن تەضيىقى و ظلمو آلتىندا قالا بىلمەز. آذربايجان خالقىنىن اۋزىل بىر آنا دىلى واردىر، مەكتەپلەردە و ايدارەلەردە بو دىلى ايشلىتمەك لازىمدير. آذربايجانى صنایعلىشىدىرمەك و وطينمىزىن زنگىنلىكلرى اونا عايىد اولماليدىر.

۱۹۴۵-جى ايل اوكتىابر ۲-دن ۴-دەك تەبرىز دە آدپ-ننن ۱-جى قورۇلتاينى كىچىرىلدى. آدپ-ننن قورۇلتايدا قبول ائدىلمىش پروگراممىدا مىللى مەسئەلە بارەدە دىيىلىرىدى:

ايران مەملەكىتى داخىلىندە ياشايان ھەر بىر مىللىتىن موختارىتى و اۋز موقەددراتىنى تەيىن ائتمەك حەققو ايالت و ويلايت انجمنلىرى واسطەسىلە تامىن ائدىلمەلىدىر.

ايران مجلسى و حەكۇمەتى آذربايجان خالقىنىن طلبلىرىنى ائشىتمەدى. ايالت و ويلايت انجمنلىرىنىن تشكىل اولونمايغاغىنى رەسمى صورتدە اعلان ائتدى. حەكۇمەت چوخلو مىقداردا ارزاغى آذربايجاندا داشىتماقلا اورادا صونعى قىتلىق ياراتماق ايستەدى. آذربايجان تاجىرلىرىنى ۱۵ مىليون تومەنە ياخىن پولونو تەھران بانكلارىنا كۇچۇرمەكلە، آذربايجان تىجارەتىندە چتتىنلىكل ياراتدى. ۱۹۴۵-جى ايل سئنتىابر ۱۰-دا ماراغا و اوكتىابر ۲۰-دە اردبىل شەھەرلىرىندە حربى وضعيت اعلان ائدىلدى. ماراгада آدپ-ننن فعال عضو، شەھر ايدارەسىنىن رئيسى محمد حسين راھور تررور نەتىجەسىندە اۋلدورۇلدۇ. آذربايجان خالقىنىن اعتراضىنا باخمايلاق، سئنتىابر ۱۲-دە قاتى ايرتيجاچى س. م. فرروخ آذربايجان والى تەيىن

چاتدىرسىن و ايران خاريجى ايشلر ناظىرلىينە بو مەسئەلە ايله علاقە دار اۋز حەكۇمەتىنىن راضىلىغىنى بىلدىرسىن. ۱۹۴۵-جى ايلين ايونۇندا ايسە ايران آذربايجانىندا ايشلرىن بىر چوخ جىددىلشمەسىندە ايراندا ياشانان حەكۇمەت بحرانىنىن دا تائىرى اولمۇشدۇر. بىر طرفدن ابراھىم حەكىمى استعفا ائتمىش، دىگر طرفدن يئنى تەيىن ائدىلن باش ناظر (رضا ش خان دۇورۇندە عدلىە ناظرى اولان) محسن صدر (صدر الاشرف) مجلسدن لازىمى سس چوخلوغو قازانا بىلمەمىشىدى. اونون مەمدەلى شاھ دۇورۇندە عدلىە ناظرى ايشلىرىكن، اساس قانون (قانونى-اساسى) و دئموكراتىيا اوغرۇندا موبارىزە آپاران، روسىيانىن ياردىمى ايله حبس ائدىلن دئموكراتلار مەكمە قورماسى، نەتىجەدە توتولانلارنىن چوخونون تەھرانداكى شاھ باغىندا گوللەنمەسىنىن بونا سبب اولماسى ائتمال ائدىلىر.

آذربايجان دئموكرات فىرقەسى باغىروو موسكۋادان دۇندۇكدن سونرا ايون آيى اچىندە ايران خالق پارتياسى م ك-سىنىن عضو، ايران مجلسىنىن مىللىت وكىلى ع. كامبەشى، خالق پارتياسىنىن تەبرىز ايالت كومىتەسىنىن باشچىسى ص. پادگانى، يازىچى و ناشر ح.ع. شەبۇستىرى، "آزىر" قزئتىنىن رىداكتورو مير جعفر پىشورى گىزلى شكىلدە باكىيا گتيرىلمىشىدى. بورادا آذربايجان دئموكرات پارتياسىنا پىشورىنىن موقتى اولاراق باشقانلىق ائتمەسى قرارلاشدىرىلمىشىدى. گۇننى آذربايجانداكى ايشچىلەر دە خبر گۇندىرلەرەك، تودە پارتياسىنىن آدپ-يە چئورىلمەسى اوچون بىر سەعت بئله دايانمامالارى تاپشىرىلمىشىدى. آدپ - نىن قورۇلماسى اوچون بەضى پروبلەملر اولدوغو كىمى گۇجلو بىر موخالىفت دە يارنامىش و خالق پارتياسى م ك-سى بوتون واسطەلەرە بو ايشلرى پوزماغا چالىشمىشىدى. باكى توپلانتىسىندا پىشورى، شەبۇستىرى و پادگانىە اولار قارشى اولايىلەجەك سۈى-قصد حەركەتلەينە گۇرە تەبرىزدن آيرىلمامالارى دا قرارلاشدىرىلمىشىدى.

آذربايجان خالقىنىن اجتماعى - سياسى، مىللى طلبلىرىنى، احتىاجلارنى تەمىن ائتمەك و دئموكراتىك حرىكاتا لىدئر اولماغا قادىر سياسى تشكىلاتىن - آدپ - نىن قورۇلماسىنا بۇيۇك بىر احتىاج اولمۇشۇدۇ. پىشورىنىن لىدئرلىگىلە ۳ سئنتىابر ۱۹۴۵-جى ايل تارىخىندە مىللى باغمسىزلىق



مجلسینین قرارلارینی ایجرا ائتمه‌لی ایدی. قوروجولار مجلسینین قبول ائتدی، ایران شاهی محمدرضا پهلوییه، مجلس باشقانی طباطباییه و باش ناظر ایراهیم حکیمیه گؤندریله‌ن بیاننامه‌ده ایران دؤولتی داخیلینده میلی موختاریت وئرلمه‌سی طلب اولونموشدو. بئله‌لیکله، ۱۲ دئکابر ۱۹۴۵-جی ایلده مجلسین آچیلدیغی گون آذربایجان موختاریتی قورولموشدو. مجلس آذربایجان حاکمیتینی قورماق وظیفه‌سینی پیشورییه تاپشیرمیشدی. اؤلکه‌ده میلی آزادلیق حرکاتینین عمومی یوکسلشی شرایطینده مانئور ائتمکله واخت قازانماغا چالیشان تهران حکومتی ۱۹۴۶-جی ایل ایونون ۱۳-ده آذربایجان میلی مجلسینی آذربایجان ایالت انجمنی کیمی تانیماغا مجبور اولدو. آذربایجان والیسینی تعیین ائتمک (ایالت انجمنینین تکلیفی ایله) ایران حکومتینین صلاحیتینده قالدی.

حکومت فعالیتی

آذربایجان میلی حکومتی قیسا فعالیتی عرضینده مهم اهمیت‌لی تدبیرلر حیاتا کئچیردی. ۱۹۴۶-جی ایل فئورالین ۱۶-دا "خالصه‌لرین بؤلومنه‌سی حاقیندا قانون" و "مصادیره حاقیندا قانون" قبول ائتدی. بو قانونلار اساسیندا دؤولت کندلرینین تورپاقلاری و سولار کندلیلر آراسیندا عوضسز اولراق بؤلومنه‌لی، میلی حکومت قارشى موباریزه ائندلرین تورپاقلاری کندلیلره وئرلمه‌لی ایدی.

صنایعده فهله نظارتی یارادیلدی. آذربایجان میلی مجلسینین ۱۹۴۶-جی ایل مایین ۱۲-ده قبول ائتدی امک قانونوندا ۸ ساعت‌لیق ایش گونو، امک‌چیلرین بیر چوخ سوسیال-اقتصادی احتیاجلارینین تامین ائدیلمه‌سی نظرده توتولوردو. قند کارخاناسی، تبریزین توتون و چای فابریکلری میلی حکومتین ایختیارینا کئچدی. میلی حکومت تبریزین "شایان" تریکوتاژ فابریکینی ساتین

اولوندو. حکومت باش‌چیسی، حربی ناظر و ایران قوشونو باش قرارگاهی رئیسینین ایشتیراکی ایله کئچیریلن ایجلاس‌دا آدپ-نین کومیتة عضولرینین تبریزده حبس ائدیله‌رک گیزلی و تعجیلی تهرانا آپاریلماسی قرارا آلیندی. بو باره‌ده حکومتین آذربایجانداکی لشکرین کوماندان لیغینا خصوصی امر ده وئرلیدی.

آذربایجان میلی حکومتینین یارادیلماسی

ایران حاکمیتینین بیاناتلاریندان و گؤردویو تدبیرلره جواب اولراق آذربایجاندا اهالی سیلاحلانماغا باشلامیشدی. ۱۹۴۵-جی ایل نوایبرین ۲۰-۲۱-ده تبریزده کئچیریله‌جک آذربایجان خالق کونفرسینه (آخک) آذربایجانین بوتون شهرلریندن نماینده‌لرین سئچیلمه‌سی اوزره کومپانیانین گئتدی بیر واختدا ایران قوشونونون بیرینجی دسته‌سی نوایبرین ۱۷-ده، ایکینجی دسته‌سی ۱۸-ده تهراندا قزونه طرف حرکت ائتدی. فداییلر حکومتین سلاح‌لی قوه‌لرینه ایلک ضربه‌نی ۱۹۴۵-جی ایل نوایبرین ۱۶-دان ۱۷-نه کئچن گئجه ماراغا، مرنده، میانه، سراب و اردبیل ماحاللاریندا عینی بیر واختدا ائندیردیلر. نتیجه‌ده تبریز، اردبیل، اهر، آستارا، ماراغا، میاندا، اورمیه، خوی و ماکو شهرلرینده‌کی دؤولت قوه‌لری بیر-بیریندن آیری دوشرک تکلنمیش اولدولار.

۱۹۴۵-جی ایل نوایبرین ۱۸-دن ۲۶-دک آذربایجانین بؤیوک قصبه و شهرلرینده، او جمله‌دن نمین، زنجان، گئرمی، آستارا، بیلسوواردا، دئکابرین ۱ - دن ۱۹-دک خوی، ماکو، سالماس، ماراغا، مشکین شهر، تبریز، اهر، خالخال، اردبیل، کلیر، میاندا و اورمییدا "حکومت قان تۆکولمه‌دن تهران قوه‌لرینین الیندن چیخیب خالقین الینه کئچدی".

آذربایجانین بوتون شهرلرینده توپلانتیلار کئچیریلدی کیمی، ۲۰-۲۱ نوایبردا تبریزده چاغیریلمالی اولان آذربایجان خالق کونفرسینه نماینده‌لرین سئچیلمه‌سی ده سورعتلندیریلیمیشدی. آذربایجان خالق کونفرسینده ۷۴۴ نفر نماینده ایشتیراک ائدیپ. کونفرسی ستار خانین قارداشی حاجی عظیم خان خادیمی آچیق اعلان ائدیپ. خالق کونفرسی اؤزونو قوروجولار مجلسی اعلان ائتمیش، او دا میلی هئیت عضولرینی سئچمیشدی. آذربایجان میلی مجلسی سئچیلنه قدر بو هئیت قوروجولار



اردبیل، ماراغا، زنگان، خوی و اهر شهرلرینده اوشاق تربییه ائولری تشکیل اولونموشدو.

۱۹۴۶-جی ایل یانوارین ۶-دا آذربایجان میلی حکومتی تبریزده آذربایجان دؤولت اونیورسیتیتین تشکیل اولونماسی حاقیندا قرار قبول ائتدی. ۱۹۴۶-جی ایلین ایونوندا تبریزده ایلک میلی اونیورسیتیت آچیلدی. ایلک واختلار اونیورسیتیتین اوچ فاکولتهسی اولموشدو: طبیب، کند تصروفاتی و پئداقوژی فاکولتهلر. پئداقوژی فاکولتهده تاریخ، دیل، ادبیات، فلسفه، حقوق، فیزیکا، ریاضیات و بیولوژی رشته لری تدریس اولونوردو. ریچارد کوتتوم قئید ائدیر کی، دانشگاهدا تدریس تورک دیلینده آپاریلیردی.

بو دؤورده ادبی ساحهده ده بؤیوک ایشلر گؤرولدو. محمد بیریا، میر مهدی چاوشی، مدینه گولگون، مظفر درفشی، حسین صحاف، یحیی شیدا، محمدباغیر نیکنام اؤز اثرلرینده میللتین مۇوجودلوغو اوچون دیلین رولونو گؤسترمهیه چالیشیر، خالق آنا دیلینه داها فعال صورتهده ییهلنمهیه چاغیریردی. ۱۹۴۱-۱۹۴۶-جی ایللرده آذربایجانداکی ادبی جریانین جانلانماسیندا و ایستقامتلهنمهسینده شوروی اوردوسو سیرالاریندا آذربایجانا گئتمیش ادبی سیمالار جدی رول اوینامیشدی. ۱۹۴۶-جی ایلین یانواریندا "آذربایجان شاعرلر مجلسی" آدلی یازارلار بیرلینین یارادیلماسی اوراداکی میلی ادبی پروستسده مهم حادثیه چئوریلیمیشدی. "شاعرلر مجلسی" آدلی توپلودا یازیچی و شاعرلرین آنا دیلینده ادبی نومونهلری ایشیق اوزو گؤرموشدو. بیرلین اردبیل، اورمییا، زنگان، سراب، مرند، سلماس، ماراغا و س. شهرلرینده شعبه لری فعالیت گؤستریردی. آذربایجاندا یارادیلان یئنی مدنیت اوجاقلاریندان بحث ائدن "دموکرات" مجموعه سی یازیردی کی، ایندی آذربایجانین شهر و کندلرینده هر گون مینلرله یئنی مدنی-معاریف اوجاقلاری یارانماق دادیر.

میلی حکومت طرفیندن مادی و معنوی جهتدن دستکلنن تئاتر تروپالاری ۱۹۴۶-جی ایلده آذربایجانین بوتون شهرلرینده فعالیت گؤسترمهیه باشلامیشدی. آذربایجان دیلینده قورولان تئاتر تاماشالیرینین اساس مۇوضولاری میلی وطنپرورلیک، معاریفلهندیرمه، جهالت و خرافاتدان اوزاقلاشماق، اخلاق و مدنیت، قالدین پروبلیمی اساس یئر توتوردو. ۱۹۴۶-جی ایلین مارتین ۲۸-ده

آلدی، تبریزده "ظفر" آدلی تریکوتاژ فابریکی و بیر نئچه شهرده پارچا و جوراب فابریکلری آچدی.

۱۹۴۶-جی ایل فئورالین ۶-دان خالق قوشونلاری یارادیلماسینا باشلاندى. حربی مکتب آچیلدی، آز مدته خالق قوشونلاری اوچون ۲۵۰ نفردن چوخ افسر حاضرلاندى. آذربایجان میلی حکومتی دؤورونده کؤنوللو خالق بیرلیکلریندن عبارت اولان فدای دسته لری میلی اوردونون اساسینی تشکیل ائدیردی. آذربایجان میلی حکومتینین قراری ایل ۱۹۴۶-جی ایلین آپریلین ۱۵-ده تاغی موسونین رهبرلیگی ایل ۲۳۰ آذربایجانلی و ۵۰ کورد گنجی حربی تحصیل آلماق اوچون تبریزدن باکییا گؤندریلیبلر. بو گنجلردن ۳۰ نفری ایسه مای آییندا تاغی موسونین رهبرلیگی ایل کیرووا باد (گنجه) طیارهچیلیک مکتبینده اوخوماغا گؤندریلیبلر.

مدنیت ساحهسینده ایشلر گؤرولدو. میلی حکومتین ۱۹۴۶-جی ایل ۶ یانوار تاریخلی "دیل حاقیندا آذربایجان میلی حکومتینین قراری" ایل آذربایجان تورکجه سی آذربایجاندا رسمی دؤولت دیلی اعلان اولوندو.

۱۹۴۶-جی ایل یانوارین ۱۹-دا تبریزده آلی اینجه صنعت و رساملیق مکتبی، مارتین ۲۸-ده آذربایجان دؤولت تئاتری، آپریلین ۷-ده آذربایجان رادیوسو، ایولون ۵ - ده اینجه صنعت موزه یی، سئنتیابرین ۳-ده آذربایجان میلی اورکستری و اونون اساسیندا تشکیل اولونموش دؤولت فیلامونییاسی فعالیتیه باشلادی. خالق حکومتی حسابینا ۷ شهرده تربییه ائولری، شهر، قصبه و کندلرده چوخلو کیتابخانا و قیراتخانا آچیلدی، آذربایجان رساملار و هنیکلتراشلار جمعیتی تشکیل اولوندو، اردبیل، آستارا، ماراغا و دیگر شهرلرده تئاتر بینالاری تیکیلدی. اهالینین وسایطی حسابینا بیر ایلده ۲۰۰۰-دن آرتیق مکتب آچیلدی. آذربایجان دیلینده ۲۰-دن چوخ قزئت و ژورنال نشر ائدیلمهیه باشلاندى.

۱۹۴۶-جی ایلین سون اوچ آیی اوچون آذربایجان معاریفینه آیریلیمیش بودجه ایران دؤولتینین بوتون اؤلکه معاریفی اوچون آیریدیغی ایللیک بودجهدن ایکی دفعه چوخ ایدی. کیمسه سیز اوشاقلاری حمایه مقصدیه دؤولت بودجهسیندن، او زامانکی پول واحیدی ایل ۵۰۰ مین تومن بودجه آیریلیمیشدی. همین بودجه حسابینا آذربایجانین یئددی ایری بؤلگهسینده، او جملهدن تبریز، اورمییا،

دؤولت دیلینی اؤیره‌نمک اوچون مهلت قویولوردو. آذربایجاندا اولان آزلیقلار اؤز دیل‌لریندن تدریس و دیگر ساحه‌لرده سربست ایستیفاده ائتمک حقوقو وئرلییر. بونولا بیرلیکده دؤولت دیلینین اؤیرنیللمه‌سی وطنداش‌لیق بورجو کیمی اونلار حواله ائدیله‌دی. آذربایجان میلی حکومتینین آذربایجان دیلینین رسمی دؤولت دیلی اعلان ائدیلمه‌سی، مکتبلرده تدریسین، دؤولت ایداره‌لرینده دانیشیق و یازیشمالارین آنجاق بو دیلدایرلیماسی دؤولتین رسمی گؤستریشی ایله معاریف ناظرلینین ۱۳۱۱ سالی امری ایله (۱۹۴۶ یانوار) حیاتا کئچیریلیمیشدی. س. ج. پی‌شوری آنا دیلینین مکتب ده تدریس موسسه‌لرینده ایشلدیللمه‌سینه، بو ساحه‌ده مۆوجود چتین‌لیک‌لرین تئز آرادان آپاریللماسینا خصوصی دقت آیریمیشدی. بو جه‌تدن س. ج. پی‌شورینین معاریف ناظرلینه عنوان‌لادیغی ۱۹۴۶ ۱۹ دئکابر (۱۳۲۴-جو ایل ۲۸ آذر) تاریخلی ۴۶۵/۲۸ سالی سرانجامدا آشاغیداکي قئید اولونور:

بوتون میلی و دؤولت مکتبلرینده تعلیم و تربیه‌نین آذربایجان دیلینده آپاریللماسی اوچون حاضریق ایشلری گؤرولسون؛ معاریف ناظرلینین ترکیبینه «درس کیتابلاری حاضرايان شعبه» یارادیلسین؛ عالیم‌لر، تجربوه‌لی معلم و مکتب مدیرلری حاضریق ایشینه جلب ائدیلسین؛ آذربایجان تورکجه سینده چاپ اولوناجاق درسلیکلر نظارت کومیتة سینین رهبرلیگی ایله حاضرانسین و بو حاقدا معاریف ناظرلیگی معلوماتلاندیریلین؛ الیف‌بادان علاوه، ادبیات، تاریخ، ریاضیات، فیزیک، جوغرافی و س. درسلیکلر اوزره کیتابلار حاضیرلانیب چاپا وئرلیسین؛ درسلیکلر حاضرايان شعبه‌نین ریاست هئیتینه تجربوه‌لی، معلومات‌لی و ساوادلی شخص‌لر جلب ائدیلسین؛ درسلیکلر حاضرايان شعبه ۵ گون عرضینده خرچلنه‌جک پول و بودجه‌ین میقدارینی معینلشدیرسین؛

درسلیکلری حاضرايان شعبه بیر آیدان گئچ اولمایارق ۱-۴ صینفلر اوچون آذربایجانجا درسلیکلری حاضرايیب، چاپ ائتدیرسین؛ بوتون میلی و دؤولت مکتب رهبرلرینه گؤستریش وئرلیسین کی، آذربایجانجا درسلیکلر حاضرانانا قدر مۆوجود درسلیکلردن ایستیفاده ائتمکله تدریسی آنا دیلینده آپارسینلار.

تبریزده آذربایجان دؤولت درام تئاترینین آچیلیشی آذربایجان مدنیتی تاریخینده علامتدار حادثه اولموشدو. آذربایجان تئاتری میلی حکومتین مدنی-معاریف پروگرامینین ایجرا سیندا فعال ایشتیراک ائتدی.

فریدون ایبراهیمی ۱۹۴۶-جی ایلده آذربایجانین قدیم تاریخی حاقیندا یازدیغی کیتابدا آذربایجانلیلاری اونلارین مدنی جه‌تدن اوستون اولماسی روحوندا تربیه ائتمه‌یه، خالقینا قدیم آذربایجانلیلارین موسیقیلیگی، اؤزونمخصوصلوغو و اوتوخون‌لوغو ایدئاسینی تلقین ائتمه‌یه چالیشیردی. مؤلف یازیردی:

وطنیمیزین آدی آذربایجان، میللتیمیزین آدی دا آذریدیر. آذربایجان میللتی موسیقیلر بیر دیله و تاریخه مالیک اولوب‌دور.

شوروی حربی حیهه‌لرینین ترکیبینه آذربایجانا گئتمیش اولان آذربایجانین یازیچی، شاعر ادبیاتشوناس و پوبلیسیستلری - سلیمان رحیمو، سلیمان روستم، محمد راحیم، عثمان ساریولی، عوض صادق، جعفر خندان، عباس زامانوو، قولام محمدلی، ایسرافیل نظری و باشقالارینین فعالیتی نتیجه سینده تبریز ادبی موحیطینده بؤیوک بیر جانلارما یاراندی.

آذربایجان میلی حکومتی دؤورونده آپاریلان مدنی اصلاحاتلارین مهم بیر قانادینی آنا دیلینده مطبوعاتین فورمالاشماسی سعجیه‌له‌ندیرمک‌ده‌دیر. ۱۹۴۵-۱۹۴۶-جی ایللرده آذربایجاندا موختلیف مطبوعات اورقانلاری، او جمله‌دن "وطن یولوندا"، "آذربایجان"، "فریاد"، "آزاد میللت"، "قلبه"، "یئنی شرق"، "معاریف"، "دموکرات"، "فلاحت" (تبریز)، "جؤدت" (اردبیل)، "اورمیه"، "قیزیل عسگر" (اورمیه)، "وطن" (میانا) قزئت، ژورنال و مجموعه لر نشر اولونموش‌دور.

آذربایجان میلی حکومتینین ۶ یانوار ۱۹۴۶ (۱۶ دی ۱۳۲۴-جو ایل) تاریخلی ایجلاسیندا آذربایجان تورکجه سی رسمی دؤولت دیلی اعلان اولوندو. اون ماده‌دن عبارت بو قرارا گؤره، آذربایجان تورکجه سی آذربایجاندا رسمی دؤولت دیلی اعلان اولونوردو. بوتون دؤولت اورقانلاری و ایداره‌لرده یازیشمالار، مکتبلرده تدریس، نشریات ایشلری تورک دیلینده (آذربایجان دیلی) آپاریلمالی ایدی. آذربایجان‌لی اولمایانلار تورک دیلینی اؤیرنمک و عملی فعالیتده اوندان ایستیفاده ائتمک اوچون شرایط یارادیلیر و



تهلوکه سیزلیک شوراسینین گوندلیینه چیخاردیلار، لاکین شوروی-نین تاکیدی ایله بو مسئله تاخیره سالیندی. ۱۹۴۶-جی ایل مارتین ۱۸-ده "ایران مسئلهسی" ایکینجی دفعه تهلوکه سیزلیک شوراسینین گوندلیینه چیخاریلدی و مارتین ۲۶-دا بو مسئلهیه باخیلدی. آنجاق شوروی قوشونلارینین مارتین ۲۴-ده یئینیدن تخلیهسی گئتدی اوچون مذاکیره ایران حکومتینین خواهیسی ایله دایاندریلدی. ۱۹۴۶-جی ایل آپرئیل ۴-ده موسکودا شوروی و ایران حکومتلری قالدان قوشونلارین دا چیخاریلماسی حاقیندا راضیلیغا گلدیلر. همین تاریخده (۴ آپرئیل ۱۹۴۶-جی ایل) تهران شهرینده امضالانمیش شوروی-ایران سازیشینین ۳-جو ماده سینده دئییلیردی:

آذربایجان (ایران آذربایجانى نظرده توتولور) مسئلهسى ایرانین داخیلی ایشی اولدوغوندان مؤوجود قانونلارا گؤره حکومتله آذربایجان اهالیسی آراسیندا و آذربایجان خالقینا خیرخواه موناسیبت روحوندا اصلاحات کئچیرمیین دینیج یولو تاپیلاجاقدير.

۱۹۴۶-جی ایل آپرئیل آخیریندان حیاتا کئچیریلن شوروی قوشونلارینین تخلیهسی ایرانین باشقا رایونلاری کیمی، آذربایجاندا دا مایین ۲۶-دا باشا چاتدیریلدی.

بئله لیکله، "آذربایجان مسئلهسی ایرانین داخیلی ایشی اولدوغوندان" آرتیق اونون طالعی حل ائدیلیمیشدی. هله ۱۹۴۲-جی ایلین سونوندان ایرانین بوتون سلاحلی قوه لرینین ایختیارینی اؤز الینه کئچیرمیش آمریکا حربی هئیتلری ۲۱ آذر حرکاتینین اولیندن ایرانین سلاحلی قوه لرینی آذربایجانا قارشى هوجوما حاضیرلاپیردیله. بونولا علاقه دار ایران حکومتی آمریکادان ۲۰ میلیون دولارلیق سلاح و حربی سورات آلمیش، عملیات زامانی آمریکالیلار ایران قوشونونا ۴۰ بومباردمانچی طیاره وئرمیشدیلر. اینگیلیسلر ایسه ۱۹۴۶-جی ایلین آقوستوندا ایران سرحدینه، بصره شهرینه ۵ لشکر گتیرمیش، حربی

همین دؤورده ۷ جیلدن عبارت "آنا دیلی" ادلی متدیک درس بودجه سی حاضرا لندی کی، سونراکی دؤورلرده ده گیزلی شکیده اولسا دا بو بودجه دن آذربایجان دیلینی اؤیره نمک اوچون ایستیفاده ائدیله ردی.

آذربایجان میلی حکومتی سوسیال و اقتصادی دییشیکلیکلری حیاتا کئچیرمک مقصدیه بیر سیرا جدی اصلاحاتلارا دا باشلادی. بو سیرادا تورپاقلارین کندلیله پایلانیماسی، شهرلرده و کند یئرلرینده خستخانالارین آچیلماسی، یوللارین چکیلیمه سی، کند تصروفاتینین اینکیشاف ائتدیریلیمه سی، ایشسیزلیین آرادان قالدیریلیماسی و س. کیمی مهم مسئله لر قئید اولونمالیدیر.

حکومت عضولری

- ۱ باش ناظر - سید جعفر پیشوری؛
- ۲ داخیلی ایشلر ناظری - سلام الله جاوید؛
- ۳ خالق قوشونلاری ناظری - جعفر کاویان؛
- ۴ کشاورزی ناظری - جاوید مهتاش؛
- ۵ معارف ناظری - محمد بیریا؛
- ۶ صحیه ناظری - حسن اورنگی؛
- ۷ مالیه ناظری - قولامرضا ایله هامی؛
- ۸ عدلیه ناظری - یوسف عظیمی؛
- ۹ پست-تلقراف ناظری - میرزه ربیع کبیری؛
- ۱۰ تجارت و اقتصاد ناظری - رضا رسولی؛
- ۱۱ عالی محکمه نین صدری - زین العابدین قیامی؛
- ۱۲ دادگستری - فیرو دین ایبراهیمی.

شوروی قوشونلارینین چیخاریلماسی

شوروی اتفاقی، انگلیس و ایران آراسیندا باغلانمیش ۱۹۴۲-جی ایل ۲۹ یانوار تاریخی اتفاق موقاويله سینه گؤره، شوروی قوشونلارینین ایراندا قالماسی مدتی ۱۹۴۶-جی ایل مارتین ۲-ده قورتاردی. ائله همین گون مشهد، شاهرود، سمنان کیمی نیسبتا ساکیت شهرلردن شوروی قوشونلارینین چیخاریلماسینا باشلاندی. آنجاق آذربایجانداکی حادثه لرله علاقه دار بو ایش بیر قدر دایاندریلدی. آمریکا و انگلیس دؤولتلی بیرلشمیش میللتلرین ۱۹۴۶-جی ایلین یانواریندا لوندوندا کئچیریلن توپلانتیسیندا "ایران مسئلهسی" نی

بنه‌له‌جه، بیر ایل مؤوجود اولموش آذربایجان میلی حکومتی زور گوجونه سقوط ائتدی. ان آزی ۵۰۰ نفر آذربایجان دموکرات پارتییا عضو اولدورولموش و یوزلرجه سی حبس ائدیلمیشدیر.

آمریکا عالی محکمه‌سینین حقوقشوناسی و سیاستچی اولیام او. دوکلاس آمریکا عالی محکمه‌سینه حساباتیندا بیلدیرمیشدی کی، روس اوردوسو (شوروی اوردوسو نظرده توتولور) آذربایجاندا (ایران آذربایجان) اولارکن اؤزلرینی چوخ یاخشی و مدنی آپارماسینا باخمایارق، ایران اوردوسو بورایا گلدیکدن سونرا اهالی ايله اصل ایشغالچی کیمی داوارنمیش، کندیلرین ساققالینی یاندرمیش، اونلارین آروادلارینی و قیزلارینی زورلامیش، بوتون حیوانلارینی و ارزاقلارینی تالان ائتمیشدیر. ایران اوردوسو اولوم چیغیری چکیب و گئریسینده قالان هر شئی محو ائدیر.

آذربایجان میلی حکومتین قوروجولاریندان بعضیلری سید جعفر پیشوری باشدا اولماقلا ایران اوردوسو تبریزه داخل اولمامیشدان بیر نئجه دقیقه اول شهردن چیخمیشدیر. س. ج. پیشوری ۱۹۴۷-جی ایلین ایول آیینین ۱۱-ده یئولاخ شهری یاخینلیغیندا شوروی گوجلری طرفیندن پلانلی اولدوغو دوشونولن اوتوموبیل قزاسینا دوشدو و آپاریلدیغی خستخانادا وضعیتی یاخشی اولسا، دا معمالی شکیلده حیاتینی ایتیرمیشدیر. حکومتین دادستانی فیرویدین ابراهیمی تبریزده اعدام اولونموش، معاریف ناظری محمد بیریا شوروی سیاسی - رژیمنی طرفیندن ۲۲ ایلدن آرتیق حبسده ساخلانیلمیشدیر. میلی حکومتین دیگر قوروجولاری دا حبس و سورگونلره گؤندریلمیش، آغیر موهاجیرت حیاتی یاشاماغا مجبور اولموشلار، لاکین اونلارین آذربایجان خالقینین آزادلیغی و ایستقلالیتی یولوندا آپاردیغی مباریزه آدلارینی تاریخه ادبی اولاراق یازمیشدیر.

آذربایجان میلی حکومتین عمرو اوزون اولماسا دا، بو حکومتین یارانماسی و فعالیتی آذربایجاندا میلی-آزادلیق حرکتینین سونراکی مرحله‌ده اینکیشافینا جدی تکان وئرمیشدیر. بو گون ایستر آذربایجان دا، ایسترسه ده دونیانین موختلیف اولکهلرینده گندن آزادلیق حرکتینین اساس ایدئیا قاینقلاریندان بیر محض سید جعفر پیشورینین باش چیلیغی ايله قورولموش آذربایجان میلی حکومتیدیر.

گمیلری ایرانین خرمشهر و آبادان لیمانلارینا یان آلمیشدی.



سقوطو

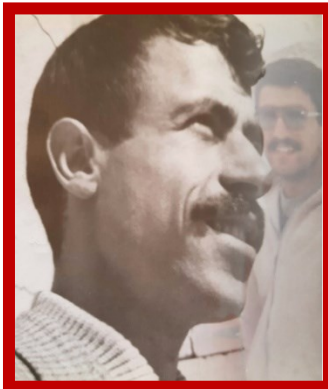
پیشوری و مرکزی حکومتین تمثیلچیسی مظفر فیروز آراسیندا کنجیریلن اوزون گؤروشلرین نتیجه‌سینده ایونون ۱۳-ده سازیش امضالانمیشدی. پیشوری حکومتی ۱۵ ماده‌لیک بو سازیشله دیل ساحه‌سینده کی طلبلریندن بعضیلرینی ۱۲-جی و ۱۳-جو ماده‌لرده تثبیت ائتدیره بیلمیشدی. ۱۲-جی ماده‌ده بؤلگه‌نین رسمی دیلی اولاراق فارس و آذربایجان تورکجه سی دیلری قبول ائدیلمیش، ایتیدایی و اورتا مکتبلرده ایکی دیلین تدریس اولونماسی نظرده توتولموشدو. عینی زاماندا بو موقایله‌یه گؤره، پیشوری آذربایجان میلی حکومتین موختاریتی و یا موسستقلیلیگی ایدئياسیندان ال چکیلجینی، اونون ناظرلیک و کومیتهلرینین لغو ائدیلمیشینی عهده سینه گؤتوروردو. دیگر ماده‌یه گؤره، آذربایجان میلی حکومتینین پارلامنتی یئرلی مجلس فونکسییاسینی داشیماق و بو ایران آنا یاساسی طرفیندن ده تانیمنالی ایدی. سولچولارین دستکلیدی، مرکز ساغ و میللیت‌چیلرین ایسه تنقید ائتدی بو سازیش یالنیز مرکزی حکومت اوردوسونون تبریزه گیریپ دموکراتیک حرکتین وارلیغینا سون قویدوغو دؤوره قدر (۱۳ دئکابر) قوه‌ده قالدی.

۱۹۴۶-جی ایلین دئکابر آیینین ۱۳-ده آمریکا و انگلیس طرفیندن دستکلنن ایران اوردوسو تبریزه داخل اولدو.



نگاهی به «افسانه محبت» صمد بهرنگی

محمود بنی آدم دیزج



با مرکزگرایی فرهنگی
مقابل می‌کند و نشان
می‌دهد که انسان فقیر و
بی نام، از هر قوم و
طبقه و ملت هم که
باشد می‌تواند حامل
حقیقت و محبت باشد.
در جامعه سانسور شده



دهه ۴۰ ایران را به هزاران
دلیل می‌شود دوران تضادها
نامید. در این دهه توسعه
اقتصادی بدون عدالت، سواد
آموزی بدون آگاهی، نظم
سیاسی بدون آزادی، اعتقاد بدون دین محوری و... فراگیر
شده است.

و خفقان پهلوی، صمد برای گفتن واقعیت به قصه، آن هم
از نوع کودکانه پناه می‌برد. افسانه‌های صمد همان نقشی
را دارند که زبان رمزی در شعر حافظ یا طنز در آثار عبید
وجود دارد. او با جملات ساده و کودکانه توانست سخنی
سیاسی و انسانی را از تیغ سانسور عبور دهد. «افسانه
محبت» از همین جنس است.

در آن شرایط چیزی که صمد را آزار می‌دهد فقط فقر نبود،
بلکه بی عدالتی ساختاری، بی هویتی فرهنگی، و خاموشی
وجدان جمعی بود. او می‌دید که، کودک آذربایجانی در
مدرسه باید از زبان مادری‌اش خجالت بکشد، کارگر و
دهقان صدایی ندارند. روشنفکران از ترس قدرت به سکوت
پناه برده‌اند. همه‌ی این رنج‌ها در زبان استعاره‌ی افسانه
محبت جمع شده‌اند. جای که عشق یک جوان فقیر،
حقیقت انسان است و بیماری دختر پادشاه، بیماری
جامعه‌ای است که محبت را فراموش کرده است.

در چنین فضایی، صمدبهرنگی معلمی از تبریز آذربایجان
زبان اعتراض خود را در قالب «قصه» بصورت پنهانی بیان
می‌کند. آثار او از جمله «افسانه محبت»، در ظاهر برای
کودکان نوشته شده است. اما در عمق به بزرگترین مسائل
انسان معاصر می‌پردازد. در این قصه صمد با کلمات بسیار
ساده و قابل فهم برای همه، از جمله کودکان از فقر،
تبعیض، بی رحمی، از بین رفتن محبت میان انسانها سخن
می‌گوید.

به ظاهر صمد در افسانه محبت، داستانی عاشقانه
می‌نویسد، اما در زیر پوست این ظاهر ساده، تصویری تلخ از
جامعه‌ی نابرابر و خفقان زده دهه‌ی ۴۰ ایران دیده می‌شود.
او با روایت عشق میان یک پسر فقیر و دختر پادشاه
مرزهای طبقاتی، سلطه‌ی قدرت و از خود بیگانگی انسان
مدرن را به نقد می‌کشد. در نگاه صمد «محبت» نیرویی

در دهه چهل ۴۰، جامعه‌ی ایران شاهد شکاف طبقاتی
شدید بود. از یک سو حکومت پهلوی با تبلیغات اصلاحات
ارزی و «تمدن بزرگ» چهره مدرن از خود نشان می‌داد. اما
از سوی دیگر، دهقانان و کارگران در فقر و بی عدالتی
زندگی می‌کردند. آزادی اندیشه در سایه ساواک از بین
رفته بود. در چنین فضایی، صمد در روستاهای آذربایجان
به تدریس می‌پرداخت و هر روز تبعیض را با پوست و
استخوان حس می‌کرد. او از دیدن کودکان آذربایجانی که
به دلیل ندانستن زبان مرکزیت (فارسی) در مدرسه تحقیر
می‌شدند. از وضعیت دهقانانی که هر روز زمین خود را از
دست می‌دادند و در سکوت روشنفکرانی که به مصلحت تن
داده بودند عمیقاً رنج می‌برد.

صمد بهرنگی نه تنها منتقد نظام طبقاتی بود، بلکه نسبت
به ستم فرهنگی و زبانی بر مردم آذربایجان نیز احساس
مسئولیت می‌کرد. در سیستم تک بعدی پهلوی آموزش
فقط به زبان فارسی بود. کودکان تورک در کلاس به خاطر
صحبت به زبان مادری‌شان تنبیه می‌شدند و فرهنگ
محلی، فولکلور، موسیقی و داستانهای آذربایجانی تحقیر یا
نادیده گرفته می‌شد. با توجه به این شرایط صمدبهرنگی
معتقد بود معلم باید از فرهنگ مردم بگوید نه از شعارهای
رسمی.. همین نگرش باعث شد او به گردآوری «افسانه‌ها و
متل‌های آذربایجانی» بپردازد. و زبان مادری را به عنوان
ابزار شناخت انسان و جامعه به کار گیرد.

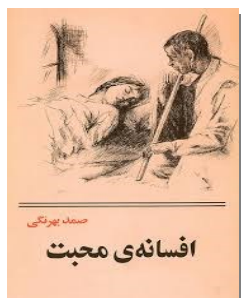
در واقع، افسانه محبت نیز ادامه‌ی همین مسیر است.
صمدبهرنگی تمام قصه‌های خود را با ریشه در فولکلور
آذربایجان می‌نویسد اما درون مایه‌های جهانی. عشق،
عدالت و رهایی، به این ترتیب، صمد از طریق ادبیات بومی،

عنوان می‌کند، در ادامه قصه می‌بینیم نه طبیب، نه دعا، نه دارو، هیچ کدام توان درمان او را ندارند. این نماد بیماری جامعه است. صمد می‌خواهد بگوید جامعه بی محبت، حتی در اوج رفاه نیز بیمار است. در جهانی که فقر و درد دیگران نادیده گرفته می‌شود، ثروتمندان نیز از درون می‌پوسند، دختر پادشاه در حقیقت تجسم روح بی جان این جامعه‌ی اشرافی است که در آن انسانیت مرده است.

در ادامه قصه می‌خوانیم که برای درمان دختر، چوپانی می‌آید و با گفتن «افسانه محبت» دختر را شفا می‌دهد. او همان قوچ‌علی است که از مرحله‌ی عشق فردی به آگاهی انسانی رسیده است. قصه گویی چوپان نماد روشنگری است. او با سخن، نه شمشیر، جامعه دچار بیماری را نجات می‌دهد. این بازگشت در واقع تصویری از خود صمد بهرنگی است، معلمی که در روستاها مانده، درد را با پوست و استخوان خود لمس کرده، فقر را به عینه دیده، حال می‌خواهد در جامعه پر از تبعیض و تضاد طبقاتی با «قصه» روح این جامعه بیمار را درمان کند. بیدار کند...

در نگاه صمد، محبت صرفاً احساس نیست؛ بلکه یک نیروی اجتماعی است. او می‌خواهد بگوید که عدالت بدون عشق و جامعه بدون محبت، بی جان است. در جامعه‌ی که پول و قدرت معیار ارزش است محبت آخرین سنگر انسانیت می‌باشد. به همین دلیل، صمد داستان را نه با مرگ، بلکه با شفا پایان می‌دهد. یعنی امید هنوز زنده است.

صمد بهرنگی در افسانه محبت، چهره‌ی انسانی عدالت را در لباس قصه به تصویر کشیده است او از فقر، تبعیض و سکوت زمانه‌اش رنج می‌برد. اما باور دارد که «محبت آگاهانه» می‌تواند جهان را دگرگون کند. برای او، عشق فقط بین دو انسان نیست بلکه بین انسان و جامعه، بین وجدان و حقیقت در جهانی که عدالت خاموش شده است نیز می‌باشد. آخر کلام اینکه صمد در قصه «افسانه محبت» گفت: «افسانه محبت، همان ایمان به انسان است.»



اخلاقی و اجتماعی است که می‌تواند زخم جامعه‌ی بیمار از بی عدالتی را شفا دهد. در این مقاله سعی می‌شود نشان داده شود که صمد در دل افسانه، پیام اجتماعی، انسانی و روشنگرانه‌ای را پنهان کرده است.

در آغاز داستان «قوچ‌علی» پسر فقیری است که عاشق دختر پادشاه می‌شود. فقر او در نگاه صمد نشانه‌ی ضعف و نقصان نیست بلکه نشانه‌ی پاکی و اصالت انسانی قوچ‌علی را به تصویر می‌کشد.

قوچ‌علی شب و روز کار می‌کند و تنها نان و ماست می‌خورد. صمد در پشت این سطر ساده تصویری از طبقه فرودست جامعه را ترسیم می‌کند که با رنج، اما با وجدان زندگی می‌کنند. در مقابل این سادگی و صداقت، دختر پادشاه در قصر قدرت و تجمل و افراط‌گرایی زندگی می‌کند اما از درون بیمار و تهی است. بنابراین، فقر در نگاه صمد نه نقطه‌ی ضعف بلکه نقطه‌ی آغاز انسانیت است.

عشق قوچ‌علی به دختر پادشاه در ظاهر احساس شخصی است. اما در لایه‌ی اجتماعی، اعتراض به نظم طبقاتی است. او می‌گوید: «اگر شاهزاده از آن پدرش است، دل من هم از آن خودم است.» این جمله کوتاه، عصیان صمد علیه ساختار ظالمانه‌ی حاکمیت است. در جهانی که قدرت و ثروت تعیین می‌کند چه کسی «حق دوست داشتن» دارد عشق فقیر به شاهزاده یعنی شکستن دیوار طبقاتی و بازگرداندن کرامت انسانی. صمد ظلم و ستم ملی را پایدار نمی‌بیند، اما آن را پیوند می‌دهد به آگاهی اجتماعی، او معتقد است که برای رسیدن به جامعه مطلوب انسانی باید خیلی از ساختارهای کهنه‌ی در هم تنیده متلاشی شوند، این تفکر صمد نه تنها در قصه‌ها بلکه در همه مقاله‌های او نیز کاملاً هویدا است.

پادشاه در «افسانه محبت»، چهره‌ی انسانی ندارد، او صدای نظامی است که حقیقت را نمی‌فهمد وقتی می‌گوید: «عشق پسر فقیر لکه‌ی ننگی است» در واقع منطق جامعه‌ی بسته را بیان می‌کند که صمد در آن جامعه شهروند است. در نگاه و منشور پادشاهی هر که از طبقه‌ی خود فراتر رود، مجرم است. بنابراین پادشاه نماد سیاستی است که بر ترس، تبعیض و جبر استوار است. صمد با این شخصیت، نقد تند و پنهانی از استبداد زمانه‌اش را بیان می‌کند.

در این قصه می‌خوانیم که دختر پادشاه در رفاه کامل بدون دلیل بیمار می‌شود، بیماری او مرگ معنویت در جامعه را



صمد بهرنگی نین حاققیندا سایین دوکتور عبدالغفار بدیع "ین جوابیندا"

حمید احمدزاده



"هرکسی از ظن خود شد یار من"
دقیقن ده او هرکس لر مولانا اؤلدوکدن سونرا ، اونون
آرخاسیجا یوروین لردیرلر.

من دوکتور رفیع حضرتلرینی چوخ _ چوخ سئوه رک اونا
احترام و سایقیم وار و یازیلارینی سئوه سئوه
اوخویانلاریندان حتتا یاییلاشانلاریندانام.. منجه بو زاماندا
دوکتور بدیع ین مفکوره سی ، ایراندا تورک لر حاققیندا
بو قدر تبعیض لری گؤره رک ایندی لیک ده اودت ائده بیله
رموناسیب بیر سئچه نک اولا و بو قاورام، اورتام و نوع ایله
له شاید راحت چؤزوله بیله و تو پلوم دا اؤز مخاطب
لرینی تاپا. اگر بدیع جنابلاری نین آجیغینا گلمز سه، بیر
سؤز وار: "دینسیزین الیندن ایمانسیز گلر". دیل و سوی
مسئله سینه گلدیک ده و بو اذیت لردن سؤز آچماق اوچون
، هله لیک اویغون بیر یول نظره گلمیر.

آما دقیقن دوکتور بدیع ین یازدیغی ، صمد حاققیندا
دقیق دئیل و حتتا یانلیشا یاخیندیر.

منجه دوکتور عبدالغفار بدیع ، او قدر علیم و بیلیمینه
رغمن ، صمد بهرنگی نین یازیلارینی ، دیققت له
اوخومایب دیر و دیققت له او کونودا یازمایبیدیر. یالیز
بو سونچ دوکتور بدیع جنابلارینی اؤز باخیشی لا قانع
ائیدیدیر.

گرچک بودور کی : بوجمله "ای کاش مسلسل پشت
شیشه مال من بود" چوخ احتیمال لا اصلن صمد دن
اولمایا و اصلن کتاب ماهی سیاه کوچولو نون یازیلاریندا
ایسه بئله بیر دوشونجه یئر آلیر.

او سؤز ، او فیکیر، او جمله ، " ۲۴ ساعت در خواب و
بیداری " کیتابی نین، ان سون سؤزو ، پیامی و به
اصطلاح ان آچیق و آشکار مانیفستی دیر.

منجه بو جمله صمد بهرنگی نین اؤز قلمیندن ، و اؤز
فیکیریندن ده اولمایا بیلر ، آچیق دئییم من او فیکیری رد
و یا قبول اولماسیندان دانشمیرام، حتتا هئج فلسفی و
ایدئولوژینی ده تایید و یا تکذیب فیکرینده ده دئیيله م.

یالیز یاشیما گؤره و او کورائین کوره سینده
جیزغالاندیغیما گؤره یادیمدا قالان اولایلا، سؤزلر و
حرکتلر و سونکی دوشونجه لر اساسیندا ، - حتی نه قدر
دوغرو ویا غیر دوغرو هرکسین اؤز قضاوتینه قالیر- ،
آنجاکی بو قدر زاماندا سونرا انسانین اؤز قازانجینا
دانشماغینا نه گرک وار کی ؟

دوکتور عبدالغفار بدیع ین صمد بهرنگی حاققیندا
خدا آفرین " درگی سینده یازدیغی مقاله ، اصلینده
"صمد" ی مثبت گؤستریر، آما منجه بیر آز
قیسقاگیر. گرچک بو کی هر سیاسی حرکت اؤز
زامانیندا و هر عصرین طلب لريله سورقولانا بیله ر.

چئشیدلی باخیشلار و بیر پارا تۆهمت لر هئج بیر صمد
بهرنگی نی ایلگی لندیرمز. یعنی صمدین یازیلارینا هره
اؤز دنیا گؤروشوله باخیرسا و هره اؤز ایسته دیغی
سونوچو استنباط اندیرسه کی صمد بو دور و لا غیر ، گونا
دا اولماسا، اینصاف سیزلیق دیر.

یعنی بئله نک باخیشلار بیر نوع اؤن گؤرمه و یانلیش
سونوچلار یول آچا بیلر . اصلینده صمد آرزو ائتدی بوتون
آماجلارا اولاشمادان واختسیز و گؤزله نیلمز حالدا گئتدی .
اگر کؤتو سونوچ اولماسا، _ صمد نه یاتدی کی نه یوخو
گؤرسون- ، او اوزدن هرکس صمدین فیکیرلرینده اؤز
رنگینی آریاراق بیر اویوشما بولوب اویورماق دادی .
"صمد" ین دیرلی و عظمت لی کیم لی یی و دیرلی
شخصیتی بیر جهت دن "مولانا" نین بو میصرع سی
نین تمثیلی دیر :



او اوزدن، اولابیلرکی علیرضانین آردیندان گئدنلر، صمدین آدینی منیمسه مک ده باشقلاریندان آرتیق صاحب له نمک ایسته مه لری چوخ دا یانلیش سایلمیر و بو دوغال اولان بیر واقعیت دیر و "هرکسی از ظن خود شد یار من" شعرینه لاییق اولماق هرکسین حاققی دیر. تام او مقطع زمانیده، بیرچوخلاری، ویردیم، ییخدیم دئییردیلر نییه کی شاهلیق دیکتاتور لوغونو ییخماق اوچون، او جاوانلارین اعتقادی ایله یالنیز سیلاحلی مباریزه ائتمک یولو قالیردی. آما یول دوغرو و یا دوغرو دئییل دی و جاوانلار نه قدر بو آغیر یوکو چکه بیه جک لری هئچ ده دیققت له دوشونولمه میشدی. اما اوشاقلار دان چوخو توتولدوقدان سونرا، عمل ده سونچ چوخ دا اوشاقلار ایسته ین اولمادی. حتتا بیر پارا اعدام دان قورتولان یولداشلاری نین اعتراف لاری اساسیندا، علیرضا نابدل، مناف فلکی ودوستلاری، شهید اولمادان اؤنجه زیندان دا اؤز آرالاریندا باشقا بیر یئنی سئچیমে فیکیرله شیردیلر.

ایندی کی زاماندا اگر دوکتور بدیع او تند رو لوغو بیه نمیر، دقیقا آياغینی قویور او تند رو لوقلاردان واز گئچنلرین آياقلاری یئرینه. یوخسا مجموع دا بوگوندن قیامته قدر، هئچ کیمسه صمدین و یولداشلارینین حق طلب لیغینی و وباریزه لرینی رد ائده بیلملر. آما دوغما حق لریمیزه هانسی یوللار لا اولاشا بیلیمک اوچون، هر حرکت او عصرین، جوانلاری نین و ایستک لرینه باغلادیر.

۶/۸/۱۴۰۳ _ استانبول

حقیقت بو دور کی صمد ین گؤزله نیلمز اولوموندن سونرا، صمد بهرنگی یازان کیتابلارین بیر ایکسی هله اؤزجیاتی دؤره سینده چاپا یئتیریلمه میشدی. اصلینده "۲۴ ساعت در خواب و بیداری" داستانی "عیباد احمدزاده" نین تعریف لری اوزره اونون تهران دا اوشاقلیق زامانی خاطره لریندن ایلهام آلینمیش ایدی و صمد او خاطره لردن فایدالاناراق بیر بدیعی اثره ایمضا آتمیشدی صمد دن سونرا، بوتون یازیلاری، یئنی دن باسیلیدی و اؤنجه ده مرحوم علی زاخری (انتشارات ابن سینانین مدیری) و مرحوم "غلامحسین فرنود" ون دیققتی و مدیریتی و نظارتی آلتیندا، یاییلیدی. اما مرحوم علی زاخری، صمدین ورثه لرینه حق التالیف وئرمه دی و صمدین باباسی عزت آقا و قارداشی اسد آغا، آرخالاریندا مجید آغا اروانی و بهروز دهقانی و علیرضا نابدل (کی حقوقچو ایدی)، دادگاه الی ایله، آقای فرنود و آقای زاخری چاپ ائده ن کیتابلاری ضبط ائله دیلر. بو ایش سبب اولدو بهروز دهقانی و غلامحسین فرنود آراسیندا، اینجیک لیک یاراندی و فرنود و بیر نچه یازارین اونلاردان فاصله آچماسینا ندن اولدو.

۱۳۵۰ _ بو اولایلاریندان سونرا، صمدین عائله سی، صمدین بوتون یازیلارینی (چاپ اولموش و چاپ اولمامیش یازیلارین، اجازه چاپینی، "مجید آغا اروانی" یا وئردیلر) و بوتون او اثرلر بهروز دهقانی، علیرضا نابدل ومنیم بؤیوک قارداشیم، "عیباد احمدزاده" نین نظارتلری آلتیندا یاییلیدی. بو کیتابلارین یئنی دن حروفلارینین دوزولمه سی، باشدا عیباد قارداشیم، سونرا قارداشیم "نوروز و منیم چابالاریم لا، تبریزین اوچ مطبعه سینده گئجه گؤندوز بیلمه دن دوزولوب بیتیریلدی و بو کیتابلار بو مطبعه لر ده چاپ اولدو: "مطبعه مهدآزادی، - مدیر مطبعه حاج سید اسماعیل و حاج سید جواد پیمان - مطبعه خورشید- مدیرمطبعه حاج حبیب آغا- و مطبعه علمیه - مدیر مطبعه حاج محمود علمیه -"

حقیقت بو دور کی صمدین دیریلیغینده ده، داغا گئدن زامانلار، علیرضا نابدل (اوختای)، فلسفه، تاریخ، شعر، هنر و ایدئولوژی دن دانیشاندا، هرکس دینله ییجی اولاردی. یعنی او چئوره ده، علیرضا آن اؤنده گئدن لردن ایدی. یعنی فلسفه و علمی باخیمدان، تواضع ده سایلسا بئله، صمد علیرضادان سؤز ائشیده ردی.



عاشیق دهقان

دکتر توحید ملک زاده

از عاشیقهای بنام آذربایجان امروز اول آذر ۱۴۰۴ / ۲۲ نوامبر ۲۰۲۵ در اورمیه، مرکز یکی از قدیمیترین صنعت و هنر عاشیقی دنیای ترک درگذشت. با عرض تسلیت معلوماتی از این هنر کهن ارائه می گردد.

صنعت عاشقی یکی از قدیمی ترین هنرهای جهانی بوده که بی تردید عمر آن با عمر عنصر ترک برابری می کند. به عبارت دیگر در طی صفحات تاریخ هر کجا اثری از ترکان دیده می شود ردی از هنر عاشقی نیز دیده می شود.

در آثار پروتوتورکها نظیر ایلامی ها و دیگران (پنج هزار سال قبل) مجسمه هایی از خنیاگران ساز بر سینه بدست آمده که اجداد عاشیق های امروزمین بودند .

قام ها اولین طبقه اجتماعی شناخته شده در میان ترکان بودند که عملکردی همچون عاشیقهای امروزمین داشتند و علاوه بر هدایت مراسمات دینی اموری از قبیل طبابت و ریش سفیدی را نیز انجام می دادند. واژه قام در میان ترکان اوغوز بعد از اسلام تنها به معنای جادوگر و سحر باز استفاده می شد و خبری از انجام امور مذهبی وجود ندارد . باخشی ها یا باقسی ها نیز اجداد عاشیقهای امروزمین آذربایجان بودند که وظیفه شان همان وظایف قام ها بوده و در میان ترکمنها و ترکان آذربایجان ایفای نقش می کردند. ترکان قدیم از همان اوان زندگی به صورت جامعه متمرکز اسامی خود را به شکل اسامی جغرافیای (توپونیم)، ائتنونیم (طایفه و ملت) ، هیدرونیم (اسامی دریاها و رودها) اورونیم (اسامی کوهها) به یادگار می گذاشتند که خوشبختانه در جای جای مناطق ترک نشین از جمله آذربایجان در اسامی روستاها متجلی است مانند روستای باخشی کندی در سلماس و یا مسجد حاجی باخشی در باکو. باخشی یا بخشی از اسامی رایج مناطق قره داغ آذربایجان و آذربایجان آنسوی ارس نیز می باشد. امروزه ترکان تورکمن نیز نوازندگان خود را باخشی می نامند که از اعتبار زیادی در میان مردم برخوردارند.

به تدریج همزمان با کلمه باخشی، واژه اوزان نیز به این هنرمندان اطلاق شد که از ریشه اوز uz می باشد به معنی هنرمند و استاد. از این کلمه امروزه کلمه اوزمان به یادگار مانده است. کلمه اوزان در روستای اوزان کندی

اورمیه به یادگار مانده است. انتقال شفاهی فرهنگ، ترویج ارزشها و سنن فرهنگی از جمله وظایف این صنف بود. نقش این طبقه اجتماعی در کتاب دده قورقود به شکل واضحی دیده می شود: دده قورقود پیری است دانشمند که در تمام خیر و شر ترکان اوغوز حضور دارد و در عین حال قویونوازی است که از غیب می داند. دده قورقود آیین به تمامنمای فرهنگ ترکان اوغوز است. در این باره می توان به روابط میان زن و شوهر، پسر و مادر و زن و نامزدش و نیز چگونگی نامگذاری میان آنها به موارد زیر از خود متن دده قورقود اشاره کرد.

با عجبین شدن تصوف و عشق علوی با صنعت اوزان خصوصا در دوره آق قویونلویها و صفویان به تدریج کلمه عاشیق جایگزین باخشی و اوزان در آذربایجان گردید. اعتقاد به اسلام علوی کمک بسیاری به این دگردیسی کرد بطوریکه فقط ترکان آنادولو و آذربایجان به این دگردیسی تن داده و استفاده از لفظ عاشیقی را بجای اوزان و باخشی انتخاب کردند حال اینکه هم نژادان ترکمنشان که معتقد به مذهب حنفی بودند بر استفاده از لفظ باخشی اصرار ورزیدند.

در سنت عاشیقی شکل داستانها همچون کتاب دده قورقود هم بر پایه نظم است و هم بر پایه نظم. داستانهای شاه اسماعیل، عاشیق قریب، کوراوغلو، اصلی کرم، عاشیق والئج و دهها داستان طویل دیگر شکلهای امروزمین داستانهای عاشیقی است که در مراسمات مختلف نقل می گردد. در طی تاریخ عاشیقهای زیادی نیز بر خزینه این هنر افزوده اند مانند: شاه اسماعیل، کوراوغلو، یونس امره، عاشیق قوربانی، پیر سلطان ابدال، خسته قاسیم، عاشیق عابباس توفارقانلی، عاشیق علعسگر وعاشیق درویش و عاشیق دهقان از روستای ایگدیر اورمیه و دهها عاشیق بنام دیگر.

علیرغم افول بسیار در ماهیت و اجرای این هنر، صنعت عاشیقی با امیدی به آینده به حیات خود ادامه می دهد چرا که می داند تا زمانی که حتی یک ترک باشد هنر عاشیقی نیز وجود خواهد داشت .

اول آذر ۱۴۰۴

قوجامان افندیسی اولان بوگون ایتیردیگیمیز آشیق دهقان
مدنیت ائلچیلری، جارچیلاری کیمی تانیلمیشلار. اولارین
هر بیرسینین، سۆزلری، سسلری، سؤیله دیکلری، بایاتیلار
، قوشمالار، گراییلار، تجنیسلر، مخمسلر، دوداق دیمزلر
، قیفیلندلری، یوزلر ناغیل، لیریک، حماسی داستانلاری،
یئنی یئتمه آشیق نسلینین و بوگون آشیقلیق آدینی شرفله
داشیان یوزلر آشیق قوربان علیار، آشیق حجت، آشیق
محبوب، آشیق آراز ائل سس کیمی وطن عاشیقلرینین
دیللری ازبری، ویادیگار قالمیش سازلاری ابدی
بیراغیمیزا چیوریلیدیر.

آشیق لاریمیز

اورمو-کریم گول اندام



بیری گئدر، یوزو بیتیر یئرینده
بیز ده اولان بوخزینه توکنمز
اولوسومون کؤکلری چوخ درینده
هیچ بیر میللت بيله گینی بوکنمز

درین حوزنله باشین ساغ اولسون وطن
آذرآیی نین بیری ۱۴۰۴

موللا پناه واقیف



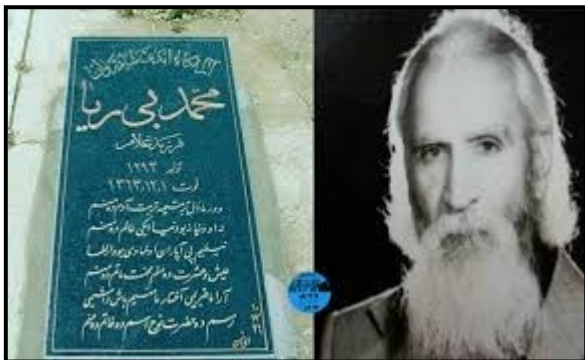
موللا پناه واقیف! شوشا شهرین ده،
اوجالیبدی جوخ محتشم بیر عابده.
مدنیت اوجاغینین شفقین ده،
آزادلیغین، مغرورلوغون مبدین ده،

وزیر ایدین، ایبراهیم خان سارایین دا،
شرف، شوهرت منسوب ایدی، تملمین ده.
دایاق ایدین، سن خالقینین هارایین دا،
ائلیم، ماریف چم اولموشدو، عملین ده.

آذربایجان موغامینین بئشین ده،
شاعر اولدون، شئیر یازدین، اؤز دبلین ده.
خاری بولبول نغمه سینین، کئشین ده،
سن بیر قورور منبئی سهن وطنیم ده!

مین ایللر بویو دیلیمیزی، شعیریمیزی، موسیقیمیزی
، فولکلوروموز، میفیک دوشونجه لریمز، دئیملریمیز،
اؤیودلر، حسرتلر، سئوینجلریمیزی قوپوزایله، دوتار ایله،
سازایله ائلدن ائله، تویدان تویا، بویدان بویا ترنوم ائدن
، سسلندیرن وتک باشینا هم شاعیر، هم چالقیچی هم
خواننده اولان شامانلاریمیز، قاملاریمیز، سؤیچولاریمیز
آشیق لاریمیزین تورک دیللی میللتلرین بونوندا اونودولماز
حاقلاری وار. قیرقیزلاردا ماناس داستانی ۵۰۰ مین مصراع
حجمینده (۸ دفعه فردوسی شاهنامه سیندن داها بؤیوک
منظوم ناغیللار توپلوسو) اؤزبکلرده آلپامیش داستانی،
اوغوز طایفیلاریندان اولان بایاتلار ایچینده دده قورقود
اؤگودلری ایله، شعیرلری ایله قوپوزایله بوی بویلایب
سوی -سؤیله مک له ۱۵ عصره یاخین تورکون اولوسونون
گؤرکملی ائلچیسى، باشچیسى و سانجاقدارى اولموشدو.

بشرین کؤچری یاشادیغی چوبانلیق دؤورونده بوتون
تورکستان تورپاقلاری بویونجا آشیق لاریمیز مدنیتین،
انسانلیغین، غیرتین، اونورون، آنا، ااتا اؤگودونون، ناموسون
شرفین قایغی کشی وقورویو جوسو اولموشلار و دیلیمیزین
اینجه لیکلرینی قوپوز تئلرله ائللریمیز ایچینده یاییب
، دیلدن -دیله، سینه دن سینه یه، هوپدورموش و شفاهی
خلق ادبیاتینین جارچیسینا چئوریلیمیشلر. دده قورقود
، دده علسگر، آشیق قریب، آشیق شمشیر، آشیق قوربانی
، توفارقانلی آشیق عابباس، آنادولو دیارینین نهنگی اولان
آشیق ویسل، آشیق دولوموصطفی، خویلو آشیق اصلان،
اورمولو، آشیق فرهاد، آشیق درویش، قره داغلی آشیق
غافار، یکانلی آشیق علی و مین لرحه تورکلر آراسیندا سپه
لنمیش آدلی، سانلی آشیق لار واورمو مکتبیین ان



قورخودور . او ایناملا و نتیجه هر نه اولییرسا اولسون،
دئدیکلری اوستونده دایانیب و قالیر .

بو دؤنه-دؤنه تکرار ائدیلن قویروقلو اتهاملارین اثباتی
اوپون داریم-دولاشیق یوللار آراندیغی حالدا بی ریانین
بوتون پسیخولوژی وارلیغینی قاپسایان و باشینی دیک
توتماقدا اونا معنوی گوج وئرن دینی-معنوی اینانجلاری،
عائله باغللیغی و اؤز یورد-یوواسینا دؤنمک ماراغی آز و
اؤتری ده اولسون نظره آلینمیر. اونون دوستاق ائدیلمی
تاریخده، یعنی ۱۹۴۷-جی ایل سنناتیابری ۱۳-ده
اؤینده کی املاکینین سیاهیسی اونا گؤره توتولماییب کی،
"شخصاً اونا مخصوص املاک و قیمتلی اشیا یوخدور"
راپورتو بئله اونو موحاکیمه ائندلری دوشوندوروب
اوتاندریمیر

بی ریایا ۲۰ ایل زیندایی و سورگون فلاکتی دوغوران
اتهاملاری آچیقلامادان اول شاعرین پسیخولوژیک دورومونو
جانلی فاکتورلا گؤستریمک یئرلی حساب ائدیلمیر :

۱. آذربایجان ادبیاتچیسی یحیی شئیدا، بی ریانین ایرانا
قاییدان دان سونرا شعرلرین دن ۱۹۸۱-جی ایلده تبریزده
نشر ائتدی "اورک سؤزلری" مجموعه سینین
باشلانغیجیندا بئله چیخیش ائدیر: قئید ائتمک لازیمدیر
کی، بی ریانین ۴۵-۱۹۴۱-جی ایللرینده یازدیغی
شعرلری، همین ایللر، ایلک دفعه "اورک سؤزلری" آدی
آلتیندا، محمد سید اوردوبادینین باش سؤزو ایله باکی
نشر ائدیلمیشدیر .

"بی ریا ایمانلی، مهربان و اعتقادلی شاعرلردن دیر کی،
حتی قرب اؤلکە سینده ده اؤز ماهیتینی دییشدیرمەدی. و
بو ایش سبب اولدو کی، او یئرین ایدئولوگیاسیندا حل
اولماییب و دیگر شخصیتلر کیمی ماسک اوز ائتمه سین .!"
۲. آذربایجان شعرى تاریخینده بی ریانین سرگذشتی
حاقیندا، دینی اینانجلاری بارهده بو سؤزلری اوخویوروق :

محمد بی ریانین ایستیناقنامهسی

برگردان: دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

محمد بی ریا آذربایجاندا ۲۱ آذربایجان حرکتینین فعال
ایشتیراکچیسی اولوب. معاریف ناظری وظیفهسی و سایر
وظیفه لرده چالیشمیشدیر.

او دموکرات فیرقه سینین یاراتدیغی میلی حکومت
دؤورونده غلبه آدلی قرئتده بوراخیلدی. محمد بی ریا
عینی زماندا چوخ بؤیوک بیر شاعر ایدی .

ایلک سطرلردن اوخوجودا درین اورک آغریسی و جان
گیزیلتیسی دوغوران بو ایستیناقنامه واختیله تبریزده
آللولو فاشیست شعرلرین و جوشغون میلی-دموکراتیک
دویغو و دوشونجه لرین قدرتلی چارچیسی اولان و
سؤیلدی اجتماعی-اینقیلابی شعرلری ال به ال دولاشان
محمد بی ریانین آجیناچاقلی حیاتینی قاورایان و طالع سیز
یاشامینین سونونا قدر داوامچی سینین ماجراسی دیر .

شاعری آذربایجاندا یاشایارکن، خصوصیه ایشاره ائتدییمیز
دؤورده هر یئرده سووئت اتفاقینین و قیزیل اوردونون
آمان سیز مودافع کیمی تانیندیغی و قیمتلندیریلدی
حالدا، ۱۹۵۶-جی ایلده آذربایجاندا باش وئرن حرکتین
دئورلمهسی ایله او تایا کئچدیکدن سونرا چوخ اوزون
سورمه دن یئنی دن جنیبی آذربایجانا قاییتماق فیکری ایله
آلیشیر و بئله بیر ایستهیه جان آتدیغی و آفاق دیردی
اوپون میر باغیر جفروو عدالتینی قورویان تهلوکه سیزلیک
دایره لری طرفین دن سووئت قورولوشونا قارشى خیانت،
یالانچیلیغا، صمیمیت سیزلییه، ایفشاجیلیغا و بونلارلا
بیرلیکده اجنبی جاسوسزولوغوندا تۆهمتلەن دیریلەرک
جزالاندیریلیر و جزالاندیرما دؤنه-دؤنه اوسته لنیر .

ساعتلار و گونلر تکرار ائدیلهن و بیر چوخ حاللاردا یوروجو و
بئزیکدیریجی شکلده تهلوکه سیزلیک مأمورلاری
طرفین دن یئنی دن ایرلی سورولن بو ایستیناقلار او تام
شهامت و قتیتله جواب وئیر و موستنتیق لرین اتهاملاری
نئجه یوزدوقلارینا، اونلاردان هانسی نتیجه لری چیخارماغا
چالیشدیقلارینا باخمایارق، عینی جاوابی وئرمکدن و
حادثه نین نئجه باش وئردیینی سؤیله مکدن، اؤزونون
سحولرینی بونونا آلماق دان چکینمیر. ایستیناقچیلارین
تهدیدلری و چاشدیرمالاری اونو نه سارسیدی و نه

صفحه دن عبارت اولان شهادتنامه‌سی یئرلشیر. بو شهادتنامه‌ده محمد بی ریان‌ی همیشه رهبر وظیفه‌لرده چالیشان، اؤزونو ناموس‌لو، قابیلیت‌لی، دؤزوم‌لو رهبر و فهله موباریزه‌سینین گؤزل تشکیلات‌چی‌سی کیمی تانینمیشدیر. بی ریانین چاتیشمایان جهتی اونون دیالکتیک ماتریالیزمی پیس بیلمه‌سی، دینه اینانماسی دیر .

او عائله‌سینی چوخ سئویر و همیشه بیلدیریر کی، عائله‌سیز اونون حیاتی معناسیدیر. عائله‌سینی باکییا گتیرمک ایسته‌دی. بو مومکون اولینادیق‌دا یئنی‌دن تبریزه قاییتماق ایسته‌دی. سیاسی فعالیتینه گؤره اورادا اونو آساجاقلارین‌دان بئله چکینمده‌ی،

الته، تام گووه‌ن و صداقتله یازیلیمیش بو شهادتنامه‌لر، فیرقه امکداشلاری و یئرلی وظیفه‌لی شخصلرین سعیرلی ایله بی ریا بیرینجی دفعه کی حبسین‌دن واختین‌دان تئز بوراخیلیب باکییا گلیر. اونون بوراخیلیشینا امک صرف ائدنلر بونولا کیفایتلندیکلری حاق‌دا بی ریا یئنه ده گونئی آذربایجانا قاییتماغا ایسرار ائدیر، و بونولا باغلی آنلاشیلمازلیقلار اونون یئنی‌دن حبس و سورگونه محکوم ائدیلمه‌سی ایله نتیجه‌لیر. بئله‌لیکله ده بی ریا ۲۵ ایل اؤز دوغولارینین دوستاغی اولور. لاکین ایستینتاقنامه‌نین هر شئی‌دن ماراقلی و هر شئی‌دن دقته لاییق یئری و دئمک اولار کی، بوتون بی ریا مسئله‌سینین باشلانیش نقطه‌سی ۱۹۴۲-جی ایله تبریزده چیخان "آذربایجان" قزئتین‌ده بوراخدیقلاری اینقیلابی دئموکراتیک شعرلر، مقاله‌لر، و خاطره‌لر گؤز آلتینا آلینیب، توتولماق تهلوکه‌سین‌ده اولدوقلاری اوچون قیزیل اوردونون گؤستریش و یاردیمی ایله سووت آذربایجانینا - باکییا کؤچورولور. البته، بو گنیشدن اول بی ریا عائله‌سی ایله ایللر بویو بیر گونئیلی کیمی باکی‌دا اولموش، اورادا مکتبه گنتمیش و عائله‌سی ایله ده گونئییه قاییتمیشدیر. بو گنیش-گلشیرده هئج بیر مسئله یارانمیشدیر. لاکین ۱۹۴۲-جی ایل سفرین‌ده بی ریا گونئی آذربایجانا قاییتماق اوچون آفاق دیرینجه NKVD ایله اوز-اوزه گلیر. بونلار بی ریانین ایران و گونئی آذربایجانا قاییتماق ماراغینی دویونجا اونا امکداش‌لیق ایلتضامی وئرمک مسئله‌سینی اورتایا آتیرلار و بو ایلتضامی دا اونا یازدیریرلار. آشاغی‌داکی "دیولوق" ایستینتاقنامه‌دن بو مسئله ایله باغلی دیر :

"بی ریانین عؤمور بویو دینی اینانجلارلا باغلی اولدوغونو اونون ان کیچیک یاش-لارین‌دان قوجا یاشلارینا قدر، حتی، اونون بیر چوخ سیاسی اینقیلابی مضمون‌لو شعرلرین‌ده گؤرمک اولار :

من فطرتاً (ذاتاً) موباریز دوران یارانمیشام، یوخسوللارا اومود-نیگه‌بان (قورویوجو) یارانمیشام. حاقین یولون‌دا ناطیقی قوران علی کیمی اؤز قانیم زمانه‌ده قلتان یارانمیشام .

۳. میلی حکومتین یارانماسی عرفه‌سین‌ده ائل‌جه ده بیریانین بو حکومت‌ده معاریف ناظری تعین ائدیلمی و اخت تاس‌دا گنجه‌سی اونون شام یان‌دیرماسی معلوم مسئله‌دیر. بو ایسه اونون دینی اینانجین‌دان خبر وئیرر .

۴. همین ایلرده سید احمد کسروی دینی-مذهبی اینانجلارلا قارشی چیخدیغین‌دا تبریز شاعرلرین‌دن نئچه‌سی اونو لعنتلندیرمیشلر. بو لعنتنامه‌لر ایچری‌سین‌ده بی ریانین یازدیغی شعر هامیدان گوجلوی ایدی .

۵. ایستینتاقنامه‌ده " اولان سورغو-سواللار عمومیتله بی ربانی تهمتل‌دیرمک و قارالماق مقصدی داشیدیغی حال‌دا اورادا ایکی شاهیدین بی ریا حاقین‌دا یازدیقلاری شهادتنامه‌لرده یئرلشمیشدیر. بی ریا دوققوز ایل زین‌دان ایشگه‌نجه‌لرینه قاتلاشان‌دان سونرا یازیلان بو شهادتنامه‌لرده شاعرین بو کیملیینه و اینانجلارینا ایشاره‌لر وار .

بیرینجی شهادتنامه‌نی یازان دموکرات فیرقه‌سینین مسئول کادرلارین‌دان میر رحیم ولایی، بی ریادان اولدوقجا ساغلام بیر اوز گنچمیش وئرمیشدیر. ایستینتاقنامه‌ده اوچ صحیفه‌دن چوخ یئر توتان بو صمیمی شهادتنامه بی ریا حاقین‌دا هر شئی صداقتله و آچیق آیدین گؤستمیشدیر. بو شهادتنامه‌ده دئییلیر :

"سیزین سوالارینیزا جواب اولاراق بیلدیریرم کی، باقیرزاده بی ریا دینه اینانان‌دیر. تبریزده قالان عائله‌سینی چوخ سئویر. آروادینی و اوغلو فایقی چوخ سئویر. اوغلونون ۱۰ یاشی تامام اولور. بیر نئچه دفعه عائله‌سینی باکییا گتیرمک ایستیمیشدیر. مومکون اولمادیق‌دا اؤزو تبریزه گنتمی آرزولامیشدیر ."

ایستینتاقنامه‌ده آذربایجان دئمکرات فیرقه‌سینین عضو و سووت آذربایجانی علملر آکادئمییاسی تاریخ اینستیتوتونون علمی امکداشی عباس‌علی اوغلونون ۲





ایراده‌نیزین ضدینه آئینمیشسا، سیز یوکسک وظیفه‌لی سووئت مأمورلارینا مراجعت ائده بیلردینیز .
 جواب: من بو باره‌ده یوکسک وظیفه‌لی سووئت ایشچیلرینه مراجعت ائتمی درک ائتمیشم. ایستینتاق ۱۹۴۸-جی ایل آوقوست آیین ۱۲-ده ساعت ۴،۱۰ دقیقه‌ده کسیدلی. ایستینتاقی آپاردی:
 ایستینتاق شعبه‌سینین مودیری پادارو ."

الته بو سوال جاوابلار بیر یا یکی دفعه‌ده سونا چاتمیر و هر دفعه آیری بیچیم-ده و اوولکیندن داها کسکین و داها دورمادولاشیق و کینایه‌لی سواللاردا یئرلشدیریلدیکده، بی ریا چکینمهدن ماجرائی اونلارین ایستدی شکیلده یوخ، بلکه اولدوغو شکیلده بیان ائدیر. بو سوال-جاوابلاردان نومونه اولراق آشاغی داکیلار دقته لاییق دیر :

سوال: سیز "NKVD" اورقانلاری ایله امکداشلیغا ایراده‌نیز علیه ینه جلب اولدوغونوز باره‌ده کی فیکرین اوستونده دورورسونوزمو؟

جواب: بلی، فیکریمین اوستونده دورورام. ۱۹۴۲-جی ایلین نوایبریندا "ن ک و د" اورقانلاری ایله امکداشلیق باره‌ده التضام مندن ایراده‌مین علیه ینه، باشقا سؤزله دئسک، زورلا آلینیب. بو التضام حاقیندا ایرانین باکی‌داکی باش کونسوللوقوندا معلومات وئرمیمین یکی سببی وار :

۱. "NKVD" " اورقانلاری ایله امکداشلیق باره‌ده التضام مندن مجبوری آئینمیشدیر .

۲. من ائله فیکرلشیردیم کی، همین التضام منیم ایرانا قایتماغیما مانع اولایبیلر .

سوال: دوز دئمیرسینیز. سیز بونولا ساتقینلیغینیزا بیر نؤو برات قازاندیرماق ایستیردینیز .

جواب: من دوز دئییرم. "NKVD" اورقانلارینا وئردیم التضامی آچیقلا دیغیم اوچون گوناھیمی آزالتماق فیکرینده دئییلیم .

سوال: سیزینله "NKVD" (دؤولت تهلوکه‌سیزلیک کومیته‌سی) امکداشلاری آراسیندا صحبت ندن عبارت ایدی؟

جواب: "NKVD" امکداشی قابقجا منیم ایران و گونئی آذربایجانا قایتماق نیتیمین سببلری ایله ماراقلاندی. اؤز فیکریمدن دؤنمیجی می گؤره‌دن سونرا "NKVD" اورقانلاری ایله امکداشلیق ائدجیم باره‌ده ایلتضام وئرمک مسئله‌سینی اورتالیغا آتدی.

منیم ایران وطنداشی اولدوغومو بهانه ائدیپ، "NKVD" اورقانلاری ایله امکداشلیق باره‌ده ایلتضام وئرمکدن بویون قاجیردین. آنجاق ایراده‌مین عکسینه اولراق، منیمله صحبت آپاران "NKVD" امکداشینین تاکیدی ایله امکداشلیق حاقیندا ایلتضام وئردیم: سوال: "NKVD" اورقانلارینا وئردینیز ایلتضامین مضمونو دانیشین :

جواب: همین التضام منیمله صحبت آپاران "NKVD" اورقانی امکداشینین دیکته‌سی آلتیندا آذربایجان دیلینده عرب حروفاتی ایله شخصاً منیم طرفیمدن مضمونو بئله ایدی :

"من، باغیرزاده قولام اوغلو، حاضرکی التضامی "NKVD" اورقانلارینا اونا گؤره وئردیرن کی، سووئت اتقاقینین دوشمنلری ایله موباریزه آپارماغی عهده‌مه گؤتوردوم. بو التضامی پوزماق و یا اونو یایماغا مسولیت داشیییرام ."

سوال: ایستینتاقا معلوم دور کی، سیز همین التضامی یایمیسینیز؟

جواب: بونو بونوما آلیرام کی، "NKVD" اورقانلارینا امکداشلیق باره‌ده مندن زورلا آلینان التضام حاقیندا ایران و تبریزه گئتمه‌یه ایجازه آلدیغیم زامان ایرانین باکی‌داکی سفیری زند ایله صحبت ائلمیشم. من زنددن همین التضامین منیم و عائله‌مین ایرانا گئتمه‌یه مانع اولوب-اولماماسی باره‌ده سوروشدوم . او بیلدیردی کی، همین التضامین منیم ایرانا گئتمه‌یه مانع اولماماسینا چالیشاجاق .

سوال: باشقا سؤزله دئسک، سیز ایرانین باکی‌داکی باش کونسولو واسطه‌سی ایله اؤزونون "NKVD" اورقانلارینین گیزلی امکداشی اولدوغونوزو ایفشا ائتمی سیز؟

جواب: دوغردور .

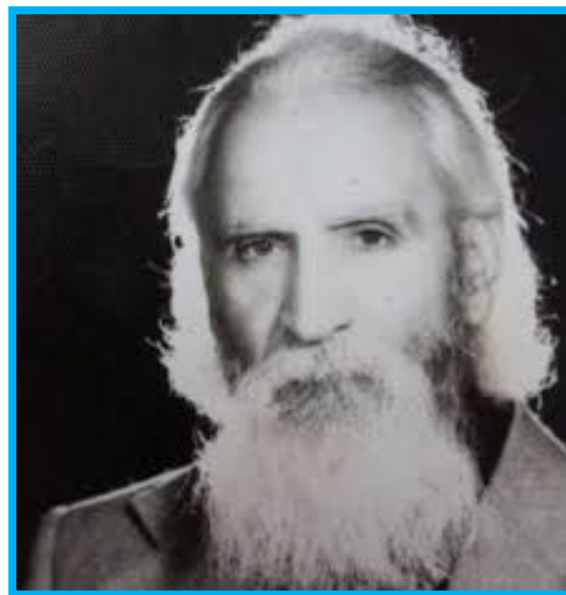
سوال: سیزین همین التضامی زورلا وئردینیز باره‌ده سؤزلرینیز قئیری صمیمیدیر. اگر التضام سیزین

ایران سفیرلینه گئتمک و اونون آردینجا "NKVD" ایله امکداشلیق حاقیندا زورلا یازیلیب. ایضالانمیش التضامی ایفشا ائتمک اتهامی یاپیلدیقدان سونرا بونلارلا یاناشی آمریکا کونسولو و مطبوعاتچیلاری ایله موصاحیه آپارماقدا بیر جسوسلوق اتهامی کیمی اورتایا قویولور. ایستینتاقلاردان اؤیرنیلدینه اساساً بی ریانین میلی حکومت ایش باشیندا اولدوغو دؤورده آمریکانین تبریزده کی کونسوللاری و هابئله آمریکا مطبوعات موخبیرلری ایله موصاحیهلری اولور. بو موصاحیهلر آشاغی داکی کیمی قئید ائدیلیر .

سوال: ایران آذربایجانیندا دئموکراتیک حکومتی زامانیندا سیز تبریز شهرینده آمریکا کونسولو ایله گؤروشموسونوزمو؟

جواب: بلی، بیرینجی آمریکا کونسولو کاندئرسونو اؤز کابینئتیمده، ایران آذربایجانیندا دئموکراتیک حکومتین معاریف نظری اولدوغوم زامان قبول ائتمیشم. کوندئرسون یانیمدا تبریز شهرینین ساکینی اولان ترجمهچی سی عاصیغه گلیمیشدی. همین قبولدا دئموکراتیک حکومتین تکجه نماینده سی من ایدیم. آمریکا کونسولو ایله ایکینجی گؤروشوم ۱۰-۹ آیدان سونرا اولدو او واختلار من آرتیق ایران آذربایجانلی همکارلار اتقاقینین صدری ایشلییردیم او واخت آرتیق آمریکا کونسولو میستتر ایستون ساتن ایدی . همین گؤروش منیم ایش اوتاغیمدا اونون ترجمهچی سی عاصیفین ایشتیراکی ایله کئچدی. معاریف نظری اولدوغوم زامان یانیمدا یکی آمریکا ژورنالیستی گلیمیشدی. همین گؤروشدن علاوه، من ایران آذربایجانین حکومت عضولرینین سیراسیندا آمریکا کونسوللوقوندا قوناقلیقدا اولموشام. بو جاوابین آردینجا ایستینتاقدا بئله بیر سوال اورتایا چیخیر .

سوال: سیز آمریکا کونسولو و ژورنالیستی ایله نه بارهده دانیشمیسینیز؟ بو سورغونون جاوابیندا بی ریا تفصیلاتی ایله بیرینجی کونسولون آذربایجان دئموکراتیک حکومتی ایشلرله ماراقلاندیغی و بونونلا علاقدار نئچه گون اول ایران آذربایجانلی دئموکراتیک حکومتینین باش نظری پیشوری ایله گؤروش و حکومتین باشقا نظرلری ایله تانیش اولماق آرزوسوندا اولدوغونو قید ائدیر. بی ریا بو سورغویا تفصیلاتی ایله جاواب وئیر .



سوال: سیزین "NKVD" اورقانلاری ایله کؤنوللو امکداشلیغینیز بارهده التضامینیز اؤز علینیزله، دوگما آنا دیلینده، عرب حرفلری ایله یازیلیمیشدیر. ایندی ایسه سیز قئیری صمیمی شکلده بیل دیریرسیز کی، التضام سیزدن مجبوری شکلده سیزین ایراده نیزیین علیهینه آلیمیشدیر. منطق هاردادیر؟

جواب: "NKVD" اورقانلاری ایله امکداشلیق حاقیندا "ناطق" لقبی ایله ایضالانمیش التضامی حقیقتا من یازمیشام، آنجاق فامیلیاسینی بیلمدیم "NKVD" امکداشینین دیقته سی ایله "

ماراقلی بوراسیندادیر کی، بو التضام ۱۹۴۲-جی ایلهده آلنیمیشدیر و بی ریا همین ایلهده ایران و تبریزه قاییتماق قصدی ایله کونسوللوقا مراجعت ائندنده اونو ایفشا ائتمیش و بئله لیکله ده اولدوقجا آیدیندیر کی، ایستر سووئت اتقاقی، ایسترسه ده ایران تهلوکه سیزلیک دایره لری بو التضامین وئريلمه سیندن و هم ده اونون ایفشا ائدیلمه سیندن خبردار ایمیشلر. بونونلا بئله، بی ریا ایرانا قاییدانان سونرا سیاسی اجتماعی فعالیتلرینه، هم ده ان یوکسک وظیفه لرده داوام ائتدیریر و کیمسه اونون گؤزونو ده پوفلمیر. لاکین او ۱۹۴۸-ده ایکینجی دفعه ایران و گونئی آذربایجانا قاییتماغا آفاق دیردیکده بو "التضام" و اونون ایفشا ائدیلمه سی بیر خیانت و جینایت کیمی اونون بونونا یوککنیر و بونون سیراسیندا یئنی اتهاملاردا وورولور. ایران و سووئت حکومتی تهلوکه سیزلیک مأمورلارینین گؤزو اؤنونده اؤنجه ایرانا قایتارماق اوچون



تبریزی مۆردشیر و یا محمد بی ریا فاجعه‌سی

TƏBRİZLİ MÜRDƏŞİR VƏ YA MƏHƏMMƏD BİRİYA FƏCİYƏSİ

CAVİD ZEYNALLI

جاوید زیناللی

برگردان: دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)



من ایپین اوجونو خئیلی اووجومدا ساخلادیم، سونرا قولاغیما آپاریب اونو ائو ییه‌سینه وئردیم :
-هئچ شئی یوخ‌دور، صاف-صادیق‌دیر. گون‌ده ایکی ساعت حیاط‌ده آچیق هاوادا گزسین، دوزهلر ...
بؤیوک تشککوره منی تبریزه یولا سالدی‌لار. بیر نئچه گون سونرا همین چایخانا‌دا او قیزین آتاسینا راست گلدیم.
کیشی گۆره‌ن کیمی تانیدی :
- الله سنین عمرونو اوزون ائلسین، قیزی می ساغالتدین. هر گون ایکی ساعت حیاط‌ده گزیر، یانقلاری آللانیب، اؤزونو لاپ یاخشی حیسس ائدیر .»

...سونرالار بی ریا تخللوصونو گۆتوره‌ن محمد باغیرزاده باکی‌دا تکنیکومو بیتیره‌ن دن سونرا تبریزه قاییتیمیشدی.
۱۹۴۱-جی ایلده سووئت حکومتینین دعوتی ایله باکی‌دا گلن ایرانین بیر قروپ ضیالی‌سی آراسین‌دا بی ریا دا واردی. اون بئش گون باکی‌دا قالدیق‌دان سونرا گئری دؤنه‌ن شاعر تضییقلره اوزلشیر. گیزلیجه خبر توتور کی، حبس ائدیله‌جک، باجارسا، باکی‌دا قاچسین. بئله ده ائدیر.
بیر مدت آذربایجان یازیچیلار اتفاقین‌دا و آذربایجان رادیو کومیته‌سین‌ده ایشلییر. بی ریانین سووئت آذربایجانینین هانسی سیاسی خادیم‌لری، دؤولت آدم‌لاری و خصوصی خیدمت اورقانلاری ایله گؤرؤشدویو و اونلاردان هانسی تعلیماتلاری آلدیغی حاقین‌دا دقیق بیلگیلر یوخ‌دور.
بیلینهن اودور کی، او، سووئتلرین صداقت‌لی کادری کیمی ۱۹۴۳-جو ایلین یانوارین‌دا یئنی‌دن تبریزه گؤندریلیر، بیر مدت سونرا ایران آذربایجانلی همکارلار اتفاقینین صدری وظیفه‌سینه سئچیلیر. حتی ۱۹۴۵-جی ایلده پاریس‌ده کئچیریلیمیش عموم‌دونیا همکارلار اتقاقی کونفرسین‌ده نماینده کیمی ایشتیراک ائدیر. همین عرفه‌ده باکی‌دا، ۱۹۴۴-جو ایلده «اورک سؤزو» آدلی کیتابی ۵ مین تیراژلا چاپ ائدی‌لیر .

کۆرپه بالام او تاپدا قالیب ...

و ۱۹۴۵-جی ایل. آذربایجان میلی مجلسینین تبریز سئچکی دایره‌سی اوزره دئپوتاتی (نماینده) سئچیلن بیریا میلی حکومت دؤورون‌ده باش ناظر پیشورینین تکلیفی ایله آذربایجانین معاریف ناظری تعیین اولونور. ۱۹۴۶-جی ایلین دئکابری‌دا محمد رضا شاه میلی حکومتی دئویریر،

بو احوالاتی ۵۰-جی ایل‌ده محمد بی ریا میرزه ایبراهیم‌ووا دانیشیب: «مرنده گئتمیش‌دیم، چایخانا‌دا چای ایچیردیم. سونرا باشلادیم جاماتا شعرلریمی اوخوماغا.

یاش‌لی بیر کیشی منه یاخینلاشدی :

- آی اوغول، شاعرلیک الله وئرگی‌سی‌دیر. الله وئرگی‌سی اولان آدمین اورپی حساس اولار، دور گئدک بیزه، اون بئش یاش‌لی قیزیم نئچه گون‌دور کی، اورپین‌دن شیکایت ائدیر، بیر اونون نبضینی یوخلا، گۆرک بو نه مسئله‌دیر .

راضیلیق وئردیم، گئتدیک. کندچی داخماسین‌دا رنگی آغاپاق آغاران قیزا باخدیم .

- قیزیم، الینی وئر، نبضینی یوخلایم .

بونو ائشی‌دن آنا منه یالواردی :

- آی طبیب، سن الله، منی گوناها باتیرما، هله بو واختاجان اونون الینه آتاسین‌دان باشقا بیر کیشی الی دیمه‌ییب. قوی کندیری باغلایم بیلیننه، ایپین بیر اوجون‌دان توتوب چیخ حیاطه، یوخلا نبضینی .

من گولدوم :

- نئینک، قوی سن دئیهن اولسون، آستانا‌دا ایپی گؤزلییرم. آرواد ایپین بیر اوجونو قیزین سول قولونا، نبضینین اوستونه باغلادی، او بیر اوجونو گتیریب وئردی منه :

- بویر، حکیم آغا !



- بی ریا حاقین دا ائشیتیمشه، منه دئییلر .

- یاخشیلیغینا، یا پیسلیغینه؟

- البته، یاخشیلیغینا! آنجاق حاضردا اورا گئتمه سی مصلحت دئییل .

- آخی نیه؟! وورولدوغو، ائولندی گؤزل خانیم دا اوشا غی ایله او تای دا قالیب. نیه مصلحت دئییل؟!

- اونا گۆره کی، بی ریادان بیزیم خالقین، دؤولتین علیه ینه ایستیفاده ائدجکلر ...

- او اؤلر، اما بئله یوللار گئتمز ...

- مجبور ائدرلر! توتارلار یاخاسین دان، ال چکملر: بیلدیین سیرلری آچ، تۆک اورتالیغا !

- آخی بیزیم اوندا نه سیرریمیز وار کی، آچیب تۆکسون؟

- تکرار دئییرم: اویدورمالار، بؤهتانلار مجبور ائدرلر ..!

- اونی هئچ کس، هئچ شئی مجبور ائده بیلمز. زمانت وئریم .

- ایش-ایشدهن کئچهن دن سونرا کیمه لازیم دیر سیزین زمانتینیز؟! یازچی سینیز، گئدین یازچی لیغینیزا .

- صاباحی سی بی ریا ایله اتفاقدا گؤرؤشدوم، مسئل یولداشلا صحبتیمین مضمونونو اونا دانیشدیم :

- بی ریا، دنیا چوخ قاریشیق دیر، بلکه بیر مدت صبر ائدسن، او تای دا دا، خصوصاً تبریزده وضعیت بیر آز دوزله، آغزی یئللی، قیلنجی ایتی آغالار ساکیئلشه لر، سونرا بو مسئله یه قاییداق؟

بی ریانین رنگی دییشدی .

- دؤزه بیلیمیرم! منی باشا دوشدون، عؤمور یولداشیم، کۆرپه بالام او تای دا قالیب !

شاعر، مورد شیر ...

۱۹۵۶-جی ایلده بی ریا باکییا قایی دیر. حکومت علیه ینه تبلیغات بهانه سی ایله یئنی دن حبس اولونور و عمرونون ۱۰

ایلینی یئنی دن موختلیف شهرلرین حبس خانالارین دا کئچیریر. اون ایل سونرا باکییا قایی دان بی ریا تبریزه -

یئگانه اوغلو فایقین و حیات یولداشی حمیده خانیمین



شاه مأمورلاری نینکی دئموکرات فیرقه سینین عضولرینه، حتی اولارین عائله عضولرینه، قوهوملارینا، دوستلوق ائندی اینسانلار دا دیوان توتورلار .

۱۹۴۷-جی ایلین مارتین دا سسری کونسوللوقونون یاردیمی ایله بی ریا باکییا قاجیریلر. پیشورینین شوبهه لی اؤلومون دن سونرا شاعر سهوینی آنلاییر، پئشمان لیق حیسی کئچیریر .

«بیلیردیم کی، ایرانا قایتسام، حبس اولوناجام، دهشت لی ایشگه نجه لر وئره جکلر. اما ۱۹۴۷-جی ایلین آخیرلارین دا ایران پاسپورتو آماق، تبریزه، عائله مین یانینا قایتماق آرزوسو ایله کونسوللوقا مراجعت ائتدیم. تبریزه قایتماق ایستیمله باغلی مرکزی کومیته نین ایکی عضوونه - پادگانا و قولام یحیا یا فیکریمی بیلدیردیم. منی فیکریم دن داشیندیرماق ایسته دیلر، گؤردولر بیر شئی چیخمایا جاق، آذربایجان دؤولت تهلوکه سزلیک کومیته سینه معلومات وئردیلر .»

بیر نچه گونلوق ایزله مه دن سونرا بی ریا میرجعفر باغیروون گؤستریشی ایله دئکابری ۲۸-ده حبس ائدی لیر. اون ایلیک «جزا» سینی قازاخستانین کاراقان دا شهرین ده کی ۴۱۵ ساییلی اصلاح امک دوشرگه سین ده چکمه لی ایدی.

میرزه ایبراهیموو خاطیرلاییر: گؤرؤشلر و صحبتلر زامانی حیسیس ائدیردیم کی، او، ندن اؤتروسه داریخماغا باشلاییر. بو گؤرؤشلردن بیرین ده بی ریا تبریز گؤزلین دن سؤز سالدی. اوندا حیسیس ائتدیم کی، بی ریا ایندی اولکیلردن آرتیق بیر محبتله اونی سئویر، اونون وورغونودور .

- نیه اونی گتیرمه ییب سه ن؟ - دئییب سوروشدوم .

- مومکون اولمادی، آخی اوشاغیمیز دا وار .

- تبریک ائدیرم، آی بی ریا! اوشاغینا و اونون آناسینا گؤزل گونلر، خوشبخت حیات آرزولاییرام! بلکه چالیشاق، اولاری بورا گتیردک؟

- مومکون اولان ایش دئییل. بیرته ر منی اورا گؤندرمه یه چالیشین ...

من ائله او گونو بئله ایشلرله مشغول اولان تشکیلاتین رهبرینه مراجعت ائتدیم :

- بی ریا نادیر ایستعداددیر، - دئدیم، - اؤزو ده چوخ گؤزل شاعر دیر .

تشکیلات مودیری منیم گؤزومون ایچینه باخدی :

بیریانین حبس اولونماسینین سببلریندن بیری اونون تبریزه قاییتماق ایسته‌مه‌سی ایدی. آرزو ائدیردی کی، اوشاگی اولان‌دا آروادینین باشینین اوستون‌ده اولسون. بونو دئییردی. اونا دفعه‌لرله دئییردی کی، بوردا ایشلرینله مشغول اول، یولداشیننی دا، اوشاگی دا قاچیریب گتیرجیک. راضی اولموردو. دئییردی کی، من کؤمور تاجیرینین قیزینی آلمیشام، بدبخت ائلمیشم، هئچ اولماسا گئدیم اوتوروم یانین‌دا. دئییردی، گئتمه، دئییردی، گئده‌جه. دئییردی، شاعر، اینقیلابی رهبرلی آرزو پیسله. گئدیب یاسین اوخویورسان، سونرا باشلاپیرسان لنینی، مارکسی پیسله‌مه‌یه. امام موصطفی یئو بیرینجی کاتب اولان‌دا بی ریانی چاغیریب مرکزی کومیتیه. مصطفی یئو دانیشان‌دا بی ریا ساعتینا باخیب، دئییب، آغایی مصطفی یوف، منیم نامازیمین واختی کئچیر. بیرباشا آدم ایدی، باخمازدی قارشیسین‌داکی کیم‌دیر. حبس‌دن قایی‌دان‌دان سونرا بونو منه اؤزو دانیشیپ: ایران کونسوللوقون‌دان زنگ ائدیلم کی، آغایی بی ریا، گل‌مه‌لی‌سن بورا، دالینجا ماشین گؤندریریک. یاشادیغی یئر ده کونسوللوقا یاخینمیش، دئییب، ماشیننی نئینیرم، ایکی آددیم‌دیر، دوشوب گلیرم. جاواب وئربیلر کی، یوخ، آغا، کونسوللوقا ماشینلا گلرلر. دالینجا ماشین گلیب. شاعر گؤروب کی، ماشین کونسوللوقا ساری دؤنمه‌دی، باشقا یئر گئتدی. بیرباشا آپاریلار دؤولت تهلوکه‌سیزلیک ایداره‌سینه. بی ریا او گئدن گئتدی. یوک واقونون‌دا ۲۲ گون یول گئدیب روسیایا. دئییر، باکی‌دا تزه پالتو تیکدیرمیشدیم، باهالی پارچا ایدی، ۶۰ درجه شاختادا گئیین، گز. نه ایسه، بونو بیر تیکیلییه آپاریلار، ایچین‌ده اودون پنچی گورولداییرمیش. قیراغین‌دا دا قاراساققالی کیشیلر اوتوروب بیر-بیرینی سؤیورموشلر. بی ریا دئییر، قولاغیما بیر-ایکی فارس سؤزو دیدی، ایچین‌ده پالتو سؤزونو ده ائشیتدیم. فیکیرلشدیم کی، یقین منیم پالتومون اوستون‌ده بیر-بیرینی سؤیورلر کی، کیمه چاتاجاق. پالتونو اینیم‌دن چیخاردیم، تئز بورمه‌له‌یب آتدیم پنجه. منه بیر-ایکی دنه چکیب آتدیلار دالا، پالتونو چیخارماق ایسته‌یه‌ن‌ده گؤردولر یانیب. بونو دا اؤزو منه دانیشیپ: دئییر، حبس‌ده اولان‌دا بیر چئچئن باشلادی قیشقیرماغا. دئدیک، نولوب آ کیشی؟ قاییتدی کی، ایستالین اؤلوب. بیز ده دوشدوک بونون اوستونه کی، آ کیشی، اؤلدو، سنین ده، بیزیم ده جانیمیز قورتاردی ده.



یانینا گئتمک ایستیر. باکی‌دا ویزا آلماق مومکون اولمادیغی اوچون موسکویا یوللانیر و بورادا «سووت میلیسینی تحقیر ائدینه گۆره» ۲ ایل مدتیته آزادلیق‌دان محروم اولوناراق تامبوو ویلایتیته گؤندریلیر. تهلوکه‌سیزلیک اورقانلاری حبس مدتی بیتدیک‌دن سونرا آذربایجانا قایی‌دان بی ریانی باکی‌دا یاشاماغینا ایجازه وئرمیر و او، شاماخییا سورگون ائدیلمیر. ۳ ایلدهن سونرا باکییا قاییتماغا مووفق اولان شاعر باکی قبریستانلیقلارین‌دا مولالیق ائتمکله، موردشیرلیکله مشغول اولور.

حمید هریسچینین بی ریایا یازدیغی اوزون شعیردن بیر پارچا:

موردشیر ایشلیبیردی باکی‌دا

محمد بی ریا

-پیشورینین شاعری،

ناظری...

هه، تزه‌پیرده لاپ آخیردا

اونون قبولونا گلیردی-

-علی، ولی، پیروهل...

حتی یاخاسی قیزیل دویمه‌لی

ناظر، دراماتورق شیخعلی قوربانوو...

هه...اوردا بی ریا

یئنه ده ناظری،

یئنه ناظری ...

خالق شاعری سؤهراب طاهیرین خاطرهلری یئرینه دوشر: «بیر دفعه اونیوئرسیتئت‌ده جعفر خندانین آپاردیغی ایجلاس‌دا محمد بی ریا ایله صمد وورغون دئییشیب. صمد وورغون بی ریایا دئییب کی، چوخ اؤیونمه، جنوب دا هانسی داشی قالدیرسان، آلتین‌دان بی ریا چیخار.

شعرلر اوخویوب نیتقلر ائتمیشهم.
ایستالینقرادین سوقوطون دان سونرا تبریزه
قاییتیشام .

بو زامان NKVD (نکود) اورقانی منی چاغیریب،
مذکور اورقانی دستورو ایله چالیشماغیمی منه
تکلیف ائتمیشدیر. من بونا راضی اولمامیشام.
نهایت، تهدید نتیجه سین ده من دن ایلتیضام
آلینمیشدیر. من نکود-دن چیخان گونون
صباحی سی اؤز دؤولتیمین نماینده سی اولان
ایران کونسولو آغایی زنده مراجعتله شیکایت ائدرک،
ایلتیضامنامه نین گئری آلینماسی اوچون اوندان کؤمک
ایستیمشهم. نهایت، کونسولون جیددیتی سایه سین ده
وطنیمه قاییدیب، یئنه ده ایران ایداره لرین ده چالیشماغا
مشغول اولموشام. ۱۹۴۳-جو ایله یئرلی تشکیلاتلار تره دن
منی سیاسی جریانا قوشموشلار .

پیشوری کیرو و ابادا (گنجه) گئدرکن ماشین دایا دییب،
پیشوری اؤلن دن سونرا، یئنی تشکیل تاپان کومیتته منی
پیشورینین یئرینه تعیین ائتمک فیکری ایله دئمؤکرات
آذربایجان قرئته سینین و رادیو دستگاهینین ایختیارینی
منه وئردی. لاکین پیشوری حادثه سی منیم روحومدا
بؤیوک تأثیر بوراخمیشدی. او تاریخ دن من ماشینا بئله
مینمک ایسته میردیم. دعوت اولونان یئرله پیدا و یا
تراموای واسطه سی ایله گئدیردیم. پیشورینی کیرو و ابادا
آپاران شوفر کارنیک بو حادثه دن بیر نچه گون اول قولام
یحیانین ووردوغو تئلقراف اوزره ایروان دان گلمیشدی.
اونون آتاسی ملکریان تبریز مالیه ایداره سینین موفتیشی
ایدی. قارداشی ناتساقان نفته جنوب دا اینگیلیس لرین
شیرکتین ده ایشلییردی. نه ایسه، پیشوری حادثه سین دن
سونرا هله ده او شوفرین باکی دا آزاد گزدیینی گؤروب،
گله جکده بئله بیر حادثه نین منه ده اوز وئرمه سین دن
احتیاط ائدیپ، سیاسی فعالیتیم دن ال چکیب ایرانا
قاییتماق ایستدیم. بو فیکری یاخین یولداشلاریمایضاحار
ائتدیم. اونلار منی مزمت ائدیله. بیلخره من دئکابرین
۲۷-ده ۱۹۴۷-جی ایله باکی داکی ایران گئنرال کونسولو
بهناما مراجعتله پاسپورت ایستدیم. کونسول منه پاسپورتون
صباح حاضر اولاجاغینی دئییب، عریضه و شکیللریمی قبول
ائتدی. من کونسولخانادان ائوه گئتدیم. همین گون داخیلی
ایشلر وزیر گئنرال تئیمور یاغوبو، دؤولت



دئدی یوخ، من اون بئش ایلدر اؤزومله بیر پاترون
گزدیریردیم کی، ایستالینی ووراجام. اؤلدو، قیصاصیمی آلا
بیلمدیم. بیر خاطره ده یادیم دوشور. سلیمان روسته مله
میرزه ایبراهیمو و اونا ایکی دست کوستیوم گؤندرمیشدیلر.
باکی دا گولدره دئیرهن یئر وار ایدی، اوردا یاشایردی. بیر
عسگر چارپایی سی ایدی، باشینین آلتینا دا بالیش اوزی
خیلی قزئت ییغمیشدی. گئدیپ اوزانیب اوردا یاتاردی.
سیبیرین سو یوغونو او قدر گؤرموشدو، باکینین سو یوغو
تأثیر ائلمیردی. میرزه رحمت لیکله سلیمان رحمتلین
گؤندردی کوستیومو گؤتورمیشدی کی، اونلارین آلدیغی
پئنجی گئینمهره. بیر گون من ده اونا بیر کوستیوم
آلدم. اؤزوم پارتیا ایشین ده ایشلییردیم، آپارا بیلمزدم.
آپی-نین (آذربایجان پداقوژی دانشگاهی) طلبه لرین دن
بیرینه دئدیم، آپار وئر بی ریا، دئی کی، سؤهراب طاهیر
گؤندریب. دئییب، یاخشی، سؤهرابین گؤندردیینی
گؤتورورهم، اما گئینمه یه جه یم .»

باش ناظر مالئنکووا عریضه

بی ریا باکی دا اؤزونه یئر تاپا بیلمیردی. ۱۸ یانوار ۱۹۵۷-
جی ایله آذربایجان حکومتینین رهبرلرینه ۱۶ ماده لیک
بیر مکتوب گؤندریر. اینسان و میللتلرین حاقلارینین
تاپدان یغین دان بحث ائدن بو مکتوب شاعرین یئنی دن
تعقیب و حبسینه سبب اولوب .

محمد بی ربانین موسکودا سوؤتلر اتقاقینین باش ناظری
مالئنکووا یازدیغی عریضه دن پارچا :

« سوؤت آذربایجان داخیلی ایشلر وزیرین موعاونی
گئنرال سلیم آتاکیشیئو منی، شبوسترینی، شمسی و
اعتمادی گنجه ایله تبریز دن باکیا قاچیرتمیشدیر. من
باکودا سوؤت آذربایجان یازچیلار اتقاقینا داخیل اولوب،
شاعر صمد وورغون ایله برابر قوبا، کوهسار و سایر نقطه لرده
اولان عسگری حیسه لره روح یوکسکلیگی وئرمک اوچون

معنای سروصدا، خبر مبر... به چشم می خورد و مشتقات دیگری نیز هست که امروزه به صورت تحریف شده باقی مانده اند. مثلاً: ساویقلاماق و سایيقلاماق و سایاقلاماق به معنای هذیان گفتن و نیز سارساقلاماق یعنی یاهو گفتن، آمده است.

ساوالان در لغت نامه دهخدا به عنوان اسم دهی که جزء صوفیان تبریز است نیز قید گردیده است. ولی به شکل سولان (به فتح اول و دوم) به صورت مفصل تر توضیح داده شده است. از جمله: سولان نام کوهی است در سه فرسنگی اردبیل، کوهی است عظیم و بلند در حوالی اردبیل و به شرافت مشهور و بسیاری از اهل الله در آن کوه عبادت گزیده و ریاضت کشیده اند. (آندراج) نام کوهی عظیم مشرف به اردبیل از آذربایجان (معجم البلدان) بلاد اردبیل و سر راه و پیشکین و آباد(?) و ارجاق و خیاو در پای آن افتاده است. کلمه و لغت سولان به معنای مطلق بلندپایه (برهان قاطع) و برآمدگی، بلندی، ارتفاع (ناظم الاطباء) قید شده است. ناصر خسرو ساوالان را به صورت سولان (به فتح اول و دوم) آورده است:

تو به پایه اش یکان یکان بر شو

پس بیاسای بر سر سولان

ای جوان عبرت از این پیرهم اکنون گیر-

از سر سولان بندیش هم از پایان

که سولان (ساوالان) را تشبیه به چیزی شبیه نوردبان نموده است، زیرا که بسیار بلند و صعب الصعود بوده است.

ساووماق و ساووتماق نیز به معنای سرد شدن و سرد کردن می باشد) سنگلاخ- میرزامهدی خان (استرآبادی)

معنای ساوالان در کتاب " اردبیل شهر مقدس " به معنای جای پر آب قید شده است زیرا که سو به معنای آب و آلان به معنای

دربرگیرنده می باشد، که وجه تشابه زیادی نیز با کلمه " سولان " یا سوآلان دارد.

با تمامی این توضیحات و مراجعات باید گفت که متأسفانه از آنجایی که اسامی محل و اماکن و حتی افراد، در طول

ساوالان یا سبلان

منصور جدی

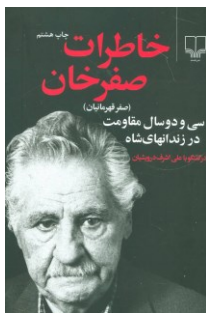


درخصوص ساوالان در فرهنگ ترکی نوین تالیف استاد اسماعیل هادی آمده است که : ساوالان نام کوه معروفی است که بلندترین قله آذربایجان است و بر فراز آن آتشفشان خاموشی است که دهانه آن اکنون به صورت استخر درآمده است و در منابع فارسی آنرا

سبلان نویسند. در احادیث نیز از این کوه نام برده شده است و گفته شده مهبط (محل فرود و نزول) وحی بوده است و قبر برخی از پیامبران در آن است. با توجه به آنچه گذشت به احتمال قوی کلمه ساوالان مرکب از: ساو(وحی) و آلان است. البته شق دوم کلمه (آلان) در اینجا به معنای گیرنده، دریافت کننده (از بن: آلماق) نمی باشد. از طرف دیگر، لان پسوندی است که تنها در اسامی حیوانات به چشم می خورد (مثل : ارسلان) از این رو بعید نیست آلان در اینجا به معنای میدان باشد، و معنای ترکیب ساوالان: میدان وحی، مهبط وحی می باشد و این با توجه به آنچه



گذشت نام بسیار طبیعی برای این کوه است. بعنوان مثال ساوجی به معنای پیامبر و نبی و رسول است. ساو که به معنای: سخن، خبر، حرف و حدیث، کلام، پیام، وحی آمده است، امروزه بیشتر به صورت: سوو در ترکیب: سوژ- سوو (حرف و حدیث و صحبت)؛ سس - سوو {سس- ساو} به



صفر خان قهرمانیان کیمیدر؟

صفر قهرمانیان "معروف به "صفرخان" فرزند "محمدحسین" در سال ۱۳۰۰ شمسی در روستای شیشوان از توابع شهرستان عجب شیر در خانواده ای کشاورز به دنیا آمد.

وی از سال ۱۳۲۱، آغاز به مبارزه علنی علیه فئودالها کرد. وی در قیام روستائیان آذربایجان بر ضد رژیم شاه شرکت کرد و بعدها در ارتش آذربایجان به درجه مازوری (سروانی) رسید. پس از حمله ارتش محمدرضا شاه پهلوی به آذربایجان، به عراق رفت.

در نیمه دوم فروردین ۱۳۲۶ در عراق بازداشت شد و تا اواخر ۱۳۲۷ را در زندان های عراق زندانی بود. پس از آزادی، به ایران بازگشت و در اسفند ماه همان سال، در یکی از روستاهای اورمیه بازداشت شد. دادگاه نظامی، ابتدا او را به اعدام و سپس با یک درجه تخفیف به حبس ابد محکوم کرد.

"صفرخان" از آن جایی که به زبان مادری خود عشق می ورزید و تمامی اعتقادات و ایدئولوژی او برای مبارزه علیه شوونیسم که بسیاری از بحران های اجتماعی حاکم بر ایران را در آن می دید، بود؛ شکنجه گران زندان های رژیم از آن به عنوان حربه ای برای شکستن مقاومتش استفاده می نمودند.

از این رو "صفرخان" به جرم تورک بودن، سال ها از ملاقات محروم بود.

در طول این ۳۲ سال بارها از سوی رژیم پهلوی و ساواک به او فشار آوردند که تقاضای عفو بنویسد و حتی بعد از نوشتن ندامتنامه به وی وعده حقوق، مزایا و زندگی مرفه را می دادند؛ اما او چون کوهی استوار ایستاد و به دژخیمان وابسته به رژیم نه گفت.

مردی پولادین اراده و پاکبخته که ۳۲ سال از بهترین سال های عمرش را در سلول های تاریک و سیاهچال های مخوف سپری کرد، اما حتی لحظه ای به عقایدش پشت نکرد و خم به ابرو نیاورد.

او در جریان انقلاب ۱۳۵۷، در آبان ماه آن سال همراه سایر زندانیان سیاسی آزاد شد.

"صفر قهرمانیان" در ۱۹ آبان ۱۳۸۱ در بیمارستان ایران مهر تهران در گذشت و سه روز بعد، در ۲۲ آبان در امامزاده طاهر کرج به خاک سپرده شد.

تاریخ، بنا به سلیقه ها و طریقه های متفاوت تلفظ، توسط ملل واقوام مختلف باهم فرق می کرده است حالت های مختلف ذکر اسامی، تقریباً متفاوت و اختلاف برانگیز گردیده است. ولی اگر این تفاوت های طبیعی توأم با غرض و مرض باشد، بدون شک کار را مشکل تر خواهد ساخت. آنچه که روشن و بدیهی است و در این خصوص دانشمندان و محققان برجسته ای همچون پروفیسور زهتابی نظر داده اند. صحیح ترین روش برای رسیدن به اصل مسئله آوردن اسامی اماکن و مناطق به صورت تلفظ بومی آنست که در مورد اسم این کوه عظیم نیز تلفظ ساوالان صحیح تر و اصولی تر است. زیرا که مردم محل چنین تلفظ نموده و استعمال می کنند. به نظر نگارنده آنچه که باعث استعمال و به کارگیری لفظ سبلان به جای ساوالان گردیده است. تلفظ سنگین و ثقیل ساوالان برای اعراب و فارس ها بوده است. یعنی چون قرار گرفتن حروف عله(وای) در کنار هم برای اعراب ثقیل و خارج از قواعد زبان عربی است ساوالان به صورت سبلان(بر وزن فعلان) ذکر شده و فارسها نیز چون رسم الخط و ادبیات مکتوب خود را بیشتر از عربی گرفته اند و از خط آنها استفاده می نمایند در نتیجه کلمه عربی را بر ترکی ترجیح داده اند. ولی آنچه که باعث تداوم استعمال کنونی آن به صورت سبلان گردیده همانا سیاست ترک ستیزی سردمداران رژیم پهلوی بوده که ادامه آن سیاستها هنوز هم در خصوص فرهنگ زدائی ترکی با کم و کیف دیگری دیده می شود. که نمونه آن نامیدن شبکه "سبلان" در استان اردبیل به جای شبکه ساوالان، شهرک سبلان بجای شهرک ساوالان و آب درمانی سبلان به جای آب درمانی ساوالان و آب معدنی سبلان به جای آب معدنی ساوالان و دهها نمونه دولتی و غیر دولتی دیگر که در مواردی به علت بی اطلاعی و ناآگاهی و در مواردی دیگر به علت غرض ورزی و عنادورزی و ترک ستیزی است.

در خاتمه باید گفت که لفظ ساوالان دارای معنا و مفهوم علمی و صحیحی بوده حال آنکه کلمه سبلان بدون معنا و با مسمی بوده و در واقع صورت تحریف شده، غیرمستند، غیربومی، غیرعلمی و حتی در سال های اخیر مغرضانه "ساوالان" بوده است و تداوم تلفظ صحیح این کوه مقدس و پربرکت و پرآب و نعمت به صورت ساوالان بر مردم ترک زبان آذربایجان پیشنهاد می شود.

@kitab_evi_bitik

خطای زن مطلقه روشنفکران باستاگرای فارسگرا

دکتر میرعلی رضایی



حکایت آشنای ترک‌های ایران: زن مطلقه‌ای که سال‌ها تحمل بداخلاقی و بی‌توجهی شوهر اول را کرده بود، سرانجام راه رهایی را در طلاق جستجو کرد و با امید به زندگی بهتر، به عقد مرد دیگری درآمد. اما این ازدواج دوم نیز نتوانست وعده‌هایش را عملی کند. شوهر جدید، اگرچه مشکلاتی متفاوت داشت، اما با همان بیمهری و خودخواهی، زندگی را بر او تنگ کرده بود. در مواجهه با این ناامیدی تازه، زن برای وادار کردن شوهر دوم به تغییر، به آخرین حربه‌ی ممکن متوسل شد: او شروع به ستایش شوهر قبلی‌اش کرد و به طور مداوم شوهر فعلی‌اش را با شوهر قبلی مقایسه می‌کرد. در ملاحظات عمومی می‌گفت: "شوهر قبلی من هرگز مثل تو بی‌ادب نبود! او همسرش را گرمی می‌داشت و به خانواده رسیدگی می‌کرد.

این سخنان، پسر نوجوانش را که از ازدواج اول همراه او بود، سخت برآشفته. پسر که خاطرات واقعی از پدرش داشت، در فرصتی مناسب از مادرش پرسید: "مادر، مگر عقلت را از دست داده‌ای؟! مگر فراموش کرده‌ای که پدر واقعی من چقدر ظالم و پدرسوخته بود؟ چرا اینقدر دروغ می‌گویی و او را فرشته جلوه می‌دهی؟" مادر با چشمانی اشک‌آلود و با صدایی لرزان پاسخ داد: "پسر جان، به خدا سوگند که پدرت از این یکی هم بدتر بود. اما حالا چه کار دیگری از دستم برمی‌آید؟ این مرد جدید را هیچ چیز اصلاح نمی‌کند. دارم این دروغ‌ها را می‌بافم و گذشته را زیبا جلوه می‌دهم تا شاید این تازه‌وارد بی‌ادب، شرم‌منده شود و کمی از رفتار زشت خود دست بردارد." این گفتگو، نمایش تلخی از درماندگی زنی بود که برای نجات از وضعیت موجود، به بازسازی اسطوره‌ای از گذشته پناه برده بود؛ استراتژیی که هرچند از سر ناچاری بود، اما تنها به افزوده شدن بر انبوه دروغ‌های زندگی‌شان می‌انجامید.

مسلماً این مقایسه‌ی استعاری، چارچوب تحلیلی تیزبینانه‌ای برای نقد یک جریان فکری مشخص ارائه می‌دهد. بر این اساس، روشنفکران باستان‌گرایی که در دام این الگو افتاده‌اند، کسانی هستند که برای مقابله با "شوهر دوم" (وضعیت موجود استبدادی، مذهبی یا عقب‌مانده)، "شوهر اول" (ایران باستان) را به شیوه‌ای ایده‌آل‌شده و غیرتاریخی می‌ستایند تا آن را به عنوان الگویی برای نجات ارائه کنند.

مهم‌ترین چهره‌ها در این ردیف عبارتند از:

۱. میرزا فتحعلی آخوندزاده (۱۸۱۲-۱۸۷۸)

او را می‌توان "پدر این استعاره" دانست. آخوندزاده با نقد رادیکال اسلام و استبداد قاجار، چاره‌ی کار را در گرو "بازگشت به هویت پیش از اسلام" می‌دید. او با وجودی که از استبداد ساسانیان اطلاع.....

<https://www.instagram.com>

زنان و خطر ایدئولوژی‌های باستان‌گرا

و زرتشتی‌نما و کورش پرست



مناسبت موج فزاینده‌ی «کورش پرستی»، «باستان‌گرایی» و «زرتشتی‌گرایی ظاهری» در فضای عمومی، لازم است به یکی از خطرناک‌ترین ابعاد پنهان این جریان‌ها اشاره شود: زنان، در هر زمان و مکانی، نخستین قربانیان ایدئولوژی‌های مردسالار باستان‌گرا هستند.

۱. ریشه ایدئولوژیک مسئله

در بخش‌هایی از تاریخ و متون باستانی که امروز به نام «تمدن پارسی» و «دین زرتشت» تبلیغ می‌شوند، نوعی مشروعیت‌بخشی به ازدواج با محارم (پدر، برادر، یا پسر) دیده می‌شود.

این الگو، در آن زمان به عنوان «پیوند خونی مقدس» توجیه می‌شد؛ اما در حقیقت، ساختار اجتماعی‌ای را می‌سازد که زن را از استقلال انسانی تهی می‌کند و او را به ابزاری برای تداوم نَسَب و قدرت مردانه بدل می‌سازد.



"نام زبان ما ترکی است یا آذری": چرا عده ای برای انکار زبان ترکی در آذربایجان از کلمه آذری استفاده می کنند؟

دکتر توحید ملک زاده



از آنجایی که دو کلمه آذری و ترکی مابین عوام و کسانی که حساسیت لازمه را ندارند غالباً تحت یک معنا استعمال می شود لازم دانستیم درباره ی اختلاف این دو کلمه هم از نظر مفهومی و هم از نظر زبان شناسی

توضیحاتی داده شود.

کلمه آذری غالباً در دو معنای مختلف توسط دو قشر فرهنگی جدا از هم استعمال می شود. مریدان ایرانشهری، آذری را ریشه ای هند اروپایی – ایرانی قلمداد کرده و در عوض در ترکی برای بیان زبان معاصر آذربایجان که در زیر گروه، زبانهای ترکی قرار دارد استعمال می شود.

به عقیده گروهی که آذری را با منشا هنداروپایی می دانند (که صحبت خواهیم کرد اشتباه محض است چون رایج در آذربایجان منشا اورال آلتایک دارد و التصاقی است) آذری صفت نسبی برای آذربایجان بوده و هر چیزی که شامل آذربایجان باشد آذری است. لباس آذری، موسیقی آذری، رقص آذری، فرهنگ آذری و بالاخره زبان آذری.

حال ببینیم آذری مورد نظر ایرانشهری ها چه می باشد؟ به دنبال روی کار آمدن رژیم پهلوی و ظهور استبداد نوین سیاسی فرهنگی رضا خان از طرفی و رشد و بالندگی نازیسم و نژاد پرستی بر پایه نژاد برتر و سفید آریایی از طرف دیگر، زمینه مناسبی برای رشد و بالندگی شوونیسم که همانا هدفش سرکوب دیگر طوایف و ملل مختلف ایران و تعمیم زبان فارسی بر کل ایران و توسعه شعار "یک شاه، یک مملکت، یک زبان" (شعاری که امروز هم می توان بقایای آنرا شنید) بیش از پیش بوجود آمد.

۲. بازگشت به گذشته؛ بازگشت به ایدئولوژی

باید دانست که رجوع به گذشته، برای زنان به هیچ وجه به معنای رجوع به شعر و موسیقی و زیبایی های فرهنگی نیست.

بلکه بازگشت به «ایدئولوژی باستانی» است که در بطن خود، حق تصرف در بدن و سرنوشت زن را برای مرد «مباح» می داند.

در ظاهر، این جریان ها خود را فرهنگی، ملی یا هنری نشان می دهند؛ اما در باطن، می کوشند از طریق «عقد آریایی»، «آیین های باستانی ازدواج» و «بازنمایی اسطوره ای زن» ارزش های مردسالارانه پیشااسلامی را احیا کنند.

۳. خطر قبح زدایی تدریجی

ممکن است این باورها در ابتدا بی خطر به نظر برسند؛ همان گونه که هم جنس گرایی یا روابط خارج از چارچوب شرعی در آغاز به عنوان «آزادی شخصی» مطرح شدند، اما بعدها با فرهنگ سازی تدریجی در فیلم، موسیقی، ادبیات و رسانه، از قبح اخلاقی و اجتماعی افتادند.

به همین قیاس، اگر ایدئولوژی زرتشتی نما و باستان گرا تقویت شود، ممکن است در آینده، ازدواج با محارم نیز به صورت نمادین و سپس عملی، از تقبیح بیرون آید.

۴. ضرورت آگاهی زنان

زنان امروز باید بدانند که امنیت، احترام و کرامتی که در پناه شریعت اسلامی یافته اند، نتیجه فاصله گرفتن از همان ایدئولوژی های باستانی است.

اسلام، زن را از مالکیت دیگران خارج کرد و او را صاحب حق، اراده و شخصیت مستقل دانست.

هر بازگشت به نظام های پیشااسلامی، بازگشت به همان ساختارهایی است که زن را ابزار مشروعیت نَسَب و قدرت می دانستند.

نتیجه:

باستان گرایی و کورش پرستی اگر از سطح علاقه به تاریخ فراتر رود و به ایدئولوژی تبدیل شود، تهدیدی واقعی برای کرامت زن و سلامت اخلاقی جامعه خواهد بود.

بنابراین، باید از تبلیغ و ترویج هر نوع بازگشت فرهنگی که بر پایه ی تحریف تاریخ و بی اعتنایی به حقوق زن باشد، به جد پرهیز کرد.

<https://t.me/yurdumuz1>

مبنای ادعایش در تمام آذربایجان مورد تکلم قرار می گرفت توجیه علمی کند و با این عدم توجیه زمینه برای عدم پذیرفتن منشأ یگانه ای برای به اصطلاح زبانهای رایج " آذری " تبار در شهرهای آذربایجان آماده شد و ارزش علمی این تحقیقات روز به روز به زیر سؤال رفت.

۴ آبان ۱۴۰۳

▲ قوم‌گرایی آریایی؛ ریشه‌ی تبعیض و انکار

قوم‌گرایی آریایی، ذهنیتی است که از دل ناسیونالیسم جعلی پهلوی برآمد و بعدتر در جمهوری اسلامی هم به شکل‌های گوناگون ادامه یافت. این ذهنیت، جامعه‌ی چندملیتی ایران را نپذیرفت و با جعل مفاهیم تاریخی، همه‌ی اقوام را زیر نام «ملت آریایی» دروغین پنهان کرد. در این تفکر، ملت‌های تورک، کورد، عرب، بلوچ و ترکمن نه ملت‌اند، بلکه «اقلیت»‌هایی‌اند که باید در برابر «ملت برتر آریایی» هضم شوند. زبان مادری آنان تحقیر شد، تاریخ‌شان حذف شد، و هویت‌شان در نظام آموزشی، رسانه و سیاست رسمی انکار گردید.

قوم‌گرایی آریایی نه تنها وحدت نیاورد، بلکه بزرگ‌ترین عامل تجزیه ذهنی و فرهنگی ایران شد. زیرا وقتی ملتی از حق طبیعی خود در سخن گفتن به زبان مادری‌اش محروم می‌شود، دیگر نمی‌تواند خود را در این سرزمین متعلق بداند.

امروز، بسیاری از مردم ایران در یک خاک زندگی می‌کنند اما در جهان‌های ذهنی کاملاً جدا از هم. هر ملتی به سوی خویش بازگشته و در پی احیای هویت خود است. اما حاکمیت و روشنفکران مرکزگرا هنوز از «تمامیت ارضی» سخن می‌گویند؛ گویی مرزهای روی نقشه مهم‌تر از مرزهای شکسته در دل انسان‌هاست.

در حقیقت، ایران مدت‌هاست تجزیه شده است؛ نه در جغرافیا، بلکه در اندیشه و احساس. و تا زمانی که قوم‌گرایی آریایی و زبان‌ستیزی حاکم ادامه دارد، هیچ وحدتی پایدار نخواهد ماند.

تجزیه ایران نه از کردستان یا آذربایجان آغاز می‌شود، بلکه از تهران و ذهنیت فارس‌گرای آن آغاز شده است. ذهنی که خود را «صاحب» کشور می‌داند و دیگران را «مهمان».

تا زمانی که ایران از چنبره‌ی قوم‌گرایی آریایی رها نشود، هیچ نقشه‌ای نمی‌تواند آن را یکپارچه نگه دارد. زیرا وحدت واقعی از احترام به تفاوت‌ها می‌گذرد، نه از تحمیل یکسانی.

<https://t.me/yurdumuz1>

از پرچم دارن این شوونیسم افراطی "سید احمد کسروی تبریزی" بود که اعتقاد داشت تمام زبانها و نیم زبانهای رایج در ایران از بین برود و زبان فارسی دری زبان تمام مردم ساکن ایران شود. و این خواسته را با تحقیق پیرامون تاریخ و ادبیات مناطقی که زبانشان غیر از فارسی بود شروع کرد و بالطبع آذربایجان - محل تولد وی نیز - یکی از این مناطق بود. بدین ترتیب آذربایجان که در طول تاریخ پرچم دار نهضت‌های منطقه بود و به اصطلاح یک سر و گردن از دیگر مناطق کشور بالاتر بود به دست یکی از فرزندان نا خلف خود هدف این توطئه شوم قرار گرفت .

حاصل تلاشهای کسروی در باب اینکه زبان مردم آذربایجان فارسی بوده و بعدا ترکان و به ادعای بعضی ها مغولان زبان خود را به آذربایجانی ها تحمیل کرده اند در کتاب " آذری یا زبان باستان آذربایگان " در سال ۱۳۰۴ شمسی منتشر شد و از آنجایی که زبان اساسی ترین مشخصه یک فرهنگ است و ارزنده ترین ثروتی است که از میراث چندین هزار ساله یک خلق پاسداری می کند.

حذف زبان ترکی در حقیقت حذف فرهنگ غالب خواهد بود مورد پسند قشر حاکم پان فارسیست و شکست خوردگان نهضت مشروطیت آذربایجان و طرفداران نژاد آریایی آن زمان (چون آن زمان کوروش به این شکل و شمایل اختراع نشده بود طبیعتا کوروش پرستی همچون امروز نبود تا از این تز حمایت کند) قرار گرفت و به سرعت مورد تمجید و استقبال قرار گرفت.

وی بدون توجه به زبانهای بومی مردم باستان آذربایجان نظیر سومریان، گوتیان، لولوبیها، هوریها، اورارتوها، مانناها، ساکاها، با مطالعه چند کتاب جغرافی ارمنی، و با استعانت از جو آریایی پرستی حاکم بر اروپا و مستشرقین، زبان باستان مردم آذربایجان را از نوع فارسی با ریشه مادی تحت عنوان آذری اعلام کرد.

بهر حال کسروی زبان "الاذریه" را با وجود ادعایش مبنی بر انشعاب از زبان فارسی که حتی فارسها از فهم آن عاجز بودند زبان باستان سراسر آذربایجان اعلام کرد و با این کشف به ظاهر علمی و زبانشناسی توانست به ظاهر راه هدم و نابودی زبان و فرهنگ چندین هزار ساله مردم آذربایجان را برای شوونیستهای دربار رضا خان پهلوی باز کند. با این حال وی تا آخر عمر نتوانست تفاوت‌های عمیق دستوری- تلفظی زبان باستان مکشوفه خود یعنی "الاذریه" که بر

بخش هایی از مصاحبه با دکتر حسن عشایری لزوم آموزش زبان مادری و به زبان مادری



نمی‌تواند، بنویسد، در واقع بخش بزرگی از انفعالات مغزی و ذهنی خود را نمی‌تواند به هیچ عنوان ارائه کند. وقتی می‌خواهم درون خودم با خودم مساله را حل کنم و هیجانات خود را ابراز کنم و بتوانم این هیجانات را ارائه کنم، به زبان مادری نیاز دارم. وقتی زبان مادری را یاد نگرفته‌ام، عمیق‌ترین فرآیند عاطفی و هیجانی خود را از دست می‌دهم. انسان موجود هیجانی است. اگر هیجان را از انسان بگیریم، دچار بیماری می‌شود. آموزش زبان دوم بدون آموزش زبان مادری، آسیب به مغز وارد می‌کند. زبان مادری با هیجانات اصیل ما سر و کار دارد یعنی آغازگر هیجان انسان است.

کسی که زبان مادری خود را یاد نگرفته با چه مصائبی روبه‌رو می‌شود؟

مغز ما محرک‌های کلیدی را در درون به زبان مادری تولید می‌کند. اگر ما زبان مادری را یاد نگیریم به عاریت می‌افتیم. البته غنای زبان دوم و حجم آموزش آن نیز مهم



است. اما هیچ زبانی در عشق‌ورزی، زبان مادری نمی‌شود. البته این را هم باید گفت که هیچ زبانی خالص نیست. همه زبان‌ها مرکب هستند. همه از هم تأثیر گرفته‌اند اما در بنیاد درونی انسان، آنچه نشسته زبان اول است. زبان یعنی فرهنگ یعنی حافظه جمعی. اگرچه نظام صنعتی و عصر ارتباطات به زبان ضربه می‌زنند اما زبان مادری بنیادی است و در نهاد انسان باقی می‌ماند. در زبان مادری مفاهیم اساسی و عمیق‌تر مطرح می‌شود. زبان عشق البته فقط نوشتاری و گفتاری نیست چیزهای دیگر هم تأثیر می‌گذارد. اما زبان مهم است. اگر به زبان مادری بیان نشود در عشق‌ورزی مشکل ایجاد می‌شود. مگر اینکه زبان دوم را خیلی خوب یاد بگیرد و البته یاد گرفتن زبان دوم به یادگرفتن زبان مادری بستگی دارد.

<https://t.me/yurdumuz1>

ما به زبان مادری باید اهمیت بدهیم نه تنها در حوزه آموزش بلکه برای اینکه انسان یاد بگیرد و از آن در فرهنگ و زیستن خود بهره‌برد. زبان در دو حوزه به کار می‌رود؛ یکی برای ارتباط و دیگری برای شناخت. شناخت از ارتباط مهم‌تر است. ما عالم را با زبان می‌شناسیم. شناختی که با زبان اول شکل گرفته کاملاً با زبان دوم کپی نمی‌شود. هرچه فرهنگ بالاتر و رفتارها پیچیده‌تر می‌شود فرهنگ مادری، موثرتر و مهم‌تر می‌شود. فرهنگ مادری یعنی تفکر و شناخت. اگر کسی نتواند به زبان مادری آموزش ببیند و به آن زبان، متن تولید کند، در پروسه شناخت، نقیصه ایجاد می‌شود. به‌وسیله شناخت فضایی و خود را معرفی می‌کند و اینجاست که اختلال هویت پیش می‌آید. درست است که با زبان دوم می‌تواند گلیم خود را از آب بیرون بکشد اما در زبان دوم عمق وجود ندارد. عمق در زبان مادری است چون زبان مادری وصل به یک فرهنگ درونی است. زبان به خاطر تنازع برای بقا تکامل پیدا نکرده بلکه یک زیست فرهنگی بر آن سوار شده است.

اگر زبان مادری از کسی دریغ شود، دچار چه رنج‌هایی می‌شود؟

انسان در درون خود که فکر می‌کند بخشی از این تفکر در متن مغز انجام می‌شود و با برونداد آن فرق می‌کند. این یک مساله علمی اثبات شده در مغز است. در مغز رشته‌های عصبی هستند که به زبان مادری مفهوم‌سازی می‌کنند. آنچه از این مفهوم‌سازی بیرون می‌آید، برونداد آن است نه خود آن. اگر این برونداد بخواهد به زبان دیگری ترجمه شود، با آنچه در ساختار مغز جریان داشته بسیار متفاوت می‌شود. اینجاست که کسی که زبان مادری خود را

وجه تسمیه خوی



خوی از قدیمترین شهرهای آذربایجان است و بدین سبب در متون تاریخی سلجوقی بنام ترکستان ایران نامیده شده است.

"حمدالله مستوفی" در نزهت القلوب درباره خوی می‌گوید: "مردمش سفید چهره و ختای نژاد و خوب صورتند و بدین سبب خوی را ترکستان ایران خوانند".

این شهر از زمان قدیم مورد توجه بوده است. پیش از اسلام شعبه‌ای از بزرگراه معروف ابریشم که شهرهای آباد و پر نعمت ترکستان و چین در شرق را به غرب و به اروپا متصل می‌نمود، از این شهر آذربایجانی می‌گذشته است.

در صدر اسلام نیز راهی که بلاد جزیره‌العرب را به مرکز آذربایجان و ماورای خزر وصل می‌کرد، از خوی می‌گذشت. خوی علاوه بر آذربایجان در تاریخ ترکیه، جهان تورک و مذهب ترکی علوی قزلباشی نیز از اهمیت استثنائی برخوردار است. بسیاری از جریانات فکری و فرهنگی تاریخی که مهر خود را در شکل‌گیری هویت ملی خلق تورک در ترکیه زده‌اند بلاواسطه با نام شهر خوی آذربایجان پیوسته‌اند. این شهر پایگاه ارتشهای تورکی برای تهاجم به بیزانس و فتح آسیای صغیر توسط ترکان بوده است.

"آلب ارسلان" در سال ۱۷۰۱ خوی را مرکز تجمع سپاهیان تورک برای حمله به بیزانس-روم (ترکیه امروزی) قرار داده بود.

"آبدال موسا" مؤسس طریقت بکتاشی و "اخی ائوره-ن" بانی جریان اخوت در آسیای صغیر هر دو از شهر آذربایجان خوی برخاسته‌اند.

"پیر سولطان آبدال" شاعر و قهرمان خلقی-ملی ترکیه اصلاً و "جهانشاه قارا قویونلو" شاه زندیق-شاعر علوی قرن ۱۵ نیز به روایتی اهل خوی است.

مزار "شمس تبریز" بنا به روایتی در خوی آذربایجان (و بنا بر روایات دیگری در شهر قونیه ترکیه) قرار دارد. زمره "جاولاقلار" از قزلباشان بلاواسطه با خوی در ارتباط است.

جاولاقلیک از نخستین تشکیلات قلندریه بوده و در قرن ۱۳ در خوی آذربایجان ایجاد شده است.

در تاریخ لکسیوگرافی تورکی آذربایجانی، اولین لغت منظوم بدین زبان بنام تحفه حسام توسط "حسام خویی" نگاشته شده است.

نام‌های تورکی مناطق مختلف در کشور گواه بر مالکیت و سکونت اولیه ترکان در درازای تاریخ در این فلات است که شما نمی‌توانید قدمتی را برای آن متصور شوید.

اسامی تورکی شهرها، کوه‌ها، دره‌ها، رودخانه‌ها، تپه‌ها، مناطق و ... در اکثر استانهای ایران نشان می‌دهد که اولین ساکنان آن مناطق تورک بودند و اسامی را نیز به تورکی نامگذاری کرده‌اند.

اسامی تورکی مناطق در واقع سند مالکیت ترکان را بر جاهایی نشان می‌دهد که اسامی تورکی دارند.

خوی یکی از شهرهای استان آذربایجان غربی و مرکز شهرستانی به همین نام است. شهر خوی را به علت استقرار در محلی پست "خوی چوخورو" نیز می‌نامند. شهرستان خوی در دشتی وسیع واقع شده و از شمال به شهرستان ماکو و از جنوب به شهرستان سلماس و از خاور به شهرستان مرند و از باختر با کشور ترکیه همسایه و هم مرز می‌باشد. خوی که امروزه مهمترین شهر استان آذربایجان غربی بعد از اورمیه می‌باشد از اهمیت نظامی و تجاری ویژه‌ای برخوردار بوده و دارای آثار تاریخی متعددی است.

خوی در قرن سیزدهم به علت زیبایی شهر و وجود باغات سبز و روح‌افزا و کثرت مناظر دلبرها و چمنها به لقب دارالصفاء و بعد از آن به دارالمؤمنین مشهور بوده است. شهر

ریشه‌شناسی:

در لغتنامه ائتیمولوژیک تورکی در مقابل کلمه قویتو Kuytu گفته می‌شود: "چوخور یئر çukur yer، گونه‌ش آلمایان یئر، کؤلگه (ترجمه: جای پست، محلی که آفتاب نمی‌گیرد، سایه)

کلمه کویتو Kuytu در تورکی عثمانی و تورکی مدرن ترکیه به معنی جای خلوت، محلی دور از چشم، محافظه شده از باد، است. ظاهراً این کلمه با واژه "قویتو" مغولی به معنی پشت، عقب، شمال و واژه "کوز" Küz تورکی به معنی محلی که آفتاب نمی‌گیرد در ارتباط است.

پسوند --تی، --تو، پسوند اسم ساز از اسم بوده و در تورکی آناتولیائی قدیم به شکل --دو موجود است (اِلتی Elti، قویتو Koytu، تورتو Tortu، اکتی Ekti، پیرتی Pirti، پینتی Pinti)

این پسوند تصغیر و تخفیف در ترکیب با واژگان تقلیدی که به --یر، --ور، --یل، --ول و ... ختم می‌شوند بسیار فعال است:

فیسلیتی، زونقولتو، فیشیرتی، اینیلیتی (تورکی آناتولیائی قدیم)

۲- نام شهر خوی از کلمه "خوی" Xuy، "قوی" Quyu که در تورکی باستان بسیار رایج بوده و به معنی نقطه و مکان تجرید شده می‌باشد گرفته شده است.

کلاوسن در لغتنامه ریشه‌شناسی تورکی پیش از قرن ۱۳ میلادی، این کلمه تورکی را مشتق از واژه چینی Kuei که در آغاز به معنی اقامتگاه زنان، بخش خصوصی یک مسکن بوده دانسته است.

وی کلمه "کویتو" Kuytu به معنی جای خلوت و محافظه شده از باد در تورکی عثمانی و تورکی مدرن ترکیه را نیز مشتق از این کلمه می‌شمارد.

کلمه "خوی-قوی" امروز نیز در بسیاری از زبانهای تورکی شمال شرقی به شکل "کوی" Kuy و به معنی غار و در تورکی خاقاسی به شکل "خوی" Xuy بکار می‌رود. در تورکی خاقانی، "کوی" به معنی انتهای یک دره است. (کاشغری)

"تاغیغ آتیپ اوغراسا، اؤزو کویی بیرتیلور
Tağış Atıp Uğrasa Özü Kuyı Yırtilır"
(هنگامی که به کوهی تیر بباندازد، مرکز و دره‌هایش پاره می‌شوند.) آردی وار...

@yekansasi98

کسانی که دنبال ریشه‌شناسی نام خوی با استفاده از زبانهای هند و ایرانی بوده‌اند ادعا می‌کنند که معنی واژه "خوی" و ریشه این نام روشن نیست. این بسیار طبیعی است، زیرا ریشه‌شناسی این نام و وجه‌تسمیه آن می‌باید بر اساس زبانها اورال-آلتائیک و در راس آنها تورکی و در ارتباط با زبانهای التصاقی باستانی مطرح در منطقه و در راس آنها زبان پروتورک سومری انجام پذیرد.

بر این اساس، نام شهر خوی، کلمه‌ای تورکی است. در زیر به برخی از نظریه‌های گوناگونی که در ریشه‌شناسی این نام تورکی مطرح شده‌اند اشاره می‌گردد:

۱- کلمه "خوی" فرم باستانی کلمه "قوی" Quyu, Qoy در تورکی قدیم است که مفهوم "چوخور" (سرزمین پست) را می‌رساند.

در دیوان لغات تورک، "قوی" به معنی دره، بستر و بخش مسطح دره، وادی بزرگ و گود بین دو کوه و ته آمده است. هم‌ریشه با کلمات "قویتو" Quytu و "قویاق" Qoyaq

الف- قویاق: Qoyak

به معنی وادی بزرگ و گود بین دو کوه، گودی طبیعی ایجاد شده بین کوهها و صخره‌ها، گودی طولی که در دشتها توسط برکه‌های آب ایجاد می‌شود است.

ب- قویتو: Quytu

رد کلمه باستانی تورکی "خوی-قوی" را در واژه "قویتو" Qoytu - Quytu که مرکب از کلمه "قوی" به علاوه پسوند --تو می‌باشد نیز می‌توان مشاهده نمود.



قارا در زبان تورکی

"قارا" معانی وسیعی در زبان دارد و معنی آنرا را در داخل جمله بهتر می‌شود فهمید.

۱- قارا:

سیاه، بزرگ، بد، تهمت، خشکی، ناخوش‌آیند، لکه، خورش و ...

۲- قاراقازان:

در قارا قازان "قارا" بزرگی "قازان" را نشان می‌دهد. قاراقازان نام یک گؤل (حوض، دریاچه) در روستای حسین‌آباد شیروان است و در قاراقازان، "گؤل" به "قازان" بزرگ تشبیه شده است. (وجه تسمیه)

۳- قارازوو:

در خراسان به دره‌ای که در آن حیات باشد "زوو" می‌گویند و در قارا زوو "قارا" سیاهی خاک دره را نشان می‌دهد.

روستایی در نزدیکی جنوب‌غربی شیروان بنام قره‌زو وجود دارد که به مرور زمان و به اشتباه گره-زو گفته و نوشته می‌شود. (وجه تسمیه)

۴- قاراسو:

در قارا سو "قارا" به وسیع و زیاد بودن آب اشاره می‌کند.

۵- قاراکال:

در خراسان به رودخانه هم "چای" می‌گویند و هم "کال" و کال بیشتر برای شاخه‌های "چای" بکار می‌رود و در قارا کال، "قارا" بزرگی "کال" را نشان می‌دهد.

ترکان خراسان به رودخانه اترک، قاراکال (قره-کال) هم می‌گویند.

۶- قارا تورپاق:

نام روستا و در قارا تورپاق، "قارا" سیاهی خاک را نشان می‌دهد.

۷- قارامیق:

دو نوع میوه وحشی و یا کوهی داریم قارامیق و قیزامیق، قارامیق با رسیدن سیاه و قیزامیق با رسیدن قیرمیز می‌شود و در قارامیق "قارا" سیاهی میوه رسیده را نشان می‌دهد.

فارس‌ها به قارامیق، زرشک_کوهی می‌گویند و کرمانج‌ها آنرا زرک تلفظ می‌کنند.

۸- قاراخان:

در قاراخان، "قارا" به قدرت و عظمت خان اشاره می‌کند.

۹- قارامئیدان:

در قارا مئیدان "قارا" هم بزرگی را نشان می‌دهد و هم شرایط بد و سخت میدان را.

۱۰- قاراناقچاق:

در خراسان به مریض "نابق" می‌گویند و در قاراناقچاق، "قارا" امراض سخت و خطرناک را نشان می‌دهد.

۱۱- قاراقیش:

در قارا قیش، "قارا" سختی زمستان را ایضاح می‌کند. با نزدیک شدن قیش می‌گفتند:

"گئنه قارا قیش باسدی اوستوموزدن".

۱۲- قارایئر:

در قارا یئر "قارا" اشاره به قبر است.

۱۳- قارابخت:

در قارا بخت، "قارا" به سرنوشت بد اشاره می‌کند.

۱۴- قاراباسماق:

در قاراباسماق، "قارا" اشاره به کابوس و خوابهای آشفته و ترسناک است.

۱۵- قاراقورخوم:

اولتیماتوم، در قارا قورخوم "قارا" تهدید و اگر این کار را نکنید ائله و بئله می‌کنم و می‌کنیم را نشان می‌دهد.

۱۶- قاراقووون:

در قاراقووون "قارا" سیاهی پوست خربزه را نشان می‌دهد.

۱۷- قاراقولاق:

نام یک نوع گربه وحشی در خراسان است و در قارا قولاق، "قارا" سیاهی گوش‌های گربه وحشی را نشان می‌دهد.

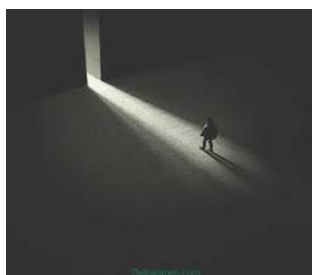
۱۸- قارامال:

در قارا مال، "قارا" اشاره به حیوانات بزرگ سر است.

چند ضرب_المثل:

"آق گؤن آدمی آغارتیر،" قارا گؤن آدمی قارالتیر".

"آق قیزین آق دردی وار، قارا قیزین قارا دردی".





آن، از «آذری» ابزاری برای تضعیف و تحریف هویت آذربایجانی بسازند. این همان چیزی است که می‌توان «اشتباه ساختگی» نامید — خطایی طراحی‌شده برای مشغول کردن ذهن‌ها و دور نگه داشتن آن‌ها از اصل قضیه.

واکنش احساسی و دام واژه.

در برابر این تحریف، بسیاری از فعالان و روشنفکران آذربایجانی، با نیت صادقانه اما از سر واکنش و حساسیت، سال‌هاست انرژی فکری و اجتماعی خود را صرف مبارزه با خود این واژه کرده‌اند. آن‌ها کوشیده‌اند ثابت کنند که واژه‌ی «آذری» ساختگی است، ریشه ندارد یا توسط احمد کسروی جعل شده است.

اما واقعیت این است که اصل مسئله نه در لفظ «آذری»، بلکه در نیت سیاسی سوءاستفاده از آن نهفته است. واژه‌ای که در تمام جهان معنایی روشن و پذیرفته‌شده دارد، در ذهن ما به میدان جدالی بی‌پایان بدل شد — جدالی که ما را از پرداختن به مسائل واقعی‌تر بازداشت.

فراتر از تئوری کسروی

برداشتی که معمولاً از دیدگاه احمد کسروی درباره‌ی واژه‌ی «آذری» نقل می‌شود، ناقص و نادرست است. اما حتی اگر بپذیریم که نظریه‌ی او درباره‌ی ریشه‌ی زبان مردم آذربایجان کاملاً غلط بوده، باز هم هیچ‌یک از مشکلات واقعی آذربایجان — از تبعیض زبانی و فرهنگی گرفته تا بی‌عدالتی اقتصادی و سیاسی — با این اثبات برطرف نخواهد شد.

در حقیقت، تمرکز بر غلط یا درست بودن نظریه‌ی کسروی، دردی را دوا نمی‌کند؛ برعکس ما را — چه در حالت موافقت و چه مخالفت — به میدان فکری او وابسته می‌سازد. در هر دو حالت، او در مرکز باقی می‌ماند و ما در مدار او می‌چرخیم.

واژه آذری، اشتباه ساختگی



واژه‌ها گاهی سرنوشت ملت‌ها را تغییر می‌دهند.

برخی واژه‌ها، اگرچه ساده و بی‌خطر به نظر می‌رسند، می‌توانند به ابزاری برای شکل‌دادن یا تحریف هویت جمعی تبدیل شوند. «آذری» یکی از این واژه‌هاست — واژه‌ای که در اصل به معنای «منسوب به آذربایجان» است، اما در ایران معنایی سیاسی و انحرافی بر آن بار شده است.

این نوشته تلاشی است برای نگرستن دوباره به این واژه و دعوتی از روشنفکران آذربایجانی برای رهایی از دام بحث‌های فرعی و بازگشت به مسئله‌ی اصلی: هویت، معنا و عدالت واقعی آذربایجان.

مقدمه

آنان واژه‌ای ساختند تا ذهن‌ها از واقعیت آذربایجان منحرف شود — و ما هنوز سرگرم همان واژه‌ایم.

در میان واژگانی که با هویت فرهنگی و ملی مردم آذربایجان پیوند دارند، شاید هیچ واژه‌ای به اندازه‌ی «آذری» موضوع سوءتفاهم، حساسیت و مناقشه نبوده است. واژه‌ای ساده، که در نگاه نخست زیبا و بی‌ضرر به نظر می‌رسد، اما سال‌هاست به میدان کشمکش‌های زبانی، فرهنگی و سیاسی تبدیل شده است.

در اصل، این واژه معنایی روشن و طبیعی دارد: منسوب به آذربایجان. در همه‌ی زبان‌های دنیا — از انگلیسی و روسی گرفته تا عربی، ترکی و فارسی — وقتی از آذری (Azəri) سخن گفته می‌شود، مقصود همان است که منطق زبان حکم می‌کند: هر آن‌چه به هویت، مردم یا سرزمین آذربایجان تعلق دارد.

اما در ایران، در سایه‌ی سیاست‌ها و نیت‌های خاص، این واژه به تدریج و از مسیر طبیعی خود منحرف شد. برخی جریان‌ها کوشیدند با تحمیل معنایی تازه و تحریف‌شده بر

(شماره ۲ سال چهارم ابان ۱۳۳۸ هجری شمسی) به عنوان سر مقاله به چاپ رسیده است جلب می‌کنم:

"زبان ترکی زبانی است که نه تنها در آذربایجان و زنجان بلکه ته حدود همدان و قزوین هم نفوذ کرده حتی در اندرون کشور در قلب فارس که مهد تمدن بوده است سایه هولناک خود را بر سیاه چادر های ایل قشقایی افکنده و همواره چون گاز انبری در شمال و غرب ایران از قفقاز تا آسیای صغیر مخفیانه دهان برای بلعیدن باز کرده است پس باید هر طور شده وبه هر طریق ممکن این زبان بیگانه را از بین ببریم.

شاید بگویند غیر از زبان ترکی زبانها و لهجه های دیگری نیز در ایران مرسوم استاز جمله عربی ترکمنی کردی و بلوچی و لری و گیلکی و مازندرانی و جز اینها. پس این همه را چگونه میتوان از بین برد؟

نخست آنکه هیچ یک از اینها جز چهارز تایی اول زبان یا لهجه ای نیست که میان ایرانیوهمسایگانش مشترک باشد تا به نحوی احتمال خطر خارجی برود و غیر از دوتای نخست که اولی سامی و دومی تورانی است کلیه ی زبانهای دیگر مرسوم در ایران لهجه های ایرانی است (حتی کردی).... و هیچ یک مانند زبان ترکی خطرناک نمیباشند. با زبان ترکی نمیتوان با مدارا برخورد نمود یعنی انتظار کشید که به تدریج جای خود را به زبان فصیح ایرانی(فارسی) بدهد.

برای این کار باید هزارها کتاب و رساله دلنشین کم بها به زبان فارسی به خصوص در آذربایجان و خوزستان منتشر کرد. می توان ایلات فارس زبان را به مناطق بیگانه زبان(ترک زبان و عرب زبان) فرستاد و در انجا ده نشین کرد و در عوض ایلات بیگانه زبان ان نقاط را به جای انها به ان نقاط فرستاده وساکن نمود. اسامی جغرافیایی را که به زبانهای خارجی ویادگار تاخت و تاز چنگیز و تیموراست باید به نامهای فارسی برگردانید. باید مملکت را مناسب با مقصود تقسیمات جدید اداری نموده واسامی فارس و آذربایجان و کردستان و عربستان را ترک گفت.

اگر مردم آذربایجان توانستند روزنامه های ترکی را به آسانی بخوانند و به ترکی چیز بنویسند. شعر بگویند دیگر چه نیازی به فارسی خواهند داشت میخوام آموزش زبان فارسی را اجباری و مجانی و عمومی نمایند و وسائل این کار را فراهم کنند .. برای من تردیدی نیست که بی هیچ

براستی که چه فرقی می‌کند که تو را چه بنامند، وقتی از ابتدایی‌ترین حقوق زبانی، فرهنگی و سیاسی خود محروم هستی؟

معنا یا لفظ؟

واژه‌ی «آذری» در این میان به ابزاری برای انحراف ذهن‌ها از مسائل بنیادین تبدیل شده است؛ موضوعی فرعی که روشنفکران و کنشگران را از پرداختن به ریشه‌ها باز می‌دارد. به بیان دیگر، ما بر سرِ واژه درجا زده‌ایم، در حالی که معنا در سایه مانده است.

این همان اشتباه ساختگی است: دام فکری‌ای که توجه انسان را از مسئله‌ی اصلی منحرف می‌سازد.

دوراه پیش رو

با این مسئله می‌توان دوگونه برخورد کرد: یا مانند پیش‌کسوتان آذربایجانی مانند دکتر ذهابی، استاد فرزانه و بسیاری دیگر، واژه‌ی آذری را در چارچوب علمی و فرهنگی خود بازتعریف مثبت (منیمسه‌مک) کنیم، یا آن‌که باقی عمر و توان خویش را در جدالی بی‌پایان با یک واژه به هدر دهیم.

روشنفکران آذربایجانی اگر می‌خواهند نقش تاریخی خود را باز یابند، باید از این دام‌ها عبور کنند — از دام واژه، از دام واکنش، و از دام انحراف .

معرفی یکی از بنیانگذاران ترک ستیزی در ایران!

یکی از کسانی که در تدوین وبه اجرا در آوردن سیاست های شوم ترک ستیزی در ایران قبل از انقلاب نقش داشت «محمود افشار یزدی» است وی ازجمله سیاستمداران ضد ترک و ضد عرب بود که از سویی با دربار رضا شاه و از سوی دیگر بااستعمار انگلیس ارتباط نزدیکی داشت و همین ارتباط ها سبب شده بود که ثروت هنگفتی به هم بزند واین ثروت عظیم را در جهت اجرایی نمودن سیاستهای خود صرف میکرد.

جهت آشنایی بیشتر باسیاست های نژادپرستانه این تنورسین دربار پهلوی توجه شما را به مقاله ای ازایشان با عنوان (یگانگی ایرانیان و زبان فارسی) که در ماهنامه آینده



سامانیان به‌ویژه در دربار ایشان، شتاب و گستره‌ی بیشتری یافت. سامانیان، منسوب به قریه‌ی سامان در حوالی سمرقند، در اصل از خاندان‌های محلی بودایی یا زرتشتی بوده و با عنوان «سامان‌خدا» (به معنای بزرگ سامان) شناخته می‌شدند. این خاندان فتودال، از سال ۲۰۴ تا ۳۹۰ هجری قمری، در نواحی ماوراءالنهر (ترکستان امروزی) و سپس در خراسان نفوذ داشتند. دوران اقتدار اصلی آنان از امیر اسماعیل تا نوح بن نصر (۲۷۹ تا ۳۴۳ هـ.ق) ادامه یافت.

سامانیان برای رهایی از سلطه‌ی فرهنگی و اداری اعراب، تصمیم گرفتند زبان عربی را از دیوان‌ها حذف و زبان دیگری را جایگزین آن سازند. از این‌رو، به دستور و حمایت سلاطین سامانی، دانشمندان و ادیبان وابسته به جریان شعوبیه (که تجربه‌ی مشابهی در دربارهای پیشین، از جمله در میان سیمجوریان ترک، داشتند) گرد هم آمدند تا زبان جدیدی پدید آورند.

زبان تازه باید نه عربی می‌بود و نه زبان قومی خاص تا حساسیت دیگر اقوام را برنیزد. نتیجه‌ی این کوشش‌ها زبانی بود که «دری» نام گرفت. در آغاز، شمار گویندگان و نویسندگان این زبان اندک بود، اما به تدریج و با حمایت سامانیان و سپس سلاطین ترک‌تبار مانند غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان، زبان دری از شرق به غرب گسترش یافت.

وجه‌تسمیه‌ی واژه‌ی «دری» به «درب دربار» نسبت داده شده است، تا بدین وسیله شأنی درباری و اشرافی برای آن پدید آورند. در مقابل، زبان دیگر اقوام را «زبان رعایا» یا «عوام» می‌خواندند. از همین ریشه، اصطلاح عامیانه‌ی «دری‌وری گفتن» نیز پدید آمده است؛ اصطلاحی که تا امروز میان فارسی‌زبانان، به‌ویژه تهرانی‌ها، رواج دارد، هرچند بسیاری از گویندگان آن از منشأ تاریخی این تعبیر آگاه نیستند.

در دوران سامانیان و حکومت‌های پس از آنان، نگارش در دیوان‌ها تنها به زبان دری پذیرفته می‌شد. چنان‌که اگر کسی عریضه‌ای به زبانی دیگر می‌نوشت، غالباً رد می‌گردید. بدین سبب، در دروازه‌های قصرها و دیوان‌های حکومتی، کاتبان و منشیان ویژه‌ای مستقر بودند تا نامه‌ها و درخواست‌های مردم را به زبان دری بنگارند. با گذشت

زحمت و دردسری برای هیچ کس و مخالفتی از هیچ کجا به مقصود خواهیم رسید.

بی‌آنکه آذربایجان‌ها احساس کرده باشند بعد از پنجاه سال به زبان فارسی صحبت خواهند کرد باید اینکار حتماً به دست خود آذربایجان‌ها صورت گیرد.....مطلب از دو حال خارج نیست یا آذربایجان ایرانی هست یا نیست اگر هست ترک نمیتواند باشد. آذربایجانیان خود باید پیش قدم شوند و زبان ملی خود را رواج دهند و تا کمکم زبان ترکی که یک زبان خارجی است از بین برود."

▲ بررسی تاریخی و زبان‌شناختی واژگان

«تیرمه»، «سورمه» و «وسمه» و پیوند آن با

شکل‌گیری زبان فارسی دری



در میان وسایل آرایشی مورد استفاده‌ی بانوان، سه واژه‌ی «تیرمه»، «سورمه» و «وسمه» وجود دارد که هر سه منشأ ترکی دارند و در زبان فارسی دری به‌صورت تحریف‌شده‌ی «ترمه»، «سرمه» و «وسمه» به کار می‌روند. نکته‌ی قابل توجه آن است که در زبان فارسی معادلی اصیل برای این واژگان وجود ندارد. به بیان دیگر، این ابزار که در زندگی روزمره‌ی اقوام مختلف کاربرد داشته‌اند — «ترمه» برای زینت سر، «سرمه» برای مژه و چشم، و «وسمه» برای ابرو — نام‌هایی غیر فارسی دارند.

واقعیت این است که اقوام گوناگون در طول تاریخ پر فراز و نشیب خود، بر اساس نیازهای روزمره، ابزار و وسایل متعددی را ابداع کرده و برای هر یک نامی برگزیده‌اند. اما نبود معادل فارسی برای چنین واژگانی، ریشه در فرآیند پیچیده و تاریخی شکل‌گیری زبان فارسی دری دارد.

از اوایل قرن سوم هجری قمری، و حتی پیش از آن، نهضتی به نام «شعوبیه» شکل گرفته بود که در دوران

مفهوم ایران‌شهر را بفهم!

دکتر مریم موسوی



منش و تفکر یک ایران‌شهری را در تصویر ملاحظه میکنید. احتمال با عدد چهارهزاروپانصد سال، به تاریخ ورود قبایل آریایی به فلات ایران اشاره میکند!

علیرغم القائات غرب که تمدن و مدنیت را از آن خود می‌دانند و تمدن‌های دیگر را به علت مهاجرت اجدادشان به آن مناطق تبلیغ میکنند، ایران قبل از مهاجرت اقوام آریایی بومیانی داشت و جزو متمدن‌ترین مناطق جهان بوده است. پانفارسیسم از دو مساله فراری است. یکم ایران قبل آریایی‌ها؛ دوم آریایی‌ها قبل ایران. همین است که کتب تاریخ ایران را با هخامنشیان شروع میکنند.

ایران قبل آریایی‌ها؛ صاحب خط، قانون، حکومت، دین و فرهنگ فاخر، موسیقی، رقص، طب و... بوده است. حکومت‌های هخامنشیان و ساسانیان بر پایه تمدنی بومیان فلات ایران همچون ایلامیان، اورارتو و تمدن‌های بین النهرین همچون سومریان، آشوریان، بابل و... بنا شده‌اند. اغلب کتیبه‌های هخامنشی به زبان و خط بومیان فلات ایران است. تقسیم سال به دوازده ماه و جشن گرفتن روز اول سال جدید و... جملگی رسوم بومی فلات ایران‌اند. معماری و نمادهای منسوب به این دو حکومت نیز به جد متأثر از آشور، بابل و... است. جالب اینکه، مارکرهای ژنتیکی ما ایرانیان امروزی، نشانگر تداوم نسل بومیان فلات ایران است.

ما در ایران امروزی برخلاف دنیا با فاشیسم روشنفکری مواجهیم. سابقه ندارد و تا به حال دیده نشده است که

زمان، شمار این منشیان و میرزها فزونی یافت و دانش و کاربرد این زبان از شرق به سوی غرب توسعه پیدا کرد. با وجود گسترش زبان دری، باید اذعان کرد که بنیاد اصلی آن از ناحیه‌ی تخارستان (افغانستان کنونی) برخاسته است. با این حال، شکل‌گیری و تکامل آن نتیجه‌ی تلفیق و اقتباس از زبان‌های گوناگون پیرامونی بود؛ به گونه‌ای که برخی ویژگی‌های آن یادآور یک زبان ساختگی «اسپرانتووار» است که در گذر زمان توسط کاتبان و منشیان و ادیبان درباری کامل‌تر گردید.

از قرن هفتم هجری به بعد، با ظهور شاعرانی چون سعدی و حافظ، تعبیر «فارسی دری» یا «فارسی تاجیکی» جایگزین واژه‌ی صرف «دری» شد. با این همه، همان‌گونه که پیش‌تر اشاره گردید، در این زبان تازه‌تأسیس، واژگان اصیل برای ابزار و وسایل ابتدایی زندگی، که نشانگر مراحل آغازین تمدن بشری و هویت قومی مردمان است، وجود نداشت و ندارد؛ از جمله واژگانی چون «تیرمه»، «سورمه» و «وسمه» و ده‌ها، بلکه صدها واژه‌ی مشابه دیگر. قسمتی از نوشته‌های محمود افشار (اواخر عمر خود در سال ۱۳۶۲) از بنیان‌گذاران مکتب پان فارسیسم در ایران

«من نمیگویم استعمال زبان ترکی را (در حد گفتگو میان مردم آذربایجان) قدغن کنند که زحمتی برای مردم کنونی ایجاد شود. ولی می‌خواهم آموزش فارسی را اجباری و مجانی و عمومی نمایند و وسایل این کار را فراهم آورند تا در ظرف سه سال یا زودتر همه مردم بدون استثنا هر دو زبان را بدانند. پس از آن کم کم و خود به خود کلمات فارسی به قدری در زبان ترکی داخل خواهد شد که حداقل صدی شصت آن فارسی خواهد بود و این نسبت روز به روز زیادتر می‌شود تا به صدی هفتاد برسد و دو زبان یکی خواهد شد ... اگر این سیاست فرهنگی را دولت بپذیرد و ملت هم کمک نماید. چه در آذربایجان و چه در سایر شهرستانها. برای من تردیدی نیست که بی هیچ زحمت و دردسر برای هیچ کس و مخالفتی از هیچ کجا به مقصود خواهیم رسید. بی آنکه آذربایجانی‌ها احساس کرده باشند. بعد از پنجاه سال به زبان فارسی ناحیه خودشان که باید آن را لهجه آذری تازه خواند صحبت خواهند کرد!

مرجع کتاب زبان فارسی در آذربایجان- موقوفات محمود افشار. گرد آوری ایرج افشار- ص ۲۹۰

<https://t.me/yurdumuz1>

فریدون ابراهیمی کیمدیر ؟



در این زمان از طرف وزارت امور خارجه و روزنامه اطلاعات بارها به او پیشنهاد همکاری می شد ولی او که خدمت به خلق را وظیفه اصلی خویش میدانست، پیشنهادهای مذکور را رد کرد و به سرزمین زادگاهش آذربایجان برگشت. ۳ شهریور ماه ۱۳۲۴ فراخوان ۱۲ ماده ای فرقه دموکرات آذربایجان منتشر شد. در این اعلامیه از ملت آذربایجان دعوت شده بود که برای مبارزه در راه آزادی با هم متحد شوند. این فراخوان مورد استقبال طبقات زحمتکش قرار گرفت.

در ۱۴ شهریورماه ۱۳۲۴، روزنامه "آذربایجان"، ارگان رسمی فرقه دموکرات آذربایجان منتشر شد. فریدون ابراهیمی در این زمان شروع به همکاری با "آذربایجان" کرد.

مقالات فریدون درباره تاریخ تمدن آذربایجان نقش مهمی در بیداری حس غرور ملی ملت آذربایجان داشت.

فریدون ابراهیمی در اولین کنگره فرقه دموکرات آذربایجان، که در ۹ مهرماه ۱۳۲۴، با شرکت ۲۳۷ نفر از نمایندگان ملت آذربایجان در تبریز تشکیل گردید، شرکت داشت.

پس از تشکیل مجلس مؤسسان، هیئت حکومت ملی خلق آذربایجان، که از ۳۹ نفر تشکیل می شد و میر جعفر پیشه وری در رأس آن قرار داشت، تعیین گردید.

فریدون ابراهیمی نیز جزء این هیئت انتخاب و سپس به سمت دادستان کل آذربایجان منصوب شد.

وقتی شاه مخلوع در ۲۱ آذرماه ۱۳۲۵، به آذربایجان وحشیانه حمله کرد فریدون ابراهیمی همراه با تعدادی رفقای خود، در داخل ساختمان کمیته مرکزی سنگر گرفته بودند و پس از ۳۴ ساعت نبرد مسلحانه دستگیر شدند.

او در زندان می گفت: "هرگز از دولت و شاه طلب عفو نکنید. ما به عفو این آقایان و شاه لعنت می فرستیم."

فریدون ابراهیمی در ساعت ۴ صبح روز اول خرداد ۱۳۲۶، در خیابان ستارخان تبریز، جلوی باغ گلستان در ۲۹ سالگی به دار آویخته شد. او با گامهایی محکم به سمت چوبه دار رفت و با حالتی تمسخرآمیز و نگاهی پر از نفرت به جلادان حکم کرد که طناب را به گردنش ببندازند.

در این روز ملت آذربایجان در ماتم فرو رفت. جوانان مبارز در تبریز دست به تظاهرات و اعتراض زدند و "کمیته های انتقام" تشکیل دادند.

<https://t.me/yurdumuz1>

فریدون ابراهیمی "عالی ترین مقام قضایی" حکومت ملی آذربایجان "در ۲۹ آبانماه ۱۳۲۷ در شهر آستارا متولد شد. پدرش غنی ابراهیمی از روشنفکران دوران خود بود، که در سال ۱۲۹۷ پس از تشکیل فرقه عدالت در رشت، به رهبری میرزا محمد آخوندزاده (سیروس) مبادرت به تاسیس تشکیلات فرقه عدالت در آستارا کرد.

وی در تیرماه ۱۲۹۹، پس از شرکت در اولین کنگره فرقه عدالت در شهر انزلی بنیانگذاری حزب کمونیست ایران، تشکیلات این حزب را در آستارا پایه گذاری کرد.

فریدون ابراهیمی در سال ۱۳۲۰، زمانی که در دانشکده حقوق دانشگاه تهران مشغول تحصیل بود، در جنبش دانشجویی شرکت فعال و موثر داشت.

وی فعالیت های ادبی خود را از سالهای اول ورود به دانشگاه آغاز و بزودی شروع به نوشتن مقالات سیاسی کرد. در سال ۱۳۲۲؛ پس از تاسیس روزنامه آژیر، توسط میر جعفر پیشه وری، شروع به همکاری با این روزنامه کرد و در همین سال به عضویت هیئت تحریریه درآمد.

فریدون در مقاله های خود به افشای امپریالیسم و سرسپردگان داخلی آن می پرداخت. وی با روزنامه های "خاور نو"، "آذربایجان" و سایر مطبوعات دموکراتیک همکاری می کرد و مقالات زیادی در تحلیل مسائل اجتماعی و سیاسی روز می نوشت.

فریدون ابراهیمی در خرداد ماه ۱۳۲۴ در رشته حقوق سیاسی فارغ التحصیل شد. وی علاوه بر زبان مادری، به زبانهای فارسی، فرانسه و عربی تسلط کامل داشت.



ناغیل و اویکو لریمیز

Nağıl və hekayələrimiz

آذربایجان تورکجه سینده بیر سیرا ناغیللارین

لورمیه وئرسیالاری

"قاری ننه تاغیلی"

یازار: اسماعیل اولکر



بیری واریدی، بیری یوخ ایدی...

چؤلرین بیرینده یوخسولجا بیر قاری ننه اؤز نوّه-سی "ممت" ایله یاشاییردی... بو عائیلّه-نین دنیا مالیندان بیر آریق اینکلری وارایدی .

هر گون سحر چاغی قاری ننه، ممدی اویداردی، اینکلرینی پیّه-دن آجیب چیخاریب چؤلده یاییب، اوتاریب بولاقدا سووarmاسی اوچون اونون قاباغینا قاتاردی...

بیر گون همیشه اولدوغو کیمین قاری ننه ممدی دبدیب دئییر: - اوغولم دور قاداسی، آپار اینیمیزی بایردا بیر آز گزدیب اوتاریب سونرا سوواریب گتیر...

ممت قالخیر اینیی دبدیب چؤلّه چیخاریر... بیر سوره یایاندان سونرا اونو بولاق باشیندا سووarmaغا گتیریر. سوسوز

اینک چامورلو بولاق باشینا یئتیشنده قاباق آیقلاری زویوب یخیلیب و بیر آیاغی سینیر ..!
ممت ال-آیاغینی ایتیریب قاچا - قاچا ائلرینه قاچیب ننه سینه

- "قاری ننه! قاری ننه! اینک بولاق باشیندا زویوب ییخیلدی، قاباق آیاغی سیندی!

یازیق قاری ننه چارشافینی قاپی آرخاسیندان گؤتورور، دوشور یولا، اینیین یانینا یئتیشیر، گؤرور بلی! اینک ییخیلیب و قاباق قیچلارینین دا بیری سینبیدیر!

قاری ننه اوریی یانا - یانا اوزونو توتوب بوزا دئییر:

-بوز! بوز! سن نه ظالیمسان!

بوز، آرخایین - آرخایین دئییر:

-نییه من ظالیم اولورام؟

-آخی اینیین آیاغینی دوردوغو یئرده نییه قیردین؟

-من ظالیم دئیيلم! ظالیم اولسایدیم، گون منی اریتمز ایدی!

قاری ننه، گئدیر یئتیشیر گونشین یانینا، دئییر:

-گون! گون! سن نه ظالیمسان!

گونش دئییر:

-من ظالیم دئیيلم! من ظالیم اولسایدیم، بولودلار منیم قاباغیمی کسمز ایدی!

اوزونو دؤندریر بولودا دئییر:

-بولوت! بولوت سن نه ظالیمسان!

بولوت دئییر: - من ظالیم دئیيلم! من ظالیم اولسایدیم، یاغیش مندن یاغماز ایدی!

گئدیب یاغیشا دئییر:

-یاغیش! یاغیش! سن نه ظالیمسان!

یاغیش دئییر:

-من ظالیم دئیيلم، من ظالیم اولسایدیم، گوی اوت مندن گؤیرمز ایدی .

قاری ننه گئدیر چمنین یانینا دئییر:

-گوی اوت! گوی اوت! سن نه ظالیمسان!

چمن قاری ننه-یه دئییر:

-من ظالیم دئیيلم، من ظالیم اولسایدیم، داوار منی یتمز ایدی .

گئدیر تاپیر داواری دئییر:

-داوار! داوار! سن نه ظالیمسان!

داوار دئییر:

در آثار حماسی چون اوغوزنامه و دده قورقود، زندگی و فتوحات او در قالب روایت‌های افسانه‌ای و حماسی نقل شده است؛ همان‌گونه که رستم در شاهنامه نماد پهلوانی ایرانی است، اوغوز خان نیز نماد پهلوانی و دولت‌سازی در میان اقوام ترک است.

۲. قبایل ۲۴گانه‌ی اوغوز - ریشه‌ی تاریخی اقوام ترک «اوغوزلار» نام گروه بزرگی از اقوام ترک‌تبار است که از دوران باستان در نواحی میان آسیای میانه تا غرب ایران و آناتولی زندگی می‌کردند.

با گسترش اسلام، این قبایل آن را پذیرفتند و فرهنگ اسلامی را در میان جوامع ترک‌زبان گسترش دادند، بی‌آن‌که جایگاه تاریخی‌شان تغییر کند.

از میان قبایل ۲۴گانه‌ی اوغوز، چند تیره نقش بسیار مهمی در تاریخ منطقه داشتند:

■ قینیق — (Qınıq) بنیان‌گذار دولت سلجوقی

■ قایی — (Qayı) بنیان‌گذار خلافت عثمانی

■ افشار — (Afşar) بنیان‌گذار دولت افشاریه در ایران

■ بایات، بایندر، بیگدلی — از قبایل پرنفوذ آذربایجان و ایران

بازماندگان این قبایل در کشورهای ترکیه، ایران، ترکمنستان، جمهوری آذربایجان، عراق و سوریه حضور دارند و پیوند فرهنگی و زبانی میان این سرزمین‌ها را زنده نگه داشته‌اند.

۳. اوغوزنامه - حماسه‌ی بنیان‌گذار ملت ترک «اوغوزنامه» مجموعه‌ای از روایت‌های حماسی و تاریخی در ادبیات کلاسیک ترکی است.

در این آثار، ماجراهای زندگی اوغوز خان و سرگذشت فرزندان‌ش (قبایل ۲۴گانه) به زبان شاعرانه و حماسی بیان شده است.

اوغوزنامه را می‌توان کهن‌ترین و اصیل‌ترین منبع مکتوب زبان و ادبیات اوغوزی دانست؛ شاخه‌ای که بعدها زبان‌های ترکی آذربایجانی، ترکی استانبولی و ترکمنی از آن پدید آمدند.

«اوغوز» تنها یک نام تاریخی نیست، بلکه نمادی از هویت مشترک، وحدت فرهنگی و پیوند زبانی اقوام ترک است؛ از آسیای میانه تا آذربایجان و آناتولی، این واژه یادآور ریشه‌ی مشترکی است که هنوز در زبان، شعر و فرهنگ آذربایجان زنده است.

-من ظالیم دئییلیم! من ظالیم اولسایدیم، قصاب منی کسمز ایدی!

قاری ننه گئدیر قصابین یانینا، دئییر:

-قصاب! قصاب سن نه ظالیمسان!

قصاب دئییر:

-من ظالیم دئییلیم! من ظالیم اولسایدیم، سیچانلار منیم پولومو بو دلیکدن او دلییه چکمز ایدی...

اوز توتور سیچانا دئییر:

-سیچان! سیچان! سن نه ظالیمسان!

سیچان دئییر:

-من ظالیم دئییلیم! من ظالیم اولسایدیم، پیشیک منی توتوپ یئمز ایدی.

قاری ننه گئدیر سونوندا پیشییی تاپیب اونا دئییر:

-پیشیک! پیشیک! سن نه ظالیمسان!

پیشیک دئییر:

-من ظالیم! ظالیم! ظالیم!

یوک اوستو یایلاغیمدیر

یوک آلتی قیشلاغیمدیر!

کولا دامدا دورارام

بوغلاریمی بورارام

تزه گلین گلنده

بیر شاپالاق وورارام..!

سون — ۱۴۰۴/۸/۶ — اورمو

اوغوز، اوغوز خان و اوغوزنامه

امیرحسین محمدی

در مسیر شناخت تاریخ و ادبیات ترکی آذربایجانی، واژه‌ی «اوغوز (Oğuz)» از مفاهیم بنیادی و پرتکرار است؛ واژه‌ای که در متون کهن، افسانه‌ها و حتی در زبان امروزی ردی از آن دیده می‌شود.

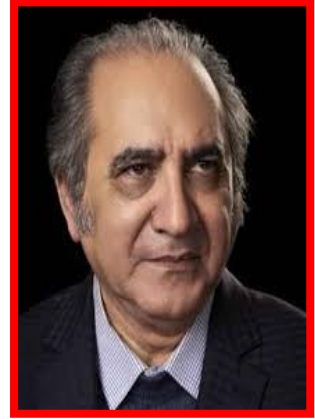
۱. اوغوز خان - نماد نیرومندی، خرد و یگانگی اوغوز خان (Oğuz Xan) شخصیتی اسطوره‌ای در تاریخ و اساطیر ترکان و آذربایجانی‌هاست.

در روایت‌های کهن، او بنیان‌گذار و نیای بزرگ اقوام ترک معرفی می‌شود؛ مظهر قدرت، عدالت و خرد جمعی.



آدم حوآنین داستانی

علیرضا دیحق



دانماقلا ، سئوگی و باریش سعادتی نی ، یئر اوزو هئج واخت دادمایا !!" دییه رک تانری آدم ین نسلین دن یارانان مقدس پیغمبرلره و اینسانلارا ایشاره ائتدی. جبرئیل امر اولدو یئر اوزون ده کی آغ ، قارا ، قیرمیزی و کول رنگ لی تورپاق لاری ، آلچاق لاردان و اوجالاردان آزجا ییغیب گتیرمک له دؤرد جوهره سویونان اونلاری قاتا و پالچیق دوزلده . جبرئیل بولاقلاردان چاغلایان دوم دورو صاف و ایچمه لی سولاری ، دنیز لرده دالغالانان شور و آجی سولاری ، گندووسویی ایله بیر لیک ده او تورپاق لارا جالایارق یوموشاق بیر پالچیق دوغروتدو .

اولو تانری نین ایراده سی له او زیغ پالچیق دان ایسه "آدم " یوغرولدی. آلاهی تعالا او گون کی جومعه یدی و گون باتان چاغلاری ایدی ، اؤز نفسی له اونون جیسمینه روح وئره رک آدم حیات تاپدی و ایلك ایشی آسقیاراق آلاهی تعالا یا شوکر ائتمک اولدی و بو آن دا ، گؤز قاماشدران ایشیق لار گؤی اوزه رینی و بوتون کائیناتی بورودی. سونرا همان پالچیق دان " حوا " یوغرولوب روح تاپدیقا ، او اؤز گؤزل لی یی و شیرین دانیشیقی ایله آدمی اؤزونه واله و شئیدا ائتدی. آدم گؤردو حوا سیز یاشایا بیلمه یه جک و تانری نین امری له آدم ، حوآنی اؤزونه ساری چکه رک بئله لیک له اونلارین نیکاحی قیلیندی.

تانری بوتون مَلک لردن ایسته دی آدمه سجده قیلسین لار کی هامی ملک لر بوایشی گؤرسه لرده ، ایلیس سؤزه باخمادی. البته سجده ائتمک تکجه تانری یا لاییق ایدی کی بو آن دا ، تانری ملک لری سیناغا چکمک اوچون بو ایشی اونلاردان ایسته میشدی . بو آرادا ایلیس ، امتحان دان چیخا بیلمه دی و تانری یا خطاب دئدی :

" منی آدمه سجده ائتمک دن معاف قیل کی من سنین بنده لی بین دن و عیبادتیندن هئج واخت چکینمه یه یه جه یم و بو اوزدن منی باغیشلا ."

رحمت باغیشلایان و اوجا تانری دا بووردو :

" سنین بنده لی ین هئج احتیاجیم یوخدور و بیلدی بین کیمی بوتون وارلیق لار منیم ایراده م دن آسیلی دیلار !"

ایلیس اوزونی تانری یا توتوب اونون کَرَم دریا سیندان و اؤز ائتدی یی ثواب و عیبادت لردن سؤز آجدی :

"تکجه ایکی رکعت نمازیم دؤرد مین ایل گؤی اوزونده دوام انده رک تانری سئوگیسی له آلیشیب یاناراق هم مه

آدم یئره هبوط ائتمه دن اول ، یئددی مین ایل ایدی کی یئر اوزون ده ملک لر ، اینس لر و جین لر تانری نین مرحمتی و لطفو ایله حیات سوروردولر . آنجاق جین لر واینس لر دوستجا و قارداش جا یاشامادان ، مین لر چیرکین ، پیس و گوناہ ایش لره قاریشاراق ، طاماح لاری و کین لری نن سئوگی نی اونودوب ملک لرین حیاتی نی دا تهلوکه یه سالیب اونلار لا ساواشا باشلامیشدیلار .

تانری بیر گون گؤی اوزه رین ده کی آن مقدس ملاکه لره کی گئجه گوندوزلری اونون نییایشی له کئچیردی امر ائتدی عرش دن یئراوزونه نظر سالیب گؤره لر کی اونون بؤیوک قودرتی له یاشام تاپان بو یارانش لار ، نئجه اییرنج بیر لجنه بولاشیب لار .

ملاکه لر آشاغیا باخارکن ، یئر اوزونی قان گؤلر گؤروب معصوم مَلک لری جین لر جیناغیندا اسیر حیس ائتدیلر. جینیایت ، یالان ، اوغورلوق ، هؤس و دویمادان ثروت داليجا حقّی ناحقّ ائله مک اونلارین اوره یینی سیخدی. تانری بووردی :

" یئر اوزونه بیر خلیفه یوللامالی یام و ایراده ائتمی شَم آدمی یاراتماقلا ، بوتون گؤزل حیس لر ، دوشونجه و عمل لر یئر اوزونه حاکیم اولار ."

ملک لر دیله گلیب " نییه به بیز لر ایچین دن بیر خلیفه سئچمیرسن کی هم مه شه سنی سجده ائتمک ده ییق و هئج بیر گوناہ بیزدن گؤرونمه ییب. قورخوموز اودور کی بو یئنی یارانش و اوندان تۆره نن لر، اینس لر و جین لر کیمی یئر اوزونو لکه له یه لرو سنین وارلیقینی اونودوب



نهایت ده بیر ایلان اونون فعلینه اویوب ایبلیری آغزیندا گیزله ده رک جَنته آپاردی.

ایبلیری ایلان قیلیغیندا آدمه دئدی :

" گلمی شه م موشتولوغا کی بوندان بئله ، تانری او آغاجین بوتون نعمت لرینی سیزه حلال ائدیبدی !"
آدم بو سؤزاره اویمادان ایلان دان اوزاقلاشدی و ایبلیری
ین تکجه چاره سی حوآنی آلداتماق اولدی. ایبلیری حوآنی
گؤروب اونا یاخین لاشدیقدا دئدی :

"گلمی شَم سَنه بشارت وئر ه م . آدم نن اؤنجه ده سَنه .
نییه کی اگر آدم ین سن دن تَغز بو ایش دن خبری اولسا
، او سن دن اؤنجه گئدیبد او مقدس آغاجین میولرین دن
ییه جک کی دنیا دوردوقجا اونون دیلی هم مه شه سَنه
اوزون اولسون . بشارت ده بودور کی آلاهِ تعالا او آغاجین
نعمت لرینی بو گون دن بئله سیزه حلال ائدیبدی ."

حوآ سئوینجین دن و او فیکرین له کی هم مه شه سؤز
اونون اولا، گئدیر او آغاجا ساری و ملک لر قاباغینی آلسا
لاردا ، تانری نین ایسته یی اوزره اوننان ایش لری اولمور تا
او ، اؤز دوشونجه سی و ایراده سی له تصمیم توتا.
حوآ ، آدمی ده گؤزل لیک جاذیبه لری له آلدادارق ، اونودا
اؤزوله بیرلیک ده او آغاجین میوه سینی یئمه یه دعوت
ائتدی.

آدم حوا بیر آله دریب هره سی اوندان بیر دیش یییه رک
بؤیوک تانری اونلارا ظاهر اولوب گوناها باتدیق لاریندان
سؤز آچاراق ایراده سین دن دانیشدی و اونلارین یئره
هبوط ائتمه لریندن. آنجاق آدم بو جور آسانلیق لا ایبلیرسه
اویدوق لارینی گؤره رک تانری دان بیر نئچه دیله یی
اولدو :

شه سجده ده و عیبادت ده اولموشام وبو اوزدن ده
پاداشیمی دیله بیر ه م ."

تانری بویوردی : " سنی بهشت دن آتماغیما هئج سؤز یوخ
دی. آما یئر اوزون ده کی فانی دونیاده ، هر نه گؤیلون
ایستیرسه دئه کی سن دن اسیرگه مه یه جه یم ."
ایبلیری ین گؤزلری، تانری نین بو آغیر غضبین دن قان
چاناغینا دؤنسه ده آغلارکن دئدی :

" قیامت ه جان یاشار بیر حیات ایستیره م و اینسانلارین
ایلی یینه ، سومویونه و اوره ک لرینه گیرمک ایذنی و
هابئله چئشیدلی قییافه لره دوشوب اینسانلاری آلداتماق
گوجو ."

تانری نین ایسته یی له ایبلیری بو گوج لره صاحب اولوب
جنت دن چیخاریلدی و قاوولا – قاوولا آند ایچدی کی یئر
اوزونده هامی نی گوناها سالیب اونلاری مال ییغماغا
،جینایته و شهوته سورمه یه و حرام ایش لره قاریش
دیرماغا چالیشا ! هم ده اگر صالح ، مقدس و پاک
اینسانلارین قلبینده ، اؤزونه یئر آچانما سادا باشقا جیلید
لره گیریب اونلاری دا عذاب و مصیبت ه سالا ."

اولو تانری کی آدمی یاراتمیشدی یئرده اؤزونه خلیفه ائده
،ایبلیرین شریندن اوزاق قالسین دییه ، آدم و حوآیه جنت
ده یاشاماق ایمکانی یاراتدی و اونلاری گوناها ایشله مه دن
یئره گؤنده رمک ایسته مه دی. تکجه ایسته یی ده بو
اولدی :

" گؤستردی یم بو آغاها هئج واخت یاخین لاشمایین و
اونون میوه لرینی دادمایین تا همیشه لیک جنت آیاق لاری
نیزین آلتیندا اولا . باشقا هر نه وارسا آما سیزه عایید دیر ."
"

آغاجین اؤزل لی یی ده دونیانین بوتون میوه لرینی و
بیتگی لرینی یئتیشدیرمک گوجونه صاحب اولماغی ایدی.
او بوغدا ، انجیر ، اوزوم ، آله و مین لر میوه و گؤیه رتتی
نین قاینای ایدی کی هر نه ایراده ائتسه یدین آل اوزاداراق
اُوووج دا اولوردی.

ایبلیری ین اوخو داشا دَیب آدم حوانین جنت ده
یاشامالاری ، اونون آمالی نین پوچا چیخماسی کیمی بیر
زاد ایدی. اونا گؤره ده فیکره دوشوب اونلاری آلداتماق و
وسوسه ائتمک قرارینا گلدی. او یئرده ، گؤی ده و جنتین
اطرافیندا دیرگین حالدا دولشاراق جنت ه یول تاپماغ
اوچون بوتون ملاکه لره و وارلیق لارا اوز سالسادا سؤزو یئره
دوشدو.



آدم حوّا تانرى يا يالوارارق " قابيل " آديندا بير اوغول لارى اولدى كى بُلوغ ياشينا چاتديقدا جين لر نسلين دن اولان " جهانە " آدلى بير قيزلا وىلت ائتدى. قابيل دن سونرا قارداشى "هابيل" آنادان اولدى كى اودا گنج ليك ده جنت حورى لرى نين بيرى نى كى آدى "نزله" يدى ائولن دى.

هابيل ين بيليک لى و تانرى يا اولدوغو اينانچى اوزره ، اوجا و بۇيوک آلاھين امرى نى قرار اولدو كى آدم، اؤزون نى سورا هابيلي پيغمبر لى يە سئچە كى ايبليس ، بو سؤزو قابيله خبر وئره رك ، قابيل ده دوردى آتاسينا قارشى اعتراض . آدم ايلاهى ايلھام لاراساسيندا دوشونه رك هابيل له قابيلي يانينا چاغيريپ دئدى :

" هر ايکى نيزاؤز وار دؤولتى نيزدن تانرى اوچون بير تۇحفه سئچين كى هر هانسى نيزى آلاھ تعالا پيغمبر لى يە سئچسه، يوللادىغى نورلا اوھديه نى كاييناتا آپارا جاق دير. "

قابيل كى گؤزو دار و دونيا مالينا واله بيرى ايدى و ايشى اكينچى ليک ، اؤز بدطينت لى يى و خيستى له آل ده ائتدى يى تاخيل لارين آن درده ديمزينى آييريپ تانرى يا تقدیم ائتمک قرارينا گلدی . هابيل ده كى يئر اوزونده مال حثيوان بسله مك له چاليشيردى سوروسون دن آن گؤزل و پروار بير قوچ آييريپ تانرى يا هديه وئرمک قرارينا گلدی. بو آن دا گؤی اوزه رين دن يئره ساجيلان ايشيقلار گليب قوچو سئچە رك اونو گؤی لره گؤتوردو و بئله ليک له قابيلين سؤز يئرى سى هئچ قالمادی.

ايبليس آمما يئنە راحت دورماييب خسد ، کين و نيفرت دوغولارى له قابيلين اوره يينه يول تاپپ دئدى :

" قارداشيني اؤلدوروب آرادان آپارماسان سنين نسلين دن تۆره نى ائولاد لارين باشى همه مه شه ليک آشاغى اولاجاق و هابيل ين نؤادى دونيا واركن سنين ائولاد لاران حاکيم اولاجاق . "

قابيل ، وسوسه اولاراق هابيل ين باشيني داش لار لا آزيب اؤلدوررکن دوز ائله او لحظه اونون خانيمي " نزله " ده بير اوغلان دوغور كى سونرالارآدم اونا دا " هابيل " آدى وئير. قابيل قارداشيني قتله يئتيرديک ده ، گؤرور كى ايکى قارقا بير بيرى نين جانينا دوشه رك بيرى وسط ده اؤلورى و اوبيرى يئرى دئشيب اونى قويلويورى. قابيل بونو گؤردوک ده اودا قارداشى هابيلي تورپاق دا دفن ائتمه يە باشليز.



" ايبليس بئله بير گوجه صاحيب اولاراق بيزه ده باشقا بير مرحمت لر عنايت ائتمه لى سن كى بيزيم ده بير داھا ،جنتە قايتماق ايمكانى ميز اولا. "

تانرى بويوردو :

" سنه و بوتون صالح و فانى اينسانلارا كى سن له حوانين سؤ يوندان عمله گله جك لر ، يئنى دن جنتە قاووشماق مؤژده سى وئره رك ، سيزين هر گوناھيزى بير گوناھ حسابلاركن هر ثواب ايش لريزه اون برابر پاداش وئره جه ييم . "

آدم تانرى دان داھا آرتيق مرحمت ديله رك تانرى نين ايراده سى له توبه قاپيسى اؤله نه جان اينسانلارين اوزونه آچيق قويولدى و اونون رياضسى اوچون چاليشانلارا ، هم مه شه جبران ائتمک فرصتى وئريلدى.

بو معصيت اوزره آدم حوّا دا، ايبليس واپلان لا بير ليک ده يئر كوره سينه سورگون اولدولار . آمما بو آرادا آدم ين اوزو قاپ قارا اولاراق حوّا نى وحشت گؤتوردو . ائله اولدى كى ملاكه لرده آغلاييب تانرى دان آدمه مرحمت ديله ديلر.

تانرى آدمه رحم ائده رك امر ائتدى اوگونون صاباحى سى كى آيين اون اوچو يدى اوروج توتسون . آدم ده آيين اون اوچو سهل ايدى ايکى گون سورانى دا كى او گئجه لرى آيين ايشيقليقى هامى گونلردن چوخ اولار اوروج توتدى.

بئله ليک له آدم ين اوزو آغا چيخيب قره لکه لر اوزون دن سيليندى و جنت دن وئريلن يارپاقلارلا ، اوننان حوّا هر ايکيسى ده ناموس لاريني اؤرتدو لر . هابيله اونلارا اكينچى ليک و حثيواندارليق ين بيليگى ده اؤيره نيله رك ، ياشاييش ين آجى و شيرين لرى نى باش باشا قالدیلار . آدم حوّا آلاھ تعالایا سجده ائديب شوکر ائتمک له بوتون آرزولارى اؤزلرينى شيطان دان قوروماق ايدى.

آدم حوانين ايلک ائولاد لارى بير قيز اولاراق آدى " عناق " ايدى كى ايبليس ين حيله لرينه آلداناراق جين لر له آل بير اولوب اولمايان فساد و چيرکين ليک لردن چيخدى و آخيردا تانرى نين غضبى له بير بيرتيچى قورد ، اونو ديدة رك يئدى اوددى .

يامان اوزون اوتاق!

قدرت ابوالحسنی ساغالان (تورال)



سینیخ کۆرپویه یئتیشنده، تبریزدن گلن حاجی مهدی، مزدا وانئتین فرمانینی ساغالان کندینین یولونا طرف دؤندردي و یولون اوولینده آرابانی ساخلاادی. سونرا، دندنی بیره وئریب ایکی کیلومتیردن آرتیق توپراق-چانقیل کند یولونو یاواش-یاواش سوره رک، گلیب ساغالانا چاتدی. سوراقلاشا-سوراقلاشا، کلبه سیفعلی اوغلو قهرمانگیلین حیطلرینی تانیدی و او حیطه ساری سوردو. اوجا بوی خوت-شالوارلی حاجی آختاریب تاپدیغی قاپیدان آز قاباقلیقا ماشیندان اندی. آردیندانا حیطه دوغرو یئردی. بو حیطه یاشایان حاجی مهدینین قدیمکی موشریسی، قهرمان، ایکی ایل بوندان قاباق اونون تبریز بازاریندا اولان دوکانیندان بیر جوت فرش گؤتورموشدو. ائله او گونده فرشرلرینین بیرینین پولونو وئرمیشدی، آما او بیریسینین پولو قالیب اوچ آی سونرا وئریلجه گینه یاز یلاشمیشدیلا. او زامان قهرمان اولده وورغولامیشدی: "حاجی، منیم پولوم یوخدو ها! من نیسییه ایسته میرم!" آما حاجی دئمیشدی: "سندن پول ایستیین کیمدی مشه قهرمان؟! هر حالدا، اوچ آی دولموشدو و قهرماندان بیر خبر اولمامیشدی. بئله لیکله، باشینی قاشیماغا واختی اولمایان حاجی، قهرمانی تانیانلارلا دؤنه-دؤنه اونا سیفاریش گؤندریم، "بیر منی گل سین گؤرسون، واجیب ایشیم وار!" دئمیشدی. آنجاق، قهرمان گئچن ایکی ایلده حاجی مهدینین دوکانینین یاخیلیغیندا گؤرونمه میشدی.

بو خاطیره لری جانلاناراق، ایلک دفعه اولاراق بو کنده گلن حاجی مهدی، قهرمانگیلین ائولرینه یئتیشیب قاپیلارینی دؤیدو. چوخ چکمه دن، بیر جوان کیشی قاپیا گلیب، قیراخ یئر آدمینی گؤزدو. اونلار سلاملاشیب سونرادا دانیشدیلا.

آدم ، قابیل دن هابیلی سوروشاراق اونون یالان سؤزلرینه اویمادان دئییر :

" منی گؤتور جینایت یئرینه !"

آدم ، قیرخ گون هابيله یاس ساخلاسا، ائولاد ایتگی سی نین آجی سیندان ، اؤلنه جان اوزی گولمه دی.

ایبلیس یئنه قابیل دن آل چکمه دی و اونون آلی نن آلاولی بیر تونقال قلا دیب اود آلاوی بیرجه تانری یئرینه سیتاییش ائتمه یی یئر اوزون ده دَب ائتدیردی.

تانری آدمه " شیث " آدلی دؤردونجو بیر ائولاد دا وئیر کی اودا جنت گلین لری نین بیرى نن کی آدی " ناعمه " یدی ائوله نیری و بو ائولی لی یین میوه سی " حوریه " آدلی بیر قیز اولور کی اودا هابیل ین اوغلونان ازدواج ائدیر.

آدم ین اؤلومو یاخین لاشارکن اؤزون دن سونرا رسالتی و تانری نین اونا هدیه ائتدی یی بوتون ایلاهی بیلگی لری اوغلو شئیته تاپشیراراق دئدی :

" بو سیرری کیمسه یه دئمه کی قارداشین هابیل کیمی سنی ده آرادان آپارار لازر ."

آدم ین توپراقی جومعه گونو یوغرولدوغو کیمی ۹۳۶ ایل دن سونرا اون گون لوک بیر مریض لیک دن سونرا مقدس روحو عرشه ساری قاناد آچیری. حوّا دا بیر ایل دن سونرا ۱۵ گونلوک بیر ناخوشلوق کئچیره ر کن دونیاسینی دیشیب آدم ین مزاری یانیندا دفن اولدی.

آدم اؤلوم لحظه لرینده ، تانری نین مَلک لری جبرئیل ، میکائیل و عزرائیلی باشی اوستون ده گؤره رکن اونلارا اعتراض ائدیپ دئییر :

" من بيله سی هله منیم ۶۰ ایل عؤمروم دن قالیب دی و بو عجله ندن دی بيلمیره م . " بو آن دا جبرئیل کئچمیشی یادینا سالاراق دئییر :

" بیر گون تانری سنی پیغمبرلری نن گؤرؤشدوره رک ، سن داوود حضرت لری نه ۴۰ ایل عؤمری آز بيله رک ایسته میشدین کی ۶۰ ایل سنین عؤمرون دن کسیب قویسون اونون عؤمری اوستونه کی ائله بیل بوسؤزو سن یاددان چیخار دیب سان !"

آدم ، اونوتدوغو بو سؤز اوچون باغیش دیله ر کن ، بیرجه تانری نین اونا بئله بیر اوزون عؤمور وئرمه سی نه خاطیر،لاپ او سون لحظه لرینی ده آلاها شوکر ائتمک له توكه دیب و بیتیریر.

چوخالیب ائله چوخونون ائوینده او اوتاقدان اوزون اوتاقلار تیکیمیشدی. هر حالدا، مشه قهرمانین ایکی ایل قاباق حاضیرلادیغی قوناق اوتاغی، بو چاغا کیمی کنده تیکیلن ان اوزون اوتاق ایدی. اوتاغین یوخاری باشینا گندن آدام اوچ دفعه سلام وئرمه لی اولوردو! بئله جه، گئچن ایکی ایلده کندیلیرین چوخونون توی-دویونلری بو اوتاقدا دوزلنمیشدی. آما اوتاغی حاضیرلاماق، باشی سویوخ مشه قهرمانی یامان بورجا-خرجه سالمیشدی.

خلیل حاجی مهدینی گتیریب، قهرمانین اوتاغیندا اوتوردوب، اورانین گئچمیشیندن بئله-بئله سؤزلر دئدی. آما بو یامان اوزون اوتاغا گلندن، اؤز فرشلرینی تانییان و اونلارین یاخینیندا ایلشن حاجی مهدی، چوخراق فرشلره فیکیرلشیردی و هر دن بیرده سؤیله ییردی: "مشه قهرمانی تاپیب گتیرسز، منده تئز قئییده رم. پولومو آلاجاغام، یوخسا بو فرشی وائته آتیب آپاراجاغام!" اوند، خلیل ائشیکه یوللانیب یئیندن قاییدیردی و قوناق قهرمانین گلمکده اولدوغونا اینانديریردی.

هر نه ایدی، او گونده آخشام اولدو. قاش قارالاندا مشه قهرمانلا قارداشی محمدعلی اوزون اوتاغا گلدیلر. تازا گلنلر آياغا دوران حاجی مهدیله گؤروشوب اونا خوش گلدین دئدیله و گئچیب قوناغا یاخین ایلشدیلر. آز موددت، اوتاقداکیلار ساکیت-ساکیت بیر-بیرینه باخدیله. دییده، مشه قهرمان حاجی مهدیه، "حاجی گودشت ائله بورجووو یوباتمیشام! کاسییلغین اوزو قارا اولسون!!" دئییه رک سؤزو آچدی. یوبانمیش حاجی مهدی ایسه، قاش-قاباغینی سالایاراق دئدی: "سوروندورمگینده بیر حددی وار آخی مشه قهرمان!!" آردینجادا اوتاغی گؤستره رک آرتیردی: "چوخدا کاسیبا اوخشامیرسان، مشه قهرمان! خلیله ده دئمیشم بوگون یا پولو وئره جکسن یادا فرشی گؤتوروب آپاراجاغام!!" محمدعلی دئدی: "بورجلو بورجونون سالغیغینی ایستر، حاجی! بیزیم هئچ بیریمیزین ساوادیمیز یوخدو! اونا گؤره چاغیرمیشیق شامدان سونرا کند ماللاسی بورا گلسین! سنین بورجووو وئریب یازیلشاق!!" بئله لیکله، محمدعلی دئینه حاجی مهدینین داها سؤزو اولمادی و شام گلینجن دارتیشما اولمادان عادی سؤزلر دانیشدیله. شامدان سونرا دئییپ گولوب چایلاشیپ پاپیریزلاشدیلر. بیردن، "یا الله! یا الله!" سسی دهلیزدن اوتاغا گلدی و اوتاقداکیلارین هامیسی قالخیب آياغا دوردولار. محمدعلی،

- تربیزدن گلمیشم، مشه قهرمانلا ایشیم وار. چاغیرین گلسین قاپییا!

- قهرمان ائوده دئیل. قاپیدا دورمايین بویورون ایچری!

- مشه قهرمان سیزین نمنه زدی؟

- منیم قردشیمدی. منده خلیلیم. بیز دؤرد قردش هامیمیز بو حیطده اولوروق. قهرمان هاردا اولسا بیر آز سونرا گلر! سیز بویورون ائوه!

خلیل قاپینی آچدی. حاجی مهدیده مزدانی حیطه سالیب، ساخلایب سؤندوردو. یامان بؤیوک حیطین دؤرد طرفینده دام-داشلار گؤرسنیردیله. او داملاری آلچاق-آلچاق دووارلار بیر-بیرینه باغلامیشدیله. حاجی مهدی لاپ یاخینداکی، خلیل گؤسترن داملارا دوغرو یئیردی. گلیب قوناق اوتاغینا گئچیب یوخاری باشیندا ایلشدی. خلیل ایسه، قوناغا خوش گلدین دئییب، گئدیپ اونا چای گتیردی. آردینجادا پنیر-چؤرک گتیریب دسترخانی آچدی. اؤزوده اوتوردو و "اوزاق یولدان گلیمسن، ایندی آجالميسان!" دئدی. اوتاقداکیلار، بیر موددت اورادان-بورادان دانیشاراق بیر-بیرلریله آرتیقراق تانیش اولدولار. دییده ده بللی اولدو، قوناغین مشه قهرمانلا حئساب-کیتابی وار! یقینده بو کیشی بوگون قهرمانی گؤرمه لی ایدی.

خلیل، قوناغی یالقیز بوراخراق، قهرمانگیلین داملارینا دوغرو یوللاندى. یئتیشیب یاواشجا قهرمانین آروادی هجره، "گینه بورجلو گلیب قاپییا، زنداداش!" دئدی. آما بئله ایشلرین قادینا تازالیغی یوخ ایدی! خلیل سؤیله دی: "زنداداش گؤزله یین، بو سفرکی کیشی هر شئین جیککی-بؤککونو بیلیر!! شوشه کسن کیشی تکین بیجوو دئیل! قهرمانی قویاسان داشقییا، دئیسن سکتته ائله ییب! بورجلودا چیخیب گئده!! هله سوروشور شیخ آغانین عکسیرینی نییه دووارلاردان ییغیشدیرمیسیز؟! منده دئدیم ائله کنده هاممی ییغیشدیریب!!" هجر دئدی: "آغاقردش، من شام پیشیریم، سنده گئت کیشینی گتیر بیزیم اوتاغا. هله اوردا باشین قات، گؤره ک نه اولور آخیردا!!" خلیل گئدرکن، هجر بیر تهر بو پیس خبری ارینه و هابئله او بیرى قاپینلارینا یئتیردی.

کنده، حاج عیوضعلیگیلین بیر مشهور اوتاقلاری وار ایدی و قدیملرده توپلاری او اوتاغا سالارمیشلار. حاج عیوضعلینین اوتاغیندان او چاغلار کنده نئچه عایيله نین یاشادیغینی بیلیمک اولاردی. آنجاق سونرالار نوفوس

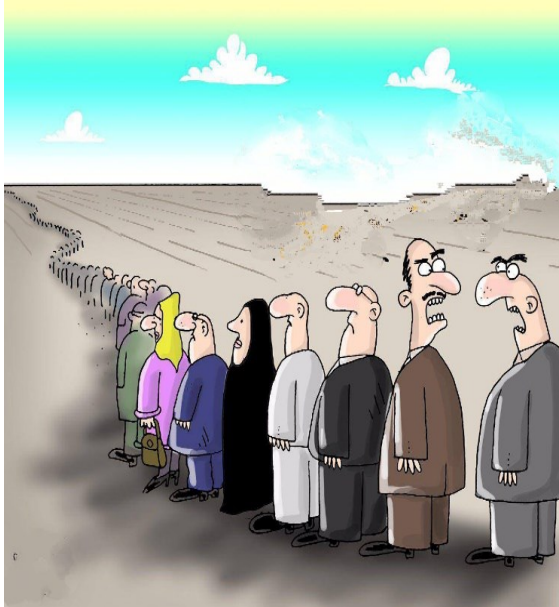
دوغرام اندیپ گۆیه سوووردو؟! ماللا اولدوقجا حیرصلیب،
الرینی اۆلچه-اۆلچه هویوخ قالمیش حاجی مهدیه دئدی:
"موسلمان گره ک دوز اولسون! سنین پتیکلرین
قوندارمایدی! جهنمدن قورخموسان بس، حاجی!!" ایشی
سچن پورتموش حاجی مهدی ایسه، جینلیب عزاییل
تکین حاج آغانین اوستونه یومولدو! ماللانی قولاغی
دییندن ائله بیر شاپالاق ووردو کی، شلمه سی باشیندان
آتیلاراق، نئچه آتدیم اویانلیقدا پولونو آلا بیلمه دیگی
فرشین اوستونه دوشدو! حاجی مهدی ماللایا چیمخیردی:
"سنین کیمی حاققی، ناحقاق ائلین آداملار جهنمه گئتمه
لیدی! نه قوندارماسی؟!!" حاجی آردینجادا قورخموش
ماللانی خیتدکلمک ایسته دی. او حینده، اوچ قارداش آرایا
غیریب، زحمتله حاج آغانی حاجینین الیندن قورتاردیلار.
بو دورومو گۆرن محمدعلی، باشینی توولاییب حاجی
مهدیه دئدی: "بو کئنده هامی کۆتک یئمیشدی، ماللادان
سووا! ائندی کندیلیر بیلسه ماللانی دؤیموسن، ایله آغاچ
گۆتورن گلجک بورا! حاجی کندیلیر سنی دیری قویمازلارا!
ماشینوودا اولدولار! تگز چیخ سور تربیزه! یامان شیخ
آغاجیسان، عرضه ده وئرنمه سن!!"

قیر قولای ایدی! یانا-یانا قالمیش حاجی مهدی آغا
دورارق، مشه قهرمانا، "یامان پیشیک بزه دیز!" دئییب،
کور-پشمان قوناق اوتاغیندان چیخدی. باشماقلارینی
گئییب، دابانلارینی چکیب وانئتینه ساری قاچدی. تله
سیک ماشینا مینیپ، ایشله درکن سوردو. قازا باسیب
حیطین آچیق قاپیسندان سوووشدو. یولا دوشرکن، کندین
بیناسینی قویانی پیس-پیس سؤیدو و تانیردان خارابا
قالماسینی دیله دی. حاجی، گونوز دنده بیرله گلدیگی یولو،
گئجه دنده ایکيله قاییتدی!

حاجی مهدی اوزاقلشادیقدا، قهرمانین قوناق اوتاغیندا،
اینینه عبا گئیمیش بؤیوک آغانین قارداشلاری، اونو دؤوره
له ییب گولوشوردولر! محمدعلی قهرماندان سوروشدو:
"قردش بورجلولارو قورتولدو یا هله گینه ده واردی؟!"
قهرمان گولومسه ییب ایناملا دئدی: "مککه یه گئنده
بوتون بورجلاریمی وئره جگم، والله!"



"حاج آغا بویورون!" دئییه-دئییه ماللانی قارشیلماق اوچون
قاپیا دوغرو یئریدی. جیلار، کوسا ساqqال ماللا، اوجادان،
"سلام علیکم!" سؤیله ییب قاپیدان ایچری بویوردو. آیاغینا
دورموشلارا، "ایله شین! ایله شین!" دئییه رک، اؤزو گئچیب
اونلاردان یوخاریدا ایلشیدی. هامیسی ماللایا، "یا الله حاج
آغا!" دئییب، قارداشلارین اوچوده، "حاج آغا زحمت
وئرمیشیک!" سؤیله دیلر. بئله جه، هامیسی ماللایا گۆز
تیکه رک اونون نه دئییه جگینی گۆزله دیلر. باشینا آغ شلمه
دولامیش ماللا، گتیریلن چایی گۆتوره رک محمدعلیدن
مسئله نی سوروشدو. محمدعلیده فرشلی گۆستره رک
دئدی: "بو فرشلی مشه قهرمان ایکی ایل قاباق، بو حاجی
مهدیدن آلبیدی. بیرینین پولونو وئرییدی، آنجاق
بیرینینکی قالیدی. ائندی ایستیریک پولونو وئرهک
یازیشاق!" ماللا آردیندان حاجی مهدینده دانیشدیردی.
حاجی مهدیده همن سؤزلری دئییب آرتیردی: "فرشین ائله
او زامانکی پولونو ایستیرم. نوزول ایسته میرم! یاداکی
فرشین اوزونو آپاریم!" حاج آغا ساqqالینی تومارلایاراق
سؤیله دی: "مشه قهرمان بیلیسن کی، او فرشین اوستونده
ناماز دوشمز! بیر ییله او فرش غصبیدی، بو اوتاقدان نه قدر
ناماز قیلسا باطیلیدی! مشه قهرمان، الله او دونیادا جماعتین
حاققیندان هئچ واخت گئچمز! حاجی مهدی، سنده مککه
یه گئتمیسن، بیلیسندن نوزول حارامدی! قازاندیغین پولدا
ذره جن نوزول اولسا مککه اوو هئچدی! سیزده ای مشه
قهرمانین قردشلی، قردش ائله بو یامان گوندن اوتوردودا!
الله آتازا رحمت ائله سین، کؤمکلشین حاجینین بورجونو
وئرین! الله بو الی او اله موحتاج ائله مه سین! جهنم
اودوندان بتر، آدمی یوخسوللوق یاندیریپ کول ائلر!!" هر
معامله نین قایدا-قانونو اولدوغو خاطیرلادان محمدعلی،
لازیم اولان پتیکلرین گۆستره سینی حاجی مهدیدن
ایسته دی. الی دولو گلمیش حاجی مهدیده خوت
جییندن سندلری چیخاردیب، دوروب اونلاری حؤرمتله
حاج آغایا تقدیم ائله دی و یئنه قاییدیب یئرینده اوتوردو.
ماللا، جیزماقارالارا دیققتله باخا-باخا سوروشدو: "حاجی
سنین تاقلیدین کیمه دی؟! اؤزونه گووه نن دلی-دولو
حاجی مهدی جواب وئردی: "شیخ آغایادی!" او چاغدا هئچ
کیمین بئله جینقیریدا چیمخیردی! جیلار ماللا فیکیرلشه
رک آلدیغی کاغذلاری بیرده اندر-دؤندر ائتدی. او، نم-
نییه، بیردن-بیره سورعتله کاغذلاری جیریپ دوغرام-



چیخماسین. گیزلینتی حالدا باشیمی چئورپ آرخامدا دوران آداما باخدیم، بو آدام، بیر اوزون بویولو، قاشقاباقلی، چاتما قاشلی قادین ایدی. اونون او قیرمیزی دوداقلاری بیر - بیرنین اوستونه دوشوب، یاپیشقانلی حالدا قالمیشدیلار. ایستی وورموشدو تری آخمیشدی، بو تر اؤزو ایله اونون گؤزلیرىنین سورمه سینی یاناق لارینا ساری آخیتیمیشدی... توتقون، ایستی هاوا، هامی نین نفسینی اغیرلاتمیشدی، تر اونلارین آلتینلاریندان آخیردی. من ده قوخولو بیر ترین ایچینده قالمیشدیم. یاشیل قولسوز کۆینگیمین آلتیندان تر آخیب قیچ لارمین آراسینا گیریدی. بو حالدا هردن بیر اووجومو اغیزیمین قاباغینا توتوب اونو پیله ییردیم، بیز بولوتلارین آرخاسیندان شاخان گونشین آلتیندا دورموشدوق! یان طرفده بیر نئجه آغاج وار ایدی. اونلارین کۆلگه سی بیزیم ساغ طرفیمیزی توموشدو. هامی او کۆلگه نی گؤروردو آما کیمسه اونون آلتیندا دورماغا کۆنلول وئرمیردی. ائله بیله سن کۆلگه آلتیندا دورسایدیلار اونلارین کیشیلیکلی پوزولاردی.

سیرا چوخ گنج، گنج یئریندن ترپه نیردی، آما آرخامیزدا اونلارین اوزونلوقو تئز - تئز آرتیردی. او تایی کی یاندا اولان آغاجلارین آراسیندان بیر بالاجا سترجه یه بنزر قوش اوچودو، گلدی بیزیم باشیمیزین اوستونده بیر دؤور وورب یئنی دن او بوداقلاین آراسیندا گؤزدن ایتدی. اونون بیر بالاجا سسی گلدی، بیر آلاهیسی دا بیر کره جوجولدیپ سونرا ایکسی ده سوسدولار.

سیرادان بیر آز اوزاق قیرمیزی بیر آرابا دایاندی، اونون ایچیندن زورلا بیر آدام آشاغا ائندی. اونوندا اوزونلوقو بیز

سیرا

یازار: محمود بنی آدم دیزج



هامیمیز بیر سیرادا دورموشدوق. اوزون بیر سیرا ایدی. سیرانین باشی - اتگی بللی دئییلدی. یئنی گلن آداملار بیر آز سیرانین اوزونلوقونا باخیب، سونرا گندیپ آخیردا دایانیردیلار. چوخلاری سورموردولار نه سیراسی دیر، بیزدن چوخ اوزاق بیر قاری ننه گلیردی، قالین شوشه لی گؤزلوک اونون گؤزلیرىنی دانا گؤزو کیمی ائله میشدی. اینده بیرده ایکی هاچالی چیلک وارایدی. او قاری ننه بو ایستی، توتقون هاوادا قالین پالتارلار گئینمیشدی. قاری ننه یول گله - گله هر نه قدر زورو وارایدی باغیردی: - آهای، منیم یئریم او لبه دارلی کیشی نین آرخاسیندادیر، بونو هامیلار بیل سین. هاچاندان - هاچانا گلدی - گتدی او لبه دارلی کیشی نین آرخاسیندا دایاندی. لبه دارلی کیشی دن دالی دورانلارین بیر نئچه سی گئلئی لی حالدا دوداق آلتی دونقولداشدیلار، بو آرادا یانلیز بیر گنج قیز قاباغا گلیب دئدی:

- خانیم سن قوجاسان، اونا گؤره دینمه دیک، ها. یوخسا کیمی گؤروپ سن یول گله - گله اؤزونه نؤویه ساخلا سین؟ قاری ننه گؤزلوکونون آلتیندان او قیزا باخدی، آما دینمه دی. دوردوغو یئرده قاباغیندا اولان کیشی دن سوروشدو:

- نه وئیرلر؟

- بیلیم، ائله بیله سن ات صفی دیر!

- منه دئدی لر، تویوق دور.

داها گینه ده هر یان سوسقونلوق اولدو. بولوتلو بیر ایستی هاوا ایدی. توقونلوق، سوسقونلوق یاغیردی. من ایندیجه جک هئچ واخت گؤرمه میشدیم بیر بئله جاماعات بیر یئرده دایانیب، دورسون آما هئچ کیم دن بیر پیچیلتی دا

تلغفرده اسکی پارچه لار و

گیملرین ادلاری

جاسم بابا اوغلو (العراق - تلغفر)



تلغفر شهرى باشقه
شهرلر کيى بر گوزل
شهردير خلقى اصنت
ديلى باشقه و فارقلی
بز آنالريمز آنالاريمز
کوررکن اونلرنا
ياشادوغيمز زمانده

اونلرین گيملری و البسه لری باشقه بولکه لردان فارقلی بر شکل در . او زمان صوررکن آنالردان آنالردان بو کيىم هاردان قالمش سيزا ؟ ديارديلر کی آنالريمز آنالريمز بزی اوکراتدی چونکی انسان نه قدر کندينه بدانينه ستر ايدرسه الله دا اونه ستر ايدر , چونکی حق تعالی بويوری انسانه ستر کيشی طائفه سنه بر , ارواد طائفه سنه اون قات ستر استر , اوندان گورردوغ کی آنالريمز بزم تلغفرده خانملر قات قات کونيکين التيندان پارطال گيارديلر کونيک :

کوملاک , پارطال : البسه تلغفرشيفاسينده (لهجه سينده) ديماغدی , او کونيکين اوستوندان زبون گيارديلر باشلرينه بر چوت باغلیب صورنا اوستوندان محصاب باغلارديلر , محصاب بر طور چوتدور او زمانده خانملر باغلانيردی . حتی خانم ايله قیزی فرق ايداردين بر خانم کونيک زبون گيىب قوللری ينگلی اوليردی اوستوندان عبا گيياردی , اما قيزلر کونيک اوستوندان جوبه گييارديلر اوندان هر کس بيليردی بو خانمدر و بو قيزدی . بويله گوزل شىء لر واریدی . اما شمدی زمان داگيشلانوغچه انسانلرده و موديلر داگيشلاندى وهر شىء فارقلی اولدی , نادان ؟؟؟ بيلميام سيبی نادر ! خانم و قيز کيملری بری برينه قارشى بوتون بولکه لرده و ديابيليرسن يير يوزنده عینی .

او زمان يلدە بر طور پارچه آناردی بازاره اوندان انالر گيداردی قيزلرينه پارچه الی ب درزیده تکتيری ب اسکی کونيکينه گوره , شمدی هر شىء بازارده حاضر بولونماغدادير .

اولان سيرا کيمين ایدی . البته بو آدم يانليز اوزون بويلو دئييلدی , بلکه ائنه ده وئرميشدی , قالين , قارينلی بير آدم ایدی . يول گئتديکجه اونون هر يانی ترپه نيردی , او کيشی نين دوشلری يئتشميش آلمالار کيمی تؤولانيردی . سلديرلهمه حالدا گليب منيم يانيماندان کئچنده بير آز داياندى , گؤزلرينی منه زيله دی , خوشا گلن عطر ايی بورنوما دیدی . او کيشی چوخ آغیردان نفس چکيردی , او نفس چکنده ده , اونون هر يانی ترپه نيردی , ائله بيله سن آعاج بوداقلارینی يئل ترپه ديری . او منيم يانيمدا دورارکن , منه باخارکن , من باشیمی آشاغا ساليب , گؤزلريمی يئره تیکديم .

چوخ زامان چکدی اون کيشی گئديب سيرانين سونونا چاتسين , بيلميرم ندن کؤنلومدن کئچدی بير داهایا اونا باخيم , باشیمی چئويرديم آرخاما باخديم , او سيرادا دوراندان سونرا داهایا اونون آرخاسينداکی آدمالاری گؤرمک اولموردو .

هاچاندا , هاچانا او آغاجلارين کؤلگه سی گليب بيزده چاتدی . هاوا ايستی ایدی , بوغونتو ایدی , اما آغاجلارين کؤلگه سی سبب اولدو بير آز تر قوخوسو آزالسين . بو حالدا آرخامادا دوران قادين ايچینی هاوا ايله دولدوروب , منيم پئيسه ريم بيله دی ! او حالدا دئدی :

- آخ ای , ی , ی

نئچه ساعات اولدو بيز اوردا دايانميشديق , بيلمير . آخشام باشی ایدی . گؤردوم بير بالاجا اوغلان , اوز - گؤزونون دريسى گونشده يانميش سيرانين باشيندان گله - گله باغيريردی :

- عمی سلطان دئديلر , لطفن داهایا دورامايين , قورتاردی . هاميميز بير - بيرميزه باخيب سوسقون حالدا سيرادان چيخديق .

من ياواش - ياواش ترلريمی سيله , سيله گليرديم , گؤردوم آرخامجا بير آرابا بوغ ووردو , دايانيب , آرخاما باخديم ; او يوغون , آراباسی قيرميزی اولان کيشی ایدی , باشینی آرابانين شوشه سيندن ائشيگه چيخارديب مندن سورودو :

- آیی اوغلان نه سیراسی ایدی ؟

دئديم :

- بيلميرم !

چيگينلرينی قالديريپ , آرابانين گازينا باسيپ , اوزاقلاشدی .

- ١٠- تیایتو پارچه سی . صیرنجاغ اولیردی کیشلر و جوانلر
بیاژ کوینک بیچدیری ب گیاردیله تتراردی .
- ١٢- قوات المسلحه (عسکرآدینه گوره او زمانده) بر طور
پارچه .
- ١٣- صاجاخلی پارچه .
- ١٤- گیرم سلطان پارچه سی . بدانه یاپیشان بر پارچه .
- ١٥- جرجیت پارچه سی .
- ١٦- سورمالی جرجیت پارچه سی .
- ١٧- سورماسیز جرجیت پارچه سی .
- ١٨- قاسطول جرجیت پارچه سی .
- ١٩- هنکوره جرجیت پارچه سی .
- ٢٠- ضد البرید (صاوغا قارشی) پارچه سی .
- ٢١- آریه دانه لی پارچه .
- ٢٢- فیزون پارچه سی .
- ٢٣- پارلون پارچه سی .
- ٢٤- براون پارچه سی .
- ٢٥- جلسه پارچه سی .
- ٢٦- حریر پارچه سی .
- ٢٧- کویت پارچه سی .
- ٢٨- قتفه پارچه .
- ٢٩- دمنه العین (گوز یاشی) پارچه سی .
- ٣٠- خوروز گوزی پارچه سی .
- ٣١- کشمیر پارچه سی .
- ٣٢- منطو پارچه سی . چوخ بهالی بر پارچه ایدی و
قیماتلی خانمه یتماغ قریولاسینه بو پارچه دان پردا
ایداردیله .
- ٣٣- بازه پارچه سی .
- ٣٤- قایننه چاغلادان پارچه .
- ٣٥- صورمالی پارچه .
- ٣٦- کیلان غرب پارچه سی .
- ٣٧- دامسدو پارچه سی .
- ٣٨- تترون پارچه سی .
- ٣٩- دایرون پارچه سی .
- ٤٠- حمشو پارچه سی .
- ٤١- ضد البرید (ایمیل) پارچه سی .
- ٤٢- بیجیکسین پارچه سی .
- ٤٣- سوپر پارچه سی .
- ٤٤- پرپارالی پارچه .

شهرده پارچه ساتان دوکانلر و انسانلر معروفیدیر نه غش
بیلیردی نه اگری ، یل ینکی پارچه ینکی گاتیریردی بو
ملت رنکلی رنکلی پارچه لر گیاردیله .
تلغفر شهرینده آتالریمزدان و بعضینه من یتیردیم او
مشهور پارچه ساتان انسلرین آدلارین ذکر ایدالم و اگر
بعضینی اونودیرسم قصورا قالماسینلر . پارچه ساتان
انسانلرین آدی ...

- ١- حاج سعید ال علی جبللر .
 - ٢- حاج سعید اغویان .
 - ٢- حسین کشور .
 - ٣- حسین حبش .
 - ٤- حامد بنی .
 - ٥- سعید عزام .
 - ٦- فاضل عبد الرحیم .
 - ٧- محمود هابش .
 - ٨- سالم بکار .
 - ٩- طه بکار .
 - ١٠- عبدالقادر عجم
 - ١١- عزیز حاجی محمود
 - ١٢- حسین هبابی .
 - ١٣- الحاجه ام شاکر اغویان .
- چوخ یاشلی خانملرین دوکانی واریدی فقط خانملره پارچه
ساتاردی ، اوشاغلارینین آدلارینی بیلمدوغیم ایچین
آدلارینی یازمادیم .
اوندان صونرا یاز گونلرن پارچه لرن و قیش گونلرن ایری
اولیردی اونون ایچین بو گون بو مقاله ده ایندی بو پارچه
ادلارینی سیزه دیارام باقالم :-

بعضی چیشتلی پارچه لرین آدلاری

- ١- ایپاک پارچه .
- ٢- کتان پارچه .
- ٣- کوداری پارچه سی .
- ٤- بازا پارچه سی .
- ٥- چوخه پارچه سی .
- ٦- چاپان بیزی پارچه سی . ایچندان کفن بیچالار .
- ٧- کبردین پارچه سی .
- ٨- تبریز پارچه سی .
- ٩- حمشو پارچه سی . چوخ خانملر دوشاک اوزو ایدالر بو
پارچه دان .

ایکی بارماغ اولیر سورماسی گیشلر گییاردی .
 ۱۲- لفه عبا : بر شکل گیشی عباسی اولیردی باشلارینه اورتاردیلر اوزینی .
 ۱۳- خاچییه : خارچلی عبا اولیر چوخ یمشاغ اولیر گیشلر جکنینه صالیر .
 ۱۴- یلاک : قیسه قوللی اولیر ایفقه اولیر کونک اوستوندان گیشلر گییاردی کونکین رنگی اولیر .
 ۱۵- خارچلی قوته : یاشلی خانملر گییاردی چیکیت کیمی اولیردی رنگلی قالین و اطرافینده خارچ اولیردی .
 ۱۶- خارچسیز قوته : یاشلی خانملر گییاردی چیکیت کیمی اولیردی رنگلی قالین خارچسیز اولیردی .
 ۱۷- زبون : یاشلی گیشلر گییاردیلر برنوع زبون اولیردی , یاشلی خانملرده بر نوع تیکدیری ب گییاردیلر .
 ۱۸- بورک : یاشلی گیشلر قوجه لر گییاردیلر باشلارینه ئیوده اوتیرانده چوت عکالی صویندان صونرا .
 ۱۹- بوین جوتو : بر نوع چوت گیشلر جکینلارینه صالیردیلر بر اکلانجه یه گیدانده .
 ۲۰- کزخا : گیشلر گییاردی قیسه قولو کوسکینده قوجوک چیب اولوردی .
 ۲۱- محصاب : بویوک چوت اولیردی یاشلی خانملر باشلارینه باغلاردیلر کامل انسان گوریکیردی .
 ۲۲- ابری : بر نوع چوت اولیردی قیزلر و خانملر گییاردیلر باشلارینه , تورلو تورلو رنگلی اولیردی (صاری , گوک , قرمز , ألاجه) .
 ۲۳- شویحه : قیرمز قاطمادان هورردیلر یاشلی اروادلار قورشاغ (کمر) ییرینه گییاردیلر , ینکی ارواد دوغانده اوشاغی اولاندان صونرا بو شویحه دا بیلینی چاکاردیلر باغلی قالیردی اروادین بیلینده
 قرخ گون یعنی قرخی چیخینجه کی بیلی داغیلما سین .
 ۲۴- طوراما : گنج قیزلر گییاردیلر ابری کیمی .
 ۲۵- چارکا : گیشلر واروادلر جکینلارینه و ارخاسینه صالیردیلر .
 ۲۶- چتوح : گیشلارین عکالینده سالانان بورشوکه دییه ردیلر چتوح .
 ۲۷- جمادان : بر نوع چوت کیمی یاشلی اداملر گییاردیلر ایکی رنگلی اولیردی قاره و قرمز .
 ۲۸- فیس : اوشاغ انادان اولماغینان باشینه بر فیس تیکاردیلر کی باشینه یئل ورماسین و اغیرماسین و

۴۵- حاج متولی پارچه سی .
 ۴۶- لیلی علوی پارچه سی .
 ۴۷- لا چفیه پارچه سی . اوطوز یل اول بر عرب صنعتکار بر معنی جاغیردی ادی " لا چفیه " مشهور اولدی ادینه بر پارچه اندی بازاره .
 ۴۸- لا خبر پارچه سی ... بو پارچه نین بر معنی دن گلمش چونکی بر معنی چاغیردی عراقین صنعتجیسی فاضل عواد عربجه یلینده بو معنی ییر الدی مشهور اولدی عراق مللتی یانینده , معنی نین ادی (لا خبر) یعنی (خبر یوخ) بازاره اندی بو پارچه بو اده .
 ۴۹- فتاح پاشا پارچه سی . او زمان بر کارخانه اچیلدی صاحبی نین ادی فتاح پاشایدی اونین ایچین بو پارچه نین ادین قویدیلر آدینه , بو کارخانه حتی بطانیئه (پتو) ایداردی او زمانده .
تلعفر بولکه سینده (شهرینده) اسکی قیافت گیملری
 ۱- کونک : کوملاکدیر گیشلر گییاردیلر .
 ۲- زبون : کونکین اوستوندان گییاردیلر چوخ تورکمن شهرلرینده اولیر بو قیافتلر .
 ۳- شروال : چوخ جوانلر گییالار ایشده کارده .
 ۴- جوبه : عبا شکلی ستر اولیر قیزلر گییالر بو وقته قدر .
 ۵- قولتغ شالی , چوخ گیشلر (اغالر) گییاردیلر .
 ۶- شال : خانملر و قیزلر باشلارینه صالیرلر بر شکل باش اورتیسیدیر .
 ۷- پامپوغلی : داوار داریسین دوزلی ب گونشده قورودی ب اورتاسین پامپوغ دولدیری ب تیکاردیلر گیشلر کییاردیلر بعضی یاز گونلری گییاردی کی تاراسین یئل گلیر سارین اولیر .
 ۸- قولتغ فروه سی : چوخ گیشلر کونک اوستوندان یاریم قول گییاردیلر قیش گونلر کی صیجاق اولسین .
 ۹- فروه : داوار داریسین قورودی ب یونک دولدیری ب درزی تیکاردی گیشلر گییاردی , قوللی ایاغه کیمی آناردی بوتون بدانی اورتار تورکجه آدی (قفا داریسی) فارسجه آدی (پوست سر) , بو شکل فروه تیکان درزی تلعفرده او زمانده فاضل کماشین باباسی دیر .
 ۱۰- حورانیئه : عینی فروه کیمی اولیر .
 ۱۱- چوخه عبا : سورمالی اولیر قانشردان کوسیک یانی دورد بارماغ اولیر سورماسی , کمردان اشاغی

جاسم بابا اوغلو

توتار تلغفر

چولی اکین بیچن یاشیل بهارده
دوشانین آیینی توتار تلغفر
بزی صاوغ صیجاق یاغشلی قارده
قوجاغینه الوپ یاتار تلغفر

کروانلر گیچاردی دورت بر یانیندن
چوخ شهید ویریپتی جگر جانیندن
شادلی اولور هر کیم بیار دانیندن
محبتلی جانده بیتار تلغفر

باغلاری باغچه سی باغوانچیسی وار
صحبتلی گلانه اولوردی کی یار
دوشمانین قاواردی دنیای یدر دار
قهرماندی آدی اوتار تلغفر

شیریندی تلغفر نه قدر یازسام
دراسین تپه سین یولینی گرسام
عاشقام حقنده حکایه دوزسام
ظالمة اوخ کیبی باتار تلغفر

قالاسی وار صو باشین اوستونده
سیدلر وار اوتیرردی پوستونده
قادر قیمت بولور دوستی دوستونده
جانندن جانہ صحبت قاتار تلغفر

محله لارین آدی آنا دیلنده
بیر قیز کیبی کمر باغلی بیلنده
عاشقلاری چالیر سازن تلینده
گوللر دسته لامش ساتار تلغفر

هم مملکم آتا یوردم هم ائلم
اورک باغچه سینده اوزیدی گولم
بابا اوغلو بو یورد بازاردی گیولم
فکردن شک شبهه اتار تلغفر



ایچینه قیزل گردان و کومیش طاخاردیلر گوز داگماسین .
۲۹- صاری چوت : بر نوع چوت گنج اروادلار باشلارینه
باغلاردیلر .

۳۰- کوسیکلیغ : چوخ اوشاغ بیر و ایکی یاشینه یتیشانده
کوسکینه تیکاردیلر و اصاردیلر کی یماغ بیاندپارطالین
بیلاماسین (کیراتماسین) .

۳۱- قورشاغ (کمر) : انی گانیش قورشاغ اولیردی دورت
بارماغ آنینده یاشلی خانملر بیلارینه باغلاردیلر
ایچینده ایکی جیب اولیردی پاره استیانده کمردان
چیخاردی و یرردی .

أما شمدی بو پارچه لارین وگیملرین چوخو
بولنماماغدادی چونکی الان گیملر و موده لر داگیشلاندی ,
و ایندینین گنجلری بو گیملاری و نوع لاری اسکی مودیل
استمیلر باکانمیلر . کیمی حاضر الیر بازاردان کیمی گونده
بر موده چیخارکن داگیشلاندیری , و صناعه لر و هر شی
حاضر اولدی دنیا أصنت اولدی "

چارشیدان آل گیین " نه درزیه گیت و نه کندینی یور . أما
هر زمانین بر لذاتی واردیر , گرچکدان اسکی گوناریمزی
یاده صالدوغچه گوزلریمزدان یاش آخر . دیلرام اللهدان
کی بو قدر تلغفر شهرینین فلکلوریندان و آتالاریمزن
گیملریندان سیزا بیان ایتدوغیمز قدر باکناسیز ...
سایغلاملا .

سو چیلر اودونا آلا ر اختیار
کینلی اورکلری اوودار دندی

نوستالوژی شعری سید عظیم ین
ایتیریلیمیش عومرون هارای هوپیدی
خوش آنلاری ساییب دئییرکی یقین
زماندا اوایدی ، دمدہ اوایدی

بیلمدیم ازلدن وفان یوخوموش
دیه ، معشوقونو قینادی سعدی
آنلادیم ایلقارسیز گوزل چوخوموش
سئوگی دونیاسی نین دبی بئله دی
حافظ چکینمه دن یزید ین شعرین
باشلانقیج گوتوروب اوز دیوانینا
هر بیرغزلی نی دویارسا درین
آتش دوشر اوخوجونون جانینا

دشتستانلی فایز هم باباطاهر
اودلی دوبیتی ده قوووردی منی
سئودیم هرشه ره رین کندن بیر به بیر
بو شاعیر بئجه رن گوزل وطنی

رسام اولماغ اوچون جهد ایله مدیم
رسمی قانیرامسا اودوزمامیشام
اولو رساملارین اثرین دئدیم
درین دوشونمه یه گرک چالیشام

شیشکین ین او الوان مئشه لرینده
دولانا بیلیمیشم گزه بیلیمیشم
ایتیب مئشه سی نین درین لیپینده
گولمه چه لرینده اوزه بیلیمیشم

قیاملار گورورم قانلار گورورم
گویا نین رسمینه باخاراق هرگون
آزادلیغا قوربان جانلار گورورم
اونلارلا توتولوب دوشورم سورگون

شعیریمیز – شاعیریمیز ŞEİRİMİZ - ŞAİRİMİZ



علی تقی زاده لاریجان گوزلیک لر

او شاعیر اولمادیم دیلدرده گزه
اورکلر اوخشیان شعری غزلی
هره بیر بیتیندن یوز معنا سزه
حکمت دونیاسینا اوزانا الی

آنجا ق حیاتیمین معنالی چاغی
شاعیرلرله کئچیب شعریله کئچیب
بو شاعیر خیاللی کونلومون باغی
گولونه قونماغا پوئزیا سئچیب

فضولی نی لال ایله ین صورته
منده درکیم قدر حیران اولموشام
مات قالمیشام شعرینده کی قودرته
خولیا لارا خیال لارا دالمیشام

اوزونو دانلاییب نباتی دئیر
عومور چیراغی نین سونن دمیدی
دیلده کی بو گویا بیلمه دین ندیر
بیرده کی بو گوزدن باخان کیمیدی

تنده جانی هج منده ایستمه دیم
نسیمی بابامی دوشونن زامان
اولدی وار دوندی یوخ ، سئوگیده دئدیم
سارسیلمادیم اصلا سوسمادیم بیر آن

موغامی وصف ائدن شاعیر بختیار
اونون قودرتی نی بئله سویله دی

سحريمه تیکر اوتن دوننی
قانیمدا دولانیر موغامات سسی
چالغی آلتلرین چنگیز مهدی پور
مهارتله یغیب ساز کولگه سینه
هر موسیقی دئسن دالغاسی چالیر
مایسترو آلیر ساز سینه سینه

بولاغدان دورودو محبوب ون سسی
عالیم ین سسی تک سونسوزدی دوزی
حالدان حالا سالار منی نغمه سی
همیده پئشه کار شاعیردی اوزو

سونسوز کهکشانی تصویر ایله ین*
استنلی کوبریک ه اویغون بیرصدا
شوستاکوویچ کیمی داهی بسله ین
گوی دانوب سئچیلدی ، دولغون بیرصدا!

بیر بایاتی دئییر دنیا پنجره
هر گلن بیر نظر باخیبان گئدر
قارشینا آچیلار ساییسز منظره
احوالینا اویغونونو سیر ائدر

منیده روزگار، زامان سیناییب
آجیلی کدرلی چوخ یاشامیشام
هاما گیلی لنیب بختی قیناییب
آخ وایلی حیاتی باجارمامیشام

اویموشام دونیانین هونر قولونا
سماسین سیر ائدن هوسلی قوشام
بولانیب باخیرام عومور یولونا
گورورم دیه رسیز دییلدی یاشام

* (۲۰۰۱ کھکشان سفر) عنوانلی فیلمین کارگردانی استنلی
کوبریک ، فیلمه متن موسیقی سی شوستاکوویچین گوی
دانوب سمفونی سین قوشوب.

کرج ۱۴۰۴ یای

حیالی گولوشو- مونالیزا نین
داوینچی نین سئحرین یادیما سالار
مینیاتور وورغونو اولان انسانین
فرشچیان عومورلیک یادیندا قالار

ونگوک ون کسلی قولاغین گوروب
اختیارسیز آخیر اوزه گوز یاشیم
هر نه یی بینمدن سیلیب سوپوروب
سئوگی ، اومانیسمه ایلییر یاشیم

نه موغننی اولدوم نده بسته کار
آزجا چالیشسامدا ، هئچ آلینمادی
یاخشی دینله ییجی یاشادیم ناچار
موسیقی ذوقینده تاپدیم هرزادی

اوزان بابالارین سازی آوازی
سئوگی ده سویله دی، تاریخ ده دئدی
یوزلردی کلاسیک آشیققلار آزی
زامان اینجه لرین بیربیر سئيله دی

منه ناکام عشقین ناغیلی دییل
سازدا عدالت ین یانیخ کرمی
حوکم ائدیر او قارا تاریخه اییل
آرتیر اوره ییمین دردی ورمی

دقتله قولاغ آس دوشون ندير او
پرده ده تللرین آهی نالاسی؟
صلیب دیوشونون داوامی دی بو
هله ده قان توکور دینلر داواسی

سختوت ین ساحیل ساکیت ماهنیسی
تام حیالی بیر سئوکیدن دانیشیر
قولاغا ده ینده او تیتیرک سسی
فرحلی آلودان روحوم آیشیر

چوخدان وورغون ائدیپ موغاما منی
یعقوب ممد اوف ون منصوریه سی



حياتين رنگلرينى ...
 آتاسى وئرملىدى
 بلكه آنا مئهرينى.
 اونون او قوش اورە يى،
 اونون او بوش اورە يى
 تىك سئوگىيە آج ايدى.
 اما آتاسى ايسە ...
 بىر آتا اؤز قانين دان،
 بو اينسان - ويجدانين دان
 نيه قايچىر، ايلاهى؟!
 دؤزە بىلمە يەن قلبى،
 اوشاق مسئوميتيله
 دوغما قىز اوولادىنى
 طالعين قوجاغينا
 نيه آتير، ايلاهى!؟

بس بىز ايدىك دونيادا
 ان عائله جان لى بىزدىك ...
 گويا باخان دا يادا
 ان ايستيقان لى بىزدىك.
 كيم سؤكدو قلىبىمىزدن
 اينسانلىغى، ايلاهى؟!
 بىز هاچان اولدوق بئله؟
 پريشان حالىمىزا
 باخيپ دئيىرم، الله -
 باشىمىزا داش اله!
 ويجدانىمىز يوخدورسا
 اونسوز دا داشقلىبلىك ...
 داها بىزى داش ائله!
 بو گون ايتىرديمىز
 دئمه يئنى يئتمە قىز ...
 بو گون ايتىرديمىز
 ويجدانين گوزگوسويدو.
 او گوزگوده ايتن ده
 بىزدىك، قارداش - واللا بىز!
 بىز! بىز! بىز!

اوشاقلار ايتىحار ائدير، ايلاهى!

UŞAQLAR İNTİHAR EDİR ; İLAHİ!

ائلسۇر بى دمير

ELSEVER BƏYDƏMİR



اؤزومه گله بىلمىرم -
 خبر كاناللارىن دا
 آجى بىر خبر گئتدى:
 آتا اؤز اوشاغين دان ايمتىنا ائتدى دئيه،
 يئتمىخانادا قالان
 نورجان ايتىحار ائتدى ...

آدين دا نور اولسا دا،
 بختينه گون دوغمادى.
 خبرى ائشى دن ده
 دوندوم قالىدىم بىر آنلىق.
 نه فرقى وار - كيمەسە
 ياددى، ياخود دوغمادى؟
 بىر وطن اوولادىدى ...
 چكىب آلدى قارانلىق.

وطن اوولادى دئديم!
 چونكى هر بىر وطنداش
 وطن دن بىر پارچادير.
 والله، آى باجى - قارداش،
 هر وطنداش اوّلن ده
 وطنين بىر پارچاسى،
 اما اوشاق اوّلن ده
 ائله بيل وطن اوّلور ...
 آناسى اؤز جانينى
 تورپاغا تاپشيران دا،
 آنادان دويماميش دان
 قايغىيا محتاج ايدى.
 هله سئجه بىلمزدى



روحومون آرزولاری RUHUMUZUN ARZULARI

اڤلسۇر بی دمیر
ELSEVER BƏYDƏMİR

اۋزومو تاپدیم سن ده-
سن منی قیل تاماشا.
گیزله منی، ائی زامان،
بو سیرادان حیات دا.
بیر آنلیق دون دور منی،
ابدلره اویات دا-
سون سوزا قوندور منی.
چاگیر منی، ائی سدا،
حبشینی سسین ده،
وجدہ گلن آن کیمی،
بو تاریخ صحنه سین ده
چینلاییم اذان کیمی.
گل آچ منی، ائی قاپی،
روحوم قاپانماغیمین
آرخاسین دا اسیرمیش.
یولو، اویانماغیمین
اۋز روحوم دان کئچیرمیش.
سوروش منی، ائی وارلیق،
مطلق وارلیغا باغلا.
وارلیغیم دا یوخ ائیلہ،
منی دردیملہ آغلا-
وار اولماییم گیلئیلہ.
باغیشلا منی، گوناہ.
دعا-دعا دولموشام،
گۆزوم ده نم اولموسان.
سوچ لو اۋزوم اولموشام-
سن بهانہم اولموسان.
اویوت منی، ائی تورپاق،
بو قفس بدنیم دن
چکیب سویون دور منی.
یورولموشام تنیم دن-
قوش کیمی اوچور منی.



آگاه ائت منی، حیکمت.
یارادان بیلیر اونسوز،
منه ده آگاه ائیلہ.
سیغماز عمرومه سون سوز،
یئنہ ده آگاه ائیلہ.
چۆز آرتیق منی، ای سیرر.
اوریم ده هر یاساق
یئرلردن یورولموشام.
گل، سیرره قدم باساق-
سیرلردن یورولموشام.
یاز دردی می، قله میم.
یازاممیرام بیر آغیز.
تبیم دایاز، ائی قله م،
گل، من اولوم آغ کاغیز-
سن منی یاز، ائی قله م.
ایچ منی، برراق بولاق.
هوپوب شفاف لیغینا
دورولماق ایستیرم.
هر شئین صاف لیغینا
وورولماق ایستیرم.
یوز منی، یوخولاریم،
خئیریمنه، شریمنه.
یوسیف کیمی یوز منی-
یوخ، قارا گونلریم دن
چیخار منی، پوز منی.
دین دیر منی، ائی سوکوت،
هر گون آخشام دوشه دن
سنینله یه م باش-باشا،

بسیم دیر
BƏSDİR
ائلسئور بی دمیر
ELSEVER BƏYDƏMİR



من عاجیز بیر قولون، سن اوجا، اولو،
بودرهمه دن گئتمک چتین بو یولو.
منه بیر عؤمور وئر، یاشاییم دولو-
دوغومدان اؤلومه قدر بسیم دیر.

منی تک گۆره جک هر سوراقلایان،
اوزو گولهن آدام، ایچی آغلایان.
بیر حیکمەت چئشمه سی لوتف ائت، چاغلایان
قلبیم دن دیلیمه قدر بسیم دیر.

قوی دونیانین مالی تشحیره دورسون،
دللال متاعسینی شیشیره دورسون.
منه اولوی درد وئر، بیشیره دورسون-
کۆزومدن کولومه قدر بسیم دیر.

آلدان دیلار حاق دان قئیر ائیله یه نلر،
سودان قایماق چکیب خئیر ائیله یه نلر.
من ده کمال گۆرسون سئیر ائیله یه نلر-
کۆکومدن گولومه قدر بسیم دیر.

بیر ایکسیر وئر، روحوم سنه دایانسن،
کۆنلوم، گۆزوم اولفتینه او یان سین.
قوی بوتون ایدراکیم سنه بویان سین-
سوکوت دان بیلیمه قدر بسیم دیر.

راضیام سن منه بیچه ن پاییم،
باخمارام آردین دان کئچه ن پاییم.
قیسا قیسمت دوشسه کفن پاییم-
دیزیم دن بئلیمه قدر بسیم دیر.

سنه گلیرم، وطن!
SƏNƏ GƏLİRƏM VƏTƏN
ائلسئور بی دمیر
ELSEVER BƏYDƏMİR

زامانلاردان بیر فصیل، فصیللردن سون باهار،
شیرین بیر هیجان وار، سارمالامیش روحومو.
قوربتلردن آلیرام بورام-بورام قوخولار،
اوپوزون حسرتیمه چین اولان بیر یوخومو؟
سنه گلیرم، وطن!

دئسه م کی، سن دن اسیر کؤنول اوخشیان کولک،
چایلارین دا چاغلادیم، سولارین دا خزرهم.
ان جاذیب منظره لر سن ده دیر بؤلک-بؤلک،
الله یم شاهیدیم دیر، خیالینلا گزرهم!
سنه گلیرم، وطن!

قوربت صحرالارین دا سوسوزلایان جان کیمی،
ایللر دیر حسرتینی ایچیره م قرام-گرام.
سانکی سن دن آیریلان کیچیک بیر پارچان کیمی،
بیر نئی کیمی آغلادیم، سیزلادیم آرام-آرام.
سنه گلیرم، وطن!

بیل کی، سنینله باشلار قوربت ده کی هر گونوم،
سنینله دولار هر گون اوریم ده بوشلوغوم.
قوربت گوزرانیمسا، سن هر شئی دن اوستونوم،
روحوما توخونموسان عشقینله، بوغوم-بوغوم.
سنه گلیرم، وطن!

دئسه م کی، شعریم ده سن، سۆزوم ده سن سن اگر،
حیسیمی آنلاتماغا بلکه یئترسیز قالار.
دئسه م، سن سن یالنیز سن، ایچیم ده سئوینج، کدر
سنه ایشتیاقیمین یانین دا فرسیز قالار...
سنه گلیرم، وطن!



اورمو دیم - دیک آیاق اوسته
Kərim Güləndam
کریم گول اندام



۱۹۱۸-دە

جیلوو قیرمیش جیلولاردان
اورمو سنین نلر گلەمە دی باشینا؟
اوجاغینا سیغینانلار ،
سنه پناه گتیرنلر
دوز چوره یینی بیینلر
یاخشیلیغی ایتیرنلر
باخمادیلار گۆزلرینین قان یاشینا
اورمو سنین نلر گلەمە دی باشینا!

۱۹۲۲- دە

اؤزون آدام سایان گده
قانلی بیر میدان اوخودو اورمیه ده
حاقسیز یئره اؤلنلرین هر بیریندن
ایزی قالمیش اوزه رینده
کیم ایدی او ؟
قولدور اسماعیل سیمیتقو!
تورکون اوره یی یوموشاق
آجاق داشی آغیر ایمیش

۱۳۷۰-نجی ایل

پایتختده کی دیغالارین ،
حقیقتی گۆرمک اوچون گۆزلری کور
قولقلاری ساغیرایمیش!
بیلە - بیلە سورو - سورو دولدوردولار یوردوموز!
چوبانلاری!
قاچقینلاری ، سورگونلری ،
صدام ووروب قووانلاری!
کۆنول دولو قوجاق آچدیق
چارداق قوردوق ، اوجاق آچدیق
ایسیندیلر

ایش بویوردوق ، یوموشاق سۆزلە دیندیردیک
بسلندیلر ، قودوردولار ، یئنیندن هوسلندیلر
(اورمیه کوردوستانه!) هی ، سسلندیلر!
اینگیلیستان دستک وئردی ،
اسرائیل ده اورک وئردی
آمریکا گیزی - گیزی کۆمک وئردی!
مرکزده کی آغلاردا ، تورکون باشین قاتماق اوچون یئرلی
لری ائویندن چیخارتماق اوچون ،
معدنلرین ساتماق اوچون ، تورکه قنیم ، دوشمان اولدو!

چوبان ، مرد میدان اولدو ، ظن ائتدی کی آذربایجان تورپاغی
کوردوستان اولدو! .
تیکان تپه معدنلرین
زرشورانی تالادیلار (که که) دن بیر سس چیخمادی ،
اورمو گۆلون قوروتدولار بیر آن اوره یین سیخمادی!
ورزیقاندان سونگون مسین تالادیلار داریخمادی!
قاجاق یولو آچیق اولدو ، الی قولو آچیق اولدو ،
گیزی خریطه چیزنلر ،
بویوک کوردوستان حسرتیله گزنلر!
(اورومیه کوردوستانه) گلین دئدی!
اورمیه یه دولون دئدی!
باغ - باغاتی آلین دئدی!
آنلامادی ، بیر دام ، بیر مولک آلماق ایله
بیر بۆلگه نین کئچمیشینی پوزماق اولماز
شانلی تاریخ یازماق اولماز!
آنلامادی ،

یوز سیمیتقو ، بیر کاظم خان یئرین وئرمز
مین قارین دوغارسا قارین ،
آزادوطن ، باکریدن بیرین وئرمز!
بو اورمودور ، تالانچیلار ، یابانچیلار یولاسالمیش
دیم دیک آیاق اوسته قالمیش
بو اورمودور
بس نه شاشیر ، نه ده قودور .
ادبله دور ، حددینی بیل ،
ساکیت اوتور!

رشت - فروردین آیی ۱۴۰۴

در جای دیگر، تورک را مظهر فداکاری و جانبازی و تاجیکان را نماد رخوت و لالایی معرفی نموده، می‌گوید:

«به ترک تورک اولی‌تر سیه‌رویان هندو را
که ترکان را ست جانبازی و هندو را ست لالایی» ؛ مولوی پیامبر عشق را هم تورک می‌داند و می‌گوید:

«دهان عشق می‌خندد که نامش ترک گفتم من
خود این او می‌دمد در ما که ما ناییم و او نایی»

مولوی عقل و معنا را تورک و سفسطه را هندو می‌خواند:

«رها کن حرف هندو را، بین ترکان معنی را
من آن ترکم که هندو را نمی‌دانم نمی‌دانم»

مولوی روشنایی و زیبایی را تورک و را هندو می‌داند:

«ترکی کند آن صبح و گوید
با هندوی شب به خشم سن سن!
ترکیت به از خراج بلغار
هر سن سن تو هزار رهن»

و یا زیبایی چشمان را به تورک تشبیه می‌کند:

«پیش آن چشم‌های ترکانه
بنده‌ای و کمینه هندویی»

و حافظ می‌گوید:

«بیا که ترک فلک خوان روزه غارت کرد
هلال عید به دور قدح اشارت کرد»

یعنی، خداوند رمضان را تمام کرد و شوال رسید.

و خاقانی نیز چنین می‌سراید:

«جهانداران که ترکان عام دارند
به خدمت هندویی بر بام دارند
من آن ترک سیه‌چشم بر این بام
که هندوی سپیدت شد مرا نام»

عطار:

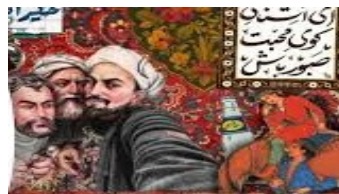
«ترک فلک غاشیه‌ی ما کشد
ز آنکه نه با اسب و نه با ساختیم»

«ترک فلکش به جان همی گفت
کای من ز میان جانت هندوی»

خواجوی کرمانی:

«گرچه آن ترک ختا، هندوی خویشم خواند

اقتدار لغت تورک در فرهنگ، باور و اشعار شاعران پارسی گو



رحمت اله غزنوی / افغانستان

از آنجا که زبان فارسی بیشتر از طریق حکومت‌ها و امپراطوری‌های تورک قرون میانه تبلیغ و بسط یافته است، بخش اعظم ادبیات فارسی نیز شامل مدح و ثنای سلاطین، پادشاهان و امیران تورک است که به تأسی از فرهنگ باستانی گاهی به صورت تشبیه و استعاره تا مقام خدا نیز ستایش شده‌اند.

بدین ترتیب کلمه‌ی تورک در ادبیات فارسی با بار معنایی مثبت و به معانی مختلفی چون خدا، روز، هدایت، روشنایی، عقل، قوت، فداکاری، زیبایی و ...؛ و در مقابل تورک، کلمه‌ی هندو به معنی نوکر، عبد، سیاهی، ظلمت، زشتی، کفر، تاریکی، سفسطه و ... به کار می‌رفته است. ذیلاً چند مثال در این زمینه ارائه می‌شود:

شهرستانی در «ملل و نحل»: «گروهی از صوفیه معتقدند خداوند را به شکل تورکی قبا بسته دیده‌اند.»

مولوی خدا را به تورک تشبیه کرده و «آب و گل»، انسان خاکی، را به عبادت او دعوت می‌کند:

«صدقو من لیس یرجو خیرکم

لا تضلوا لا تصدوا غیرکم

پارسی گوییم هین تازی بهل

هندوی آن ترک باش ای آب و گل»

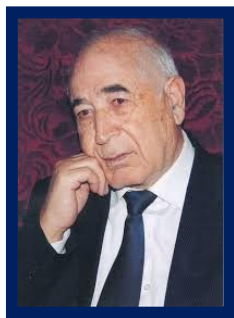
«ترک فلک گاو را بر گردون ببست

کرد ندا در جهان کی به سفر می‌رود»

یعنی، خداوند بروج را آفرید.

«جان ملک سجده کند آن را که حق را خاک شد

ترک فلک چاکر شود آن را که شد هندوی او»



قنبر شمشیر او غلو QƏNBƏR ŞƏMŞİR OĞLU

وورغونو حوسنونه ائيله دين عاشيق
آی بیزیم ائلرین گۆزلی جئیران
قاچیشین بویونا وئریر یاراشیق
یئریشین دوروشون مزه لی جئیران

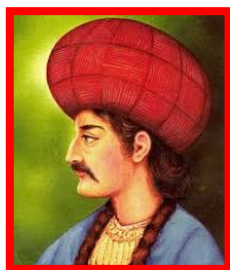
آلچاق تپه لردن یئننده دوزه
گۆزل گۆرونورسن باخدیقجا گۆزه
اووچولار ازلدن دوست دئیل سیزه
چتین کی آرانیز دوزه لی جئیران

اوتلاغا چیخاندا هر سحر چاغی
آییق اول یولونو گۆزلویور یاغی
سسی تئز آلاندی اووچو قولاقی
آماندی ترپتمه خزلی جئیران

قاجیب اوزاق دورما یاخین گل بیر آز
قورخما من طرفدن بیر خطر اولماز
حوسنونه مین شعیر یازسا یورولماز
قنبرین قلمی اؤز الی جئیران
آی بیزیم ائلرین گۆزلی جئیران

شاه اسماعیل صفوی (خطایی)

انادیلیم تورک



دیلبرا، دردیمه درمان سندن اؤزگه کیمسه یوخ،
هم دخی کؤنلومده ایمان سندن اؤزگه کیمسه یوخ.

هیجر ائوینده من کیمینله همدم اولوم، ائی صنم،
کؤنلومون شهرینده مهمان سندن اؤزگه کیمسه یوخ.

ترک مهری فلک هندوی کرای من ست»

«مشنو که گر آن طرهی زنگیوش هندوست
ترک فلکی بندهی هندوی تو نبود»

«خان اردوی فلک را کافتابش می نهند
بوسه گاهی نیست الا کوبک بشماق او»

«ترک عالم گیر و عالم را مسخر کرده گیر
و ابلق ایام را در زیر زین آورده گیر»
سلمان ساوجی:

«آسمان از جبهه اکلیل مرصع بر گرفت
ترک گردون اندرین ماتم کلاه از سر گرفت»

انوری در مدح ناصرالدین طاهر:

«ترک من ای من سگ هندوی تو
دورم از روی تو، دور از روی تو»

عبید زاکانی در مدح شاه شیخ ابواسحاق:

«گل باز جلوه کرد بر اطراف جویبار
ای ترک نازنین من ای رشک نوبهار»

فرخی سیستانی در مدح سلطان محمود غزنوی:

«برکش ای ترک و به یک سو فکن این جامه ی جنگ
چنگ بر گیر و بنه درقه و شمشیر از چنگ»

در مدح سلطان مسعود:

«ترکان که پشت و بازوی ملکاند و روزگار

هستند گاه حمله بزرگان کارزار»

و این گونه مشاهدهی عظمت و قدرت مسحور کنندهی
تورکها، شاعران را از کاشغر تا مدیترانه ثناگوی تورک
کرده و تمام خوبیها را به تورک منسوب نموده بود.
اما از ۱۵۰ سال قبل، به دستور انجمن آریایی که
فراماسونهای انگلیسی که در هند تأسیس کردند، تخریب
هویت و وجهه ی تورکها برای هویتزدایی و سلب اعتماد
به نفس مردم منطقه توسط اذئاب منطقه ای فراماسونری،
جریان پان ایرانیسم، شروع گردید.

علی اصغر یونسى (بابک) ساوالان



سن بوتون داغلارا شوکتلی گلین سن ساوالان
اوجابوی، سیررلی صؤجبتلی، درین سن ساوالان

بولاقین جوشمالاری، نغمه لی سؤز قوشمالاری
حشمتین جنته بنزر نه سرین سن ساوالان
سن بیزه سئوگیلی ایستکلی محبت داغی سان
داغلارین باش بزکی، قاشلی نگین سن ساوالان
باشاباش زیروه لرین، سولطانا بنزر باشی وار
آفرین قامتیوه، ماه جبین سن ساوالان
گول چیچکلی اتکین بال پتکییله بورونوب
دولانیب گزمه لی سن، دادلی شیرین سن ساوالان
سن حایات یایلاقى سان سن اوجالار پارلاقى سان
افتخار ائيله ییریک، سن بو ائیلین سن ساوالان
آنداولا، باشداکی حیران ائیلین، گوی دنینز.
سن اوتن گونلری سورماقدا امین سن ساوالان
بوداغین ائلر ایچینده یوخاری حرمتی وار
بابکین آریسینا سانکی یقین سن ساوالان

علی اصغر یونسى (بابک)

شرف

اود سو شرف اوچ دنه قارداشیدی
بیر بیرینه دئیرلی یولداشیدی
بیرگون اولار ایسته دیلر آیریشسین
هر بیرى اوز ایشلرینه قاریشسین
وداعلاشیپ گوروشدولر بیر به بیر
سوروشدولار هاردا گورک بیرده بیر
سو سویله دی سیز منی آختاراندا
گزین چایی بولاقلاری آران دا
اود دا دئدی گویل ایسته سه ایستی نی
تاپین منی هاردا گورسز توستونی
شرف ددی آ دوسلاریم گوزلین
سیز شرفی اونو تمایین اؤز لنین
من بولورم سیز شرفی آتماسیز
گوزتلتین ایتیرسز دای تاپماسیز

خیزر تک ظولمتده قالدیم، بیر مدد قیل تانری چون،
تشنه اؤچون آب-حئیوان سندن اؤزگه کیمسه یوخ.

هر نه کیم، حؤکم ائيله سن، ائيله منه، ائی عشق-یار،
کؤنلومون تختینده سولطان سندن اؤزگه کیمسه یوخ.

بو خطایی خسته نین وئرگیل مورادین، یا الله،
کیم، منه لؤطف ایله احسان سندن اؤزگه کیمسه یوخ.

احمد جاوید یوخوما گلمیشدین.

YUXUMA GƏLMIŞDİN
ƏHMƏD CAVAD



یوخوما گلمیشدین سن حزین-حزین،
عشوه لی، غمزه لی، نازلی، نازنین.
سن جوشقون بیر بولاق؛ من یازیق، ازگین،
سن یانار بیر دوداق؛ من حالسیز، اوزگون.

اون بئشدن آز ایدی یاشیم او زامان،
آخیردی قلبیمه یاشیم او زامان،
داشدا-دایا دیدی یاشیم او زامان،
یازدا باشلامیشدی قیشیم او زامان.

سن سئودا بولودو، من تشنه دوداق،
سن چوخ اییی بیر سرو، من سولغون یارپاق.
من قورو بیر آغاج، سن گول، آغ آپیاق،
سینه مه دئیردی اوخلار شاق هاشاق.

جانیمدا قالما ییب نه تاب، نه توان،
باخیشین شیمشکدی، دوروشون جئیران،
دوداغین لاله دیر، عطیرین رئیحان،
اونسوز دا قوربانام، من سنه قوربان.

سن جانلی ملک سن، من قورو شکیل،
من سنه تایام می، آی ساچی سونبول؟!
باغیریمین باشیندا سیز لایان بولبول،
دئیر: چکیل یولدان، بو یولدان چکیل!

علی اصغر یونسی (بابک)**شاه غزل**

گینه یادین اوره ییمده نه قیامت ائله ییر
 گینه حسرت تۆکولوب قلبیمی غارت ائله ییر
 نئجه هجران منی بیر درده سالیب جان آلیری
 گئجه لر صوبحه قدر دردی قضاوت ائله ییر
 داها گۆرمز سنه تای بیر گۆزلی دنیا گولوم
 گۆزو حسرت ده قویان قدلدی قامت ائله ییر
 اوره ییم باغلیدی هر دم او گوزل صورتینه
 نئجه من غافل اولوم قلب ، شکایت ائله ییر
 سنی سئومک نه دئییم عشق نهایت دی گولوم
 قوجالان عشقده بو، عشقه حسادت ائله ییر
 نفسین هر دمینه شعر و غزل سویله میشم
 نفسیم گونده سنه عرض ارادت ائله ییر
 قلمین جوهرینی وصف نگار ائله میشم
 بیلیرم ائله قلم باشقا جسارت ائله ییر
 اولدورور گۆزلرینین آله سی ای قاشی کامان
 خبرین وارمی گۆزون گونده جنایت ائله ییر؟
 باغلایم گۆزلریمی سیر خیالیله گئدیم
 خوش خیالیم دولانیر گونده زیارت ائله ییر
 او خومار گۆزلرینه باغلیدی هر دم نفسیم
 منه آهو باخشین عشقی حکایت ائله ییر
 بو غزل شاه غزل دور یازیرام سئوگیلیمه
 بیله بابک نئجه هجرانینه طاقت ائله ییر

علی اصغر یونسی (بابک)**دوشونمز**

یول گوزلئیپ انتظار ی چکمیئن
 قوجاقلان قیمتینی دوشونمز
 سئوگیلینین عکس لرین او یمین
 اوپوش لرین لذتینی دوشونمز
 گولوش لری گوز یاشینا چونموین
 اوگولدیوپ آغلامیان سونموین
 وداعلاشیپ سون باخشیا دونموین
 داریخمافین محنتی نی دوشونمز
 اورک دویوپ دارغین اولوپ سیخماسا
 داریخمادان گوز یاشلاری چیماسا

سیخینتی لار قلب اتوینی ییخماسا
 مجنون لیغین شهرتینی دوشونمز
 سئوگی لری جانلی باشلی قانمیان
 ایستی سینه آلیشمیان یانمیان
 آی گونشین ایشیق لارین دانمیان
 عشق اودونون طلعتینی دوشونمز
 اوزون اوزون دار گئجه لر یاتمیان
 گونوزلری قارانلیقا ساتمیان
 دووارلاری صحبتینه قاتمیان
 یالنیزلیقین زحمتینی دوشونمز
 خیالینا آیری دنیا دوشماسا
 اورک سوزی دئشیلمه سه جوشماسا
 بابک اونى وزنه چئکیپ قوشماسا
 سوز ائشیدن صحبتینی دوشونمز

علی اصغر یونسی (بابک)**بو داغلاری**

بو داغلاری دومان باسیپ قار کوچوپ
 اولکه میزدن گولوش قاچپ وار کوچوپ
 شنلیک گئدیپ گونش باتپ شار کوچوپ
 یامان گون لر بیر بیریندن باش گلی

بو گوی لرین اولدوزی وار یوخ آی
 عدالتین سس سوزی وار یوخ پای
 بو توپراقین آلتینی وار یوخ تایی
 آل آتیریق توپراقینا داش گلی

باغچالارا ساییر آسیر یئمیش یوخ
 چای قیراقین کول کوس باسیر قمیش یوخ
 ساختا کسیر قیروو قیسیر نمیش یوخ
 بیرجه گوزون قویروقون دان یاش گلی

دینمز کسیر بامبیقینان باشلاری
 دوشمن ائدیر قارداشا قارداشلاری
 باشچی ساییر بی بوغورا چاش لاری
 ائو چاش گئدیر چاش دالیسی چاش گلی

علی جوادپور
پاییز یاغیشی



بیر بولود قیوریلیر گوئی اوزلرینده
هارداسا بیر یارپاق سوزالیر بلکه
یوخوسو پوزولور دنیزلرینده

هارداسا بیر مئشه آزالیر بلکه

پاییز ناغیللارین ساری گلینی
گوئلر قورشاغیلا باغلار بئلینی
تؤکور دورنالاری یارپاق تئلینی
الری اللردن اوزولور بلکه

یاغ پاییز یاغیشی یاغ نارین - نارین
یاشیل ایسته بیسن بو سون باهارین
روحوندا یاشیللیق یاشادانلارین
طالعی یاغیشلا یازیلیر بلکه

قایتار بو چایلارین پئریکمیش گوجون
داشی بو ائلردن پاییزلیق کؤچون
گوللر گوللویینه قاییتماق اوچون -
دنیزلر گوئلردن سوزولور بلکه

سن اول یاغیشلارین داها گوچهیی
بیتیر بورچالیدا تبریز چیچهیی
کاماندار سازینین گوموش لچهیی
بوتون سینهلره دوزولور بلکه

باشیمدا دلی سوو بیر آرزو گزر
آرزیم آرزیسینا تامارزی گزر
گوئلردن تۆکولور دئییه سن خزر
دونیمیز پاکلانیر دوزهلیر بلکه!



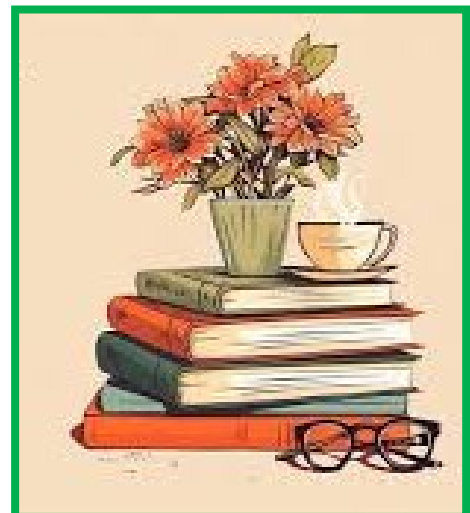
زور سئچیلیر ایت لری قورد ایچین ده
اولکه میزین کورپه لری نچین ده
لوو قرجه باسیپ قیزیل بیچینده ده
یاغلی گئدیر یاون گلیر آش گلی

گوزدن آخان گوز یاشینین سئل لری
بالگه له ئیر باشدا ساچی تئل لری
کیمدی باخان کیمدی گورن ائل لری
گوز قوماشیر گوز بومولور قاش گلی

بوغдалاری دارتیپ گوردوک ساماندی
سازاق چالیر کولک باسیر آماندی
گوز گورمه دی ایت قورد لاری دومانندی
جان اوشودن شه لری آلماش گلی

کندیمیزین سر - سهمنی چاخناشیق
آخینتینین قارشینداکی چالپاشیق
بوغمالئیر قیزیل گولی سارماشیق
باغچی باغا گوللره یانباش گلی

بو اولکه نین باغچالارین نار باسیپ
آما هویح نار اوستونی بار باسیپ (کپک، چرک)
سویوق ووروپ چول باغیری قار باسیپ
هر نه گلیر ائل لره چیخداش گلی



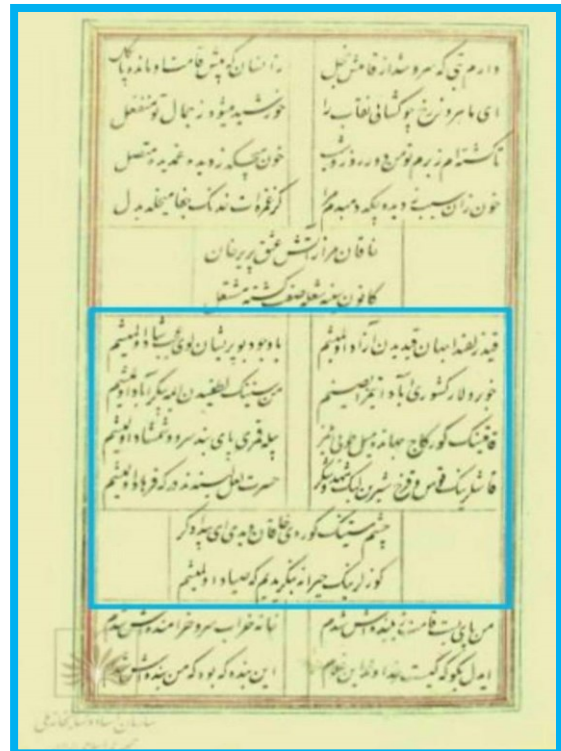
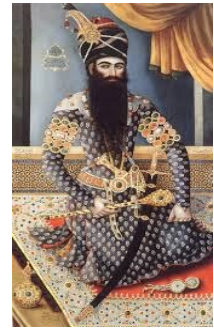


اوستاد عباس بارز

سارا بېر آيدى بيزيم ائللره، آي سيز گنجە لر
بېر اوجا سسدى قولاق وئر اۇنا، هاي سيز گنجە لر
سارا بېر باغدى طبيعتدن آليب قول بوداقى
بېر شيرين ماهنيدى، يانليز اۇخويار ائل دۇداقى
سارا بېر قيزدى، سودان سورمه چكيب گۆزلىرىنه
جان دئييب بېرده اوركدن آرازين سۆزلىرىنه
سارا سئودا ايله دونيانى آتان بېر قيزدى
سارا غملىر اۇجاقينادا آليشان بېر كۆزدى
بېر نجابتلى گلين دير، ائله آسلان ساياعى
قۇيمادى تار ائده دونياسىنى، چاققال آياقى!
اۆزونو آتدى سئله، اۆزگه نى حئيران ائله دى
اۇ يانان شمعينى، پروانه يه قربان ائله دى
قۇشولوب سئلره گئتىدى آنا يوردون ساراسى
قالدى شيرين اوره گيىنده يئنه فرهاد ياراسى
باغلادى ساچلارىنى، قۇيمادى بيگانه گۆره
آنا يوردون قيزى وئرمز ساچين هر كيمسه هۆره
گلين اۆلدو آراز، اۇردا تۇيون توتدو سارا
سؤيله دى اۇردا اورك سۆزلىرىنى نازلى يارا
آراز آغلار گۆز ايله، آلدى سارا اللرىنى
دارادى ائل قيزىنى بېرده قارا تئللىرىنى
گئتىدى گۆزلىردن اوزاق، دوشدو ائلين بېردنه سى
گۆرمه دى خان چوبانين آيرىليقين سؤن نفسى
سارا گۆزلىردن اوزاق دوشسه ده، ايتمز اثرى
بېر ياراق تك سۆزونون واردى هله چۇخ كسرى



فتحلى شاه قاجار تخلص «خاقان» دان بېر شعير



قيدى زلفونگده جهان قيديدن آزاد اولموشام
با وجودى بو پریشانلىق، عجب شاد اولموشام

خوبرولار كشورى آباد ائتيرلر اى صنم
من! سنيگ لطفيدن اى مه-پيكر آباد اولموشام

قامتين گۆرگچ جهاندا ميل-ى طوبى ائيله مز
بويله قومرى پاى-بندى سرو و شمشاد اولموشام

قاشلارينگ قوس-ى قزح، شيرين لبينگ شهد و شكر
حسرت-ى لعل-ى لبیدن دور كى فرهاد اولموشام

چشم-ى مستينگ گۆردى خاقان اى بت-ى بى-دادگر
گۆزلىنگ جئيرانا بنگزه تديم كى صياد اولموشام

موسیقی عاشیقی به‌عنوان «موسیقی ملی ایران» معرفی شد،

شخصیت‌هایی چون ستارخان و باقرخان در قالب قهرمانان ایران‌گرای تبریز بازخوانی شدند، و زبان ترکی به «گویش محلی» تنزل یافت، نه به‌عنوان زبان مادر و فرهنگی زنده.

این همان مرحله‌ای است که در نظریه بوردیو می‌توان آن را درونی‌سازی سلطه نمادین نامید: سلطه‌ای که قربانی، خود حامل و بازتولیدکننده‌ی آن می‌شود.

۳. از خودبیگانگی فرهنگی و واکنش‌های متضاد

در دهه‌های اخیر، با گسترش رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، ترک‌های جوان‌تر با واقعیت «دیگرگونگی» خود روبه‌رو شدند:

فهمیدند آنچه سال‌ها «ایرانیت» نامیده می‌شد، در عمل به معنای «فارس‌محوری» بوده است.

این آگاهی جدید، دو واکنش متفاوت را ایجاد کرد: گروه نخست دچار بحران هویتی شد: نمی‌توانند از ایرانیت خود دل بکنند، اما دیگر نمی‌توانند انکار تفاوت‌شان را هم بپذیرند. این گروه در برزخی میان غرور گذشته و حس حذف‌شدگی امروز زندگی می‌کند.

گروه دوم، برعکس، به سوی بازتعریف هویت ترکی خود رفته و در پی احیای زبان و تاریخ بومی برآمده است، اما اغلب در برابر موج تبلیغات ضدکردی یا ناسیونالیسم خام، ناخودآگاه به همان ساختار سلطه‌ای بازمی‌گردند که در اصل علیه آن شکل گرفته‌اند.

۴. نتیجه: ترک ایرانی، ایرانی‌ترین و بی‌قرارترین قوم

به‌این‌ترتیب، ترک ایرانی امروز در موقعیتی پارادوکسیکال قرار دارد:

او ایرانی‌تر از هر ایرانی است، چون از کودکی در قالب «ملت ایران» تربیت شده؛

اما در عین حال بی‌قرارتر از هر قومی است، چون احساس می‌کند خودش را در راه همین ملت از دست داده است.

این همان معنای عمیق «طرد از طریق ادغام» است: ادغام‌شدن در پیکره‌ای ملی که تو را می‌پذیرد، اما خود فرهنگی‌ات را انکار می‌کند.

<https://t.me/yurdumuz1>

هویت دوگانه‌ی ترک‌های ایران: از جذب نمادین تا از خودبیگانگی فرهنگی



از دوره پهلوی تا امروز، ترک‌های آذربایجانی در مرکز سیاست‌های «ادغام از طریق مشارکت» قرار داشتند. یعنی دولت نه آنان را حذف کرد، نه کاملاً به رسمیت شناخت؛ بلکه در ظاهر آنان را شریک ملت ساخت، اما در عمق از آنان خواست در قالب ملت دیگر حل شوند.

۱. ادغام از بالا، نه از پایین

در ظاهر، آذربایجانی‌ها در دولت، ارتش، دانشگاه‌ها و بازار جایگاهی مهم یافتند. بسیاری از چهره‌های کلیدی نظام سیاسی و اقتصادی از آذربایجان برخاستند.

اما در سطح فرهنگی و هویتی، زبان و حافظه تاریخی‌شان به‌تدریج از مرکز قدرت و آموزش حذف شد. این تضاد، نخستین شکاف هویتی را ساخت:

از یک سو احساس «شراکت در ملت»، از سوی دیگر تجربه‌ی «حذف از فرهنگ».

۲. ایران‌گرایی آذربایجانی:

واکنشی به محرومیت، نه برتری در نتیجه، در میان بخشی از نخبگان آذربایجانی نوعی ایران‌گرایی افراطی شکل گرفت. آن‌ها برای حفظ جایگاه سیاسی و اقتصادی خود، سعی کردند بیش از دیگران «ایرانی بودن» را نشان دهند.

این روند باعث شد که بسیاری از مفاهیم قومی خود را در پوشش «ملی» بازتعریف کنند - مثلاً:

Xudafərin



Türkçə - Farsca

Dekabr (Aralık) 2025 İL 22 - SAY 243- ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRĞİ

<http://www.khudafarin.ir>

<https://t.me/xudafarindargisi>

